

Δρόμος

ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

**ΑΝΤΙ-
καπιταλιστικές
πολιτικές
στον καιρό
του κορωνοϊού**
του Ντέιβιντ Χάρβεϊ

ΜΑΥΡΟΙ ΚΥΚΝΟΙ ΚΑΙ... ΠΡΑΣΙΝΑ ΑΛΟΓΑ

ΣΕΛΙΔΑ 21

ΤΟ ΘΕΜΑ

**Η αυτοκρατική
των φιλελεύθερων**

ΣΕΛΙΔΕΣ 2-3

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

**Αμείωτες προκλήσεις
από την Τουρκία**

ΣΕΛΙΔΑ 8

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

**Υγειονομικοί: Η μάχη
για τη ζωή θέλει όπλα**

ΣΕΛΙΔΕΣ 10-11

ΔΙΕΘΝΗ

**Η Ιταλία εξακολουθεί
να υποφέρει**

ΣΕΛΙΔΑ 13

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

**Τρελός ή προφήτης;
Για την ταινία**

Οι Δώδεκα Πίθηκοι

ΣΕΛΙΔΕΣ 26-27

Διεθνείς ελίτ χωρίς μάσκα

Νέος γύρος αντιπαραθέσεων με όχημα την πανδημία • Προς κλιμάκωση η παγκόσμια κρίση • Όλοι εναντίον όλων, στο προσκήνιο μεγάλες γεωπολιτικές αναδιατάξεις • Ανέκδοτο η ευρωπαϊκή αλληλεγγύη • Χώρες και κοινωνίες απέναντι στον κυνισμό των ισχυρών που αδιαφορούν για τη δημόσια υγεία

ANDREW KELLY - REUTERS

■ **Κείμενα-Επιμέλεια:**
Νίκος Ταυρής

το θέμα της εβδομάδας

Ο εξωγήινος που πήγε αδιάβαστος

Εστω ότι κάποιος εξωγήινος έφτανε σήμερα στην Ελλάδα και χάρη στην υψηλή νοσηρότητα του κατάφερε να εντυφώσει στην «Αυγή» και στην πληθώρα δηλώσεων εξεχόντων στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ. Σίγουρα θα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι, μπορεί μεν η Ελλάδα να κυβερνείται από κάτι Κακό με αρχηγό κάποιον Μπισσοτάκη, αλλά ευτυχώς υπάρχει και το Καλό, με ηγέτη έναν Πεφωτισμένο ονόματι Τσίπρα και μια ολόκληρη προοδευτική στρατιά πίσω του, ονόματι ΣΥΡΙΖΑ (συν κάτι ακόμη, ενδεικτικό της ευρύτητας του Καλού, που όμως δεν έχει έρθει ακόμη η ώρα να το μάθει ούτε καν η στρατιά, πόσο μάλλον ο εξωγήινος μας).

Εάν λοιπόν ο επισκέπτης μας αρκούταν στις πρώτες αυτές εντυπώσεις, ίσως να καθουχασόταν. Διότι θα κατανοούσε ότι, όσο πρωτόγονοι κι αν μοιάζουν αυτοί οι Έλληνες, είναι κατά βάθος καλοί και γνωστικοί. Οπότε, αργά ή γρήγορα, θα διώξουν το Κακό και θα χτίσουν τον επίγειο παράδεισό τους, ο οποίος (εξ όσων κατενόησε ο εξωγήινος διαβάζοντας την «Αυγή») θα έχει γιατρούς και νοσοκόμους να φάν' κι οι κόττες, υπερσύγχρονα νοσοκομεία και σχολεία, εργαζόμενους καλοπληρωμένους, και γενικώς του πουλιού το γάλα.

Όμως ο εξωγήινος ήταν περιέργος. Και ψάχνοντας ανακάλυψε ότι πριν το Κακό κυβερνούσε το Καλό, αλλά... ως Κακό κι αυτό. Βέβαια κατάλαβε (ο εξωγήινος) ότι ο Πεφωτισμένος δεν ήθελε να είναι Μπισσοτάκης πριν τον Μπισσοτάκη, αλλά δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς: τον ανάγκαζαν κάποιες μοχθηρές έξωθεν δυνάμεις... Κατάλαβε επίσης (ο εξωγήινος) ότι όταν οι Αξιωματικοί του Πεφωτισμένου εφαρμόζαν τις εντολές των Μοχθηρών, δεν χαιρόνταν, όπως –κατά τις διαβεβαιώσεις της «Αυγής»– κάνουν οι σημερινοί. Αντίθετα, δάκρυζαν, μερικοί δε κατουριόνταν κι επάνω τους από τη στενοχώρια τους.

Όσοι έμαθε (ο εξωγήινος) ότι κάνα μήνα πριν τις τελευταίες εκλογές ο Πεφωτισμένος, που για τέσσερα χρόνια κυβερνούσε ως déjà vu του Μπισσοτάκη, εξεγέρθηκε. Και προκήρυξε την πρόσληψη χιλιάδων γιατρών και νοσοκόμων. Αλλά, φευ, έχασε τις εκλογές και δεν πρόλαβε να υλοποιήσει τις υποσχέσεις του. Όμως, ο πονηρμένος πια επισκέπτης μας κατακλύστηκε από την Αμφιβολία. Λες, σκέφτηκε, να τους δούλευε τους Έλληνες ο Πεφωτισμένος, καθότι οι προεκλογικές υποσχέσεις είναι τζάμπα; Και γιατί δεν τους προσλάμβανε ο ίδιος έγκαιρα, πριν τις εκλογές; Λες, ξανασκέφτηκε, τελικά να κοροϊδεύουν οι Αξιωματικοί του, που καταγγέλλουν τώρα τους διαδόχους τους ως υπονομευτές της δημόσιας υγείας, ενώ την ίδια πολιτική εφαρμόζαν και οι δύο; Μ' αυτά και μ' αυτά, τράβηξε μια περιπολημένη κατάθλιψη ο εξωγήινος μας, και πήγε αδιάβαστος...

Η αυτοκριτική των φιλελεύθερων

Είναι δυνατή μια μεγάλης κλίμακας τροποποίηση των συνειδήσεων;
 Πληθαίνουν οι ενδείξεις ότι ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη μια τέτοια διεργασία

Ητρωινή πανδημία, και η αδυναμία ικανοποιητικής αντιμετώπισης τέτοιων φαινομένων εξαιτίας της επί δεκαετίες υπονόμησης του δημόσιου συστήματος υγείας, μπορεί να αλλάξει άρδην τον τρόπο που σκέφτονται πολλοί άνθρωποι. Ήδη πριν την έλευση της επιδημίας η κατάσταση της δημόσιας υγείας ήταν δραματική. Οι αλληπάλληλες περικοπές στον κρατικό προϋπολογισμό για την υγεία, με εντολές ευρωπαϊκών και διεθνών «οργανισμών» τις οποίες έσπευδαν πειθήνια να υλοποιήσουν οι κάθε απόχρωσης κυβερνώντες, οδήγησαν σε τραγικές ελλείψεις στα νοσοκομεία και στο σύνολο των δημόσιων δομών υγείας. Οι έχοντες ανάγκη περίμεναν μήνες για μια επείγουσα επέμβαση, θεωρούνταν υπερτυχεροί όσοι έβρισκαν μια κλίνη εντατικής, πλήρωναν αδρά οι οικογένειες –όσες μπορούσαν ακόμη– για φάρμακα και εξετάσεις. Μέσα σε μια δεκαετία εντατικής «θεραπείας» (των τραπεζών και των ελίτ) πολλοί «έφυγαν» πριν την ώρα τους. Το προσδόκιμο ζωής των Ελλήνων μειώθηκε.

Όσοι προστέθηκε το κερασάκι του κορωνοϊού στην τούρτα. Τώρα πια όλοι κοιτούν στα μάτια τους νοσοκομειακούς και περιμένουν να συμπεριφερθούν σαν ήρωες, μπας και σωθούμε. Οι υστερικές φωνές αυτών που τους λoidωρούσαν και απαιτούσαν με θράσος το ολοκληρωτικό γκρέμισμα του «αναχρονιστικού και αντιπαραγωγικού δημοσίου» σίγησαν. Οι παραπλανητικές διαφημίσεις των εταιριών που υπόσχονταν έναν παράδεισο «ιδιωτικής επιλογής» και «πολυτελών υπηρεσιών» μπήκαν στο ψυγείο. Άλλωστε, και προ επιδημίας, μέσα του ακόμη και ο πιο φανατικός εύπορος νεοφιλελεύθερος ήξερε: αν το παιδί σου έχει μια ιωσούλα, πήγαινε το στην πεντάστερη ιδιωτική κλινική. Αν, χτύπα ξύλο, πάθει κάτι σοβαρό, τρέχα στο Παιδών, κι ως συνωστιστείς με την πλέμπα... Πόσο μάλλον τώρα, που τα πεντάστερα νίπτουν τας χείρας των ή/και εγκολπώνουν ληστρικές αμοιβές από το κράτος για να καταδεχθούν να φιλοξενήσουν στα κρεβάτια τους κοινούς θνητούς. Μέσα σε αυτό το κλίμα, οι συνειδήσεις αλλάζουν. Οι μέχρι πρόσφατα διστακτι-

κές φωνές της λογικής ανεβάζουν τόνους. Χαρακτηριστικά, και διόλου αποκλειστικά, είναι τα τρία παραδείγματα που παραθέτουμε στη συνέχεια. Ακόμη κι αν κάποιος ωθούνται (και) από την ανάγκη να μην ξεκοπούν από το λαϊκό αίσθημα, με τον τρόπο τους υποδεικνύουν ότι, ναι, είναι δυνατόν η μάχη κατά της πανδημίας να αποτελέσει και την αφετηρία για ένα πλατύ λαϊκό ρεύμα ανασυγκρότησης εννοιών και δομών που υπονομεύθηκαν παντοιοτρόπως και ιδιοτελώς επί δεκαετίες. Τίποτα δεν είναι σίγουρο, ιδίως αν αυτή η υπόθεση αφεθεί στα χέρια πολιτικάντηδων που σήμερα ασκούν μια υποκριτική αντιπολίτευση της κακιάς ώρας. Όλα είναι δυνατά, όμως, αν την ανάγκη αλλαγής πορείας την κάνουν σημαία οι πρωταγωνιστές της σημερινής μάχης, όλοι όσοι πολεμούν από διαφορετικά μετερίζια: από τις αίθουσες των νοσοκομείων ως τα ταμεία των σούπερ μάρκετ, περνώντας από τα απορριμματοφόρα και φτάνοντας στα παπιά των ντελιβεράδων. Οι συνειδήσεις αλλάζουν, κι αυτό μπορεί να είναι το πρώτο βήμα.

Νεοφιλελεύθερα παπαγαλάκια, σιωπή!

Ο πρώην υπουργός Υγείας, Βουλευτής της Ν.Δ. και νυν αντιπρόεδρος της Βουλής Νικήτας Κακλαμάνης, μιλώντας σε εκπομπή της ΕΡΤ (και αγνοώντας τις προσπάθειες της εκνευρισμένης κυρίας Τρέμη να τον διακόψει), είπε επί λέξει:

«Όλοι αυτοί οι νεοφιλελεύθεροι, τα νεοφιλελεύθερα παπαγαλάκια που έγραφαν τόσα χρόνια σχετικά με το Δημόσιο-Εθνικό Σύστημα Υγείας, ελπίζω, όταν θα ξεπεραστεί αυτή η κρίση, να μην ξαναπιάσουν την πένα τους για να γράψουν τα ίδια. Αν δεν υπήρχε το Δημόσιο-Εθνικό Σύστημα Υγείας, με τα προβλήματά του, αλλά και με τους ήρωες γιατρούς, νοσηλευτές και εργαζόμενους, δεν ξέρω σήμερα αν θα μιλάγαμε κυρία Τρέμη».

Τα ύστερα του κόσμου;

Οχι οποιοσδήποτε, αλλά ο πρώην υπουργός Οικονομίας και Οικονομικών Στέφανος Μάνος, κάποτε ίνδαλμα των Ταλιμπάν του νεοφιλελευθερισμού, τα βάζει με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και επαινεί τη Δημόσια Διοίκηση! Χωρίς περαιτέρω σχόλια, ίδού τι έγραψε στο twitter:

«Η κρίση βοήθησε να φανεί μια άλλη, καλύτερη πλευρά της δημόσιας διοίκησης. Πιο γρήγορη και αποτελεσματική από ό,τι την ξέραμε. Αντίθετα, η ιδιωτική επιχείρηση φάνηκε να δυσκολεύεται να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις ταχύτητας και αποτελεσματικότητας που επιβάλλει η πανδημία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η αδυναμία των αλυσίδων σουπερμάρκετ να οργανώσουν γρήγορες παραδόσεις εμπορευμάτων μέσω ίντερνετ. Αναμονές 3 εβδομάδων είναι συνηθισμένες. Αυτό χρειαζόταν τώρα για να μη συνωστίζεται ο κόσμος στα μαγαζιά...».

Θα ήθελα να ζητήσω συγγνώμη...

■ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ*

Σε όλη μου τη ζωή υπήρξα φιλελεύθερος. Αλλά, από την ημέρα που ξέσπασε η πανδημία του κορωνοϊού, άρχισα να πιστεύω ότι ίσως να μην πρέπει να πυροβολούμε τους κρατιστές, γιατί τη σημερινή λαίλαπα αντιμετωπίζουν, κυρίως, τα δημόσια νοσοκομεία, οι δημόσιοι γιατροί και οι δημόσιοι νοσηλευτές. Είναι αυτοί που δίνουν τον αγώνα σωτηρίας της χώρας, ενώ τα ιδιωτικά νοσοκομεία κρατούν κάποιες αποστάσεις ασφαλείας...

Αυτούς τους γιατρούς του Δημοσίου, που όλοι μαζί τους πυροβολούμε αν πάρουν ένα φακελάκι γιατί το θλιβερό μας κράτος τους δίνει έναν εξευτελιστικό μισθό, αυτούς περιμένουμε σήμερα να μας σώσουν. 1.200 ευρώ δίνουν σε έναν γιατρό για να υπηρετήσει σε ένα επαρχιακό νοσοκομείο, και με αυτά τα λεφτά θα πρέπει να πληρώσει ενοίκιο, να ζήσει την οικογένειά του και φυσικά να χρηματοδοτήσει ο ίδιος ένα ιατρικό σεμινάριο που θα θελήσει να παρακολουθήσει...

Έτσι φθάνουμε σήμερα στο σημείο κρατικά νοσοκομεία να μην έχουν ούτε καν φορητές μάσκες οξυγόνου, ενώ τα τελευταία χρόνια κάποιος επιτρέπει «ξάφρισαν» πάνω από δέκα δισεκατομμύρια ευρώ από το δημόσιο σύστημα υγείας...

Σήμερα εγώ, ως Έλληνας πολίτης, θέλω να τους ζητήσω συγγνώμη για τη «φθηνή» αντιμετώπισή τους από το κράτος και να τους πω: Θα σας είμαι για πάντα ευγνώμων που διακινδυνεύετε με ελάχιστα μέσα τη ζωή σας για να σώσετε έναν συνάνθρωπό σας που ποτέ σας δεν γνωρίσατε. Θα σας είμαι πάντα ευγνώμων που υπηρετήσατε το λειτούργημά σας με αλtruισμό, και πραγματικά λυπάμαι που εγώ ποτέ δεν είχα την τιμή να κάνω κάτι παρόμοιο.

Σημείωση: Μετά από όλη αυτή την πρόσφατη και συνεχιζόμενη εμπειρία της πανδημίας, νομίζω ότι πλέον αποδεικνύεται επιτακτικό κανένα ιδιωτικό νοσοκομείο από εδώ και στο εξής να μην παίρνει άδεια λειτουργίας, αν δεν μπορεί να έχει, εν υπνώσει, έναν συγκεκριμένο χώρο με συγκεκριμένο αριθμό ΜΕΘ, ο οποίος θα μπορεί τεχνικά να απομονώνεται και να παρακωρείται στο κράτος σε έκτατες περιπτώσεις...

* Επικοινωνιολόγος-οικονομολόγος, στέλεχος της Ν.Δ. Αποσπάσματα από κείμενό του που δημοσιεύθηκε στις 25/3/2020 στο Capital (www.capital.gr).

editorial

Μαραθώνιος και βάλε...

Όχι, δυστυχώς δεν είναι ζήτημα λίγων βδομάδων. Ήδη διανύσαμε μερικές μέρες από την αρχή της πανδημίας. Πάσχα θα κάνουμε στα σπίτια μας, θα κρατήσει κι άλλο. Πόσο; Κανείς δεν ξέρει ακριβώς. Θα είναι «μαραθώνιος» και όχι ένας αγώνας ταχύτητας, ένα κατοστάρι ή τετρακοσάρι. Νέες καταστάσεις και ζητήματα θα προκύψουν. Οι συνθήκες θα είναι ειδικές και έκτακτες για καιρό, αλλά κι αυτό που θα προκύψει δεν θα μοιάζει με επαναφορά σε όσα είχαμε συνηθίσει. Φαίνεται ότι θα αλλάξουν δραματικά πολλά. Στην εργασία, την οικονομία, την καθημερινότητα, την εκπαίδευση, τις διακρατικές σχέσεις, τον πολιτισμό, την κοινωνικότητα.

Ο λόγος είναι απλός: η πανδημία συνδυάζεται με τη δομική κρίση του καπιταλισμού και επιταχύνει πολλές εκδηλώσεις της. Μιλάμε για όλες τις μορφές αυτού του συστήματος, όχι μόνο για τη δυτική. Και την κινεζική (με «σοσιαλιστικό» μανδύα) και τη ρωσική (αυτή του αυταρχικού κράτους υπό Πούτιν), και όλες τις ενδιάμεσες μορφές σε διάφορες περιοχές του πλανήτη.

Η παγκοσμιοποίηση, έφερε μαζί της αλληλεξαρτήσεις που τώρα τινάζονται. Αλλά στο βάθος, η κύρια αιτία είναι πως η δομική κρίση σημαίνει πως το κεφάλαιο δεν βρίσκει τρόπους και μόνιμες μορφές κερδοφορίας και άνθισης, παρά τις διαρκείς μεταμορφώσεις του. Η «στάση» που τώρα επιβάλλει η πανδημία, οδηγεί σε μεγαλύτερο παροξυσμό. Η ροή του κεφαλαίου διακόπτεται σε μεγάλο βαθμό και έτσι έχουμε βαθιά τραντάγματα που ξεπερνούν κατά πολύ τις επιπτώσεις μιας πανδημίας. Η όποια «επανεκκίνηση» θα γίνει με μεγάλα πλήγματα στις κοινωνίες και με ανακατατάξεις στο διεθνή στίβο και τη γεωπολιτική ισχύ.

Πολλοί μιλούν για «πόλεμο» και «αόρατο εχθρό». Δεν κυριολεκτούν, δεν αναφέρονται στον ιό. Η πολεμική φρασεολογία σχετίζεται με τα μοντέλα που έχουν οι ελίτ για να αντιμετωπίσουν αυτά που έρχονται. Και ενώ κι αυτοί δεν ξέρουν τι ακριβώς θα συμβεί, έχουν μεγαλύτερη συναίσθηση της ευθραυστότητας και των μεγάλων χασμάτων και συστημικών κινδύνων που αναδεικνύονται.

Προσοχή, το σενάριο δεν γράφει «και τότε βρέθηκε το εμβόλιο, πέρασε η πανδημία, οι κοινωνίες έβγαλαν συμπεράσματα για το πόσο κακός είναι ο νεοφιλελευθερισμός και νέες αξίες κυριάρχησαν ανάμεσα στους ανθρώπους». Δεν υπάρχει τέτοιο «happy end». Θα αντιτείνει κανείς, μα τόσο μαύρα είναι όλα; Δεν υπάρχει καμιά ελπίδα;

Η απάντηση είναι ότι όλα εξαρτώνται από μια νέα συνείδηση που πρέπει να οικοδομηθεί. Να λογαριαστούμε με τους εαυτούς μας πρώτα. Να βγάλουμε ουσιαστικά συμπεράσματα και να κατανοήσουμε καλά τι γίνεται. Να ανοίξουμε δρόμους με τα ίδια μας τα χέρια, δρόμους ανθρωπιάς, αξιοπρέπειας, ελευθερίας. Ακόμα κι αν χρειαστεί για αυτό κάποιος να πραγματοποιήσει Εξόδους.

Έχουμε κάθε λόγο να είμαστε προετοιμασμένοι για πολύ πιο δύσκολα. Όπως έγραψε και μια αστική εφημερίδα «ως κοινωνία έχουμε πια τεχνολογία στις κρίσεις». Μας χρησιμεύει το γεγονός ότι για 10 χρόνια μάθαμε αλλιώς, αλλά θα χρειαστούμε μεγαλύτερη συνοχή, ενότητα και αντοχή.

«Για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολλή». Ας θυμηθούμε ολόκληρο το τραγούδι, τις στιγμές που γράφτηκε και πόσο τραγουδήθηκε και αγαπήθηκε στη χώρα μας. Το ακούσαμε κι αυτές τις μέρες

από κάποια μπαλκόνια...

Καλή δύναμη, συνεχίζουμε!

ατζέντα

28.03-03.04.2020 agenda@edromos.gr

* Από σήμερα, **Σάββατο 28/3**, θα μας βρίσκεται και σε όλα σουπερ μάρκετ πουλάνε εφημερίδες – **Αν δεν βρίσκεται την εφημερίδα μας, επικοινωνήστε μαζί μας, να σας τη στείλουμε ηλεκτρονικά**

Αναζητήστε τον Δρόμο

Ο *Δρόμος* συνεχίζει την έκδοσή του κανονικά, παίρνοντας όλα τα αναγκαία μέτρα για τη συντακτική επιτροπή και τους εργαζόμενους στην έδρα του στην Αθήνα. Μπορείτε να τον βρείτε σε όσα περίπτερα είναι ανοικτά και από σήμερα, Σάββατο 28/3, μπορείτε να τον βρείτε σε όλα σουπερ μάρκετ πουλάνε εφημερίδες. Στις συνθήκες που ζούμε το έντυπο φύλλο, η εφημερίδα, αποκτά ιδιαίτερη σημασία στη νηφάλια, ουσιαστική πληροφόρηση και συζήτηση,

στην ενημέρωση και πίεση προς ουσιαστικές κατευθύνσεις και στη λήψη μέτρων για την προσωπική και συλλογική επιβίωση. Η συνεχόμενη δεκαετής περιπέτεια της χώρας και του λαού συνεχίζεται, και κλιμακώνονται οι κίνδυνοι ύπαρξης και συνοχής της χώρας. Ο πατριωτισμός, ο δημοκρατισμός, η προσπάθεια της σύνολης κοινωνίας, η αλληλεγγύη, η συλλογικότητα και η δοτικότητα, το πνεύμα προσφοράς αποκτούν καθοριστική σημασία.

Ο *Δρόμος* θα αποστέλλει και ηλεκτρονικά στους φίλους του το κάθε φύλλο που εκδίδει, γιατί πιστεύει πως σε στιγμές κρίσιμες η διάδοση απόψεων και η ενημέρωση έχουν ιδιαίτερη σημασία. **Κάνουμε έκκληση σε όποιους δεν βρίσκουν την εφημερίδα μας, ή αδυνατούν να την πάρουν, να προμηθευτούν την ηλεκτρονική έκδοση και –αν επιθυμούν και κατανοούν την τεράστια ανάγκη μας– να καταβάλλουν ένα αντί-**

τιμο ηλεκτρονικά. Δείτε οδηγίες στο παρακάτω πλαίσιο για τους συνδρομητές. **Εναλλακτικά, τηλεφωνείτε στο 6956302771 (Ελένη) ή στείλτε ηλεκτρονικό μήνυμα στο grammateia@edromos.gr** Για άλλη μια φορά, στηριζόμαστε στην κατανόησή σας και στην αγάπη που δείχνετε για τον *Δρόμο*. Καλή δύναμη, προσέχετε τον εαυτό σας και τους γύρω σας, αξιοποιήστε όσο πιο δημιουργικά μπορείτε τον χρόνο σας, μην το βάζετε κάτω.

Ευχαριστούμε θερμά για τη στήριξή σας

Η συντακτική επιτροπή θα ήθελε να ευχαριστήσει όλους τους φίλους και τους αναγνώστες του *Δρόμου* για την πολύπλευρη στήριξή τους. Το ότι ακόμα και κατά από αυτές τις συνθήκες, αγοράζεται το έντυπο μας από τα περίπτερα – από σήμερα και από τα σουπερ μάρκετ που θα έχουν εφημερίδες – σημαίνει πολλά για εμάς και την προσπάθειά μας. Σας ευχαριστούμε θερμά.

Η συντακτική επιτροπή του *Δρόμου*

Ξεκίνησαν με επιτυχία

οι διαδικτυακές εκδηλώσεις

Παρότι σε τέτοιες συνθήκες ο χρόνος στο σπίτι δεν είναι ακριβώς «ελεύθερος χρόνος», οι όποιες δυνατότητες προσφέρει για λίγη παραπάνω σκέψη και προβληματισμό, για να αφιερωθούμε σε πράγματα δημιουργικά και γόνιμα, πρέπει να αξιοποιηθούν. Μπορεί η απομόνωση και η καραντίνα να μας στερούν την αναντικατάστατη ανθρώπινη επαφή, την οικειότητα του «πρόσωπο με πρόσωπο», όμως ούτε η συλλογικότητα δεν καταργείται, ούτε η συζήτηση σταματά. Όπως οι περισσότεροι άνθρωποι, έτσι κι εμείς στο *Δρόμο*, δοκιμάζουμε τρόπους για να υπάρξουμε στις νέες συνθήκες. Όλο αυτό το διάστημα, οι διαδικτυακές συνεδριάσεις της Συντακτικής επιτροπής, οι συζητήσεις με συνεργάτες και φίλους μας είναι διαρκείς. Στην εποχή του «όλα τα μέτωπα ανοικτά» αλλά και όταν βρισκόμαστε συχνά αμήχανοι και μόνοι απέναντι στο «βομβαρδισμό πληροφορίας», αυτό είναι κάτι εξαιρετικά αναγκαίο και νομίζουμε πως πρέπει να επιδιώκεται με κάθε πρόσφορο μέσο.

Την περασμένη Τρίτη, δοκιμάσαμε για πρώτη φορά μια διαδικτυακή εκδήλωση με θέμα «Πανδημία και Πολιτική», με ομιλητές τους Δημήτρη Μπελαντή και Ρούντι Ρινάλντι και συντονιστή τον Κώστα Δημητριάδη. Η συμμετοχή ήταν μεγάλη – περίπου 350 άνθρωποι – και η συζήτηση ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Θα βρείτε το βίντεο της εκδήλωσης στο κανάλι του *Δρόμου*. Πέραν λοιπόν του βδομαδιαίτικου φύλλου, θα συνεχίσουμε και με αρκετές ακόμα διαδικτυακές συναναστροφές, όπως η σημερινή, του **Σαββάτου 28/3, στις 19:00, με θέμα «199 χρόνια από την ελληνική επανάσταση»**.

Περισσότερες πληροφορίες στην διπλανή φωτό.

Διαδικτυακή εκδήλωση

199 χρόνια από την ελληνική επανάσταση

Ομιλητές:

Νίκος Σταθόπουλος
Κώστας Δημητριάδης

Σάββατο 28 Μαρτίου
ώρα 7.00 μ.μ.

Livestreaming από την ιστοσελίδα του Δρόμου (www.edromos.gr) και την σελίδα του Δρόμου στο facebook ([DromosThsAristeras](https://www.facebook.com/DromosThsAristeras))

δρόμος
ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

της Αριστεράς
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Ρεθύμνου 11, 106 82 Αθήνα
Τηλ.: 210 3468282
Φαξ: 210 3468282
E-mail: info@edromos.gr
www.edromos.gr

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ:
ΕΝΟΤΗΤΑ αστική μη κερδοσκοπική εταιρία

ΕΚΔΟΤΗΣ:
Ρούντι Ρινάλντι

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Τάσος Βαρούνης, Παύλος Δερμενιάκης, Κώστας Δημητριάδης, Στέλιος Ελληνιάδης, Σταμάτης Μαυροειδής, Ρούλα Μουτσέλου, Βασίλης Ξυδιάς, Σπύρος Παναγιώτου, Πώργος Παπαϊωάννου, Μιχάλης Σιάχος, Νίκος Ταυρής, Ερρίκος Φινάλης

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ:
Κώστας Ανδριανόπουλος, Αντώνης Ανδρουλιδάκης,

Λουκάς Αξελός, Απόστολος Αποστολόπουλος, Κώστας Βενιζέλος, Νίκος Γεωργιάδης, Πάννα Γιαννουλοπούλου, Κώστας Γκιώνης, Πώργος Θεοδωρόπουλος, Ιφιγένεια Καλαντζή, Πώργος Α. Λεονταρίτης, Κώστας Λιβιεράτος, Κώστας Μελάς, Δημήτρης Μόνος, Μανόλης Μούστος, Ευτύχης Μπιστσάκης, Μύρωνας Ξυδάκης, Δημήτρης Ουλής, Πώργος Πατέλης, Χρήστος Πραμαντιώτης, Πάννης Ραχιώτης, Τριαντάφυλλος

Σερμέτης, Λόλα Σκαλτσά, Νίκος Σταθόπουλος, Στάθης Σταυρόπουλος, Κώστας Στοφόρος, Βάννα Σφακιανόκη, Γιάννης Σχίζας, Πώργος Τσαφέρης, Δημήτρης Α. Τραυλός-Τζανετάτος

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Κατού Αρκονάδα (Βολιβία), Σάλεμ Μπεν Παχιά (Τυνισία), Χάλεντ Μπαρράκ (Παλαιστίνη), Τζέιμς Πέτρας (ΗΠΑ), Ντέμπορα Σαντάντα (Πουέρτο Ρίκο), Χοσέ Μαρία Σισόν

(Φιλιππίνες), Ρικάρντο Φιέρο (Αργεντινή), Κάρλο Φορμέντι (Ιταλία)

ΣΚΙΤΣΑ:
Στάθης Σταυρόπουλος, Carlos Latuff (Βραζιλία), Vasco Gargalo (Πορτογαλία)

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ:
Δημήτρης Αρβανίτης

ΥΠΕΥΘ. ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ:
Νίκος Μάλλιαρης
Τηλ.: 6945804299
E-mail: malliaris@edromos.gr

Τάνια Μήτσιου
Τηλ.: 6976864058

ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Newspresshold
Γ. Τασσιόπουλος – Κ. Μπάρλας Ο.Ε.
Τηλ. 210 6620788-734

01 ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Mors tua vita mea*

■ ΤΟΥ ΡΟΥΝΤΙ ΡΙΝΑΛΝΤΙ

Δεν πέρασαν πολλές μέρες από τότε που οι ιθύνοντες ψέλλισαν ότι «όλοι μαζί θα αντιμετωπίσουμε την πανδημία» και αμέσως πέρασαν στα σχεδόν πολεμικά ανακοινωθέντα.

Πρώτος ο Τραμπ εμπόδισε κάθε κοινό ανακοινωθέν μιλώντας για «κινεζικό ιό», θεωρώντας τον δηλαδή πρόβλημα της Κίνας και σε λίγο της κακιάς Ευρώπης. Λίγο μετά, έκοψε όλες τις αεροπορικές συνδέσεις με την Ευρώπη.

Στη συνέχεια ο Άγγλος (και ασθενής επισήμως από χτες) Μπόρις Τζόνσον υποστήριξε με σθένος και ανοιχτά την «ανοσία της αγέλης», δείχνοντας ότι αδιαφορεί για την απολίπανση ενός σημαντικού αριθμού του πληθυσμού. Την ίδια πολιτική εφάρμοσαν και Ολλανδία, Αυστρία, Γερμανία.

Η ιδέα ήταν να μη σταματήσουν οι παραγωγικές και οικονομικές δραστηριότητες, ώστε στον νέο κύκλο που θα άνοιγε να βρίσκονταν σε πολύ πιο ανταγωνιστική θέση από τους άλλους. Έτσι, όσοι λόγω καραντίνας θα επιβράδυναν το οικονομικό τους βήμα, θα αδυνατίζαν σε σχέση με τους ισχυρούς (Γερμανία, ΗΠΑ κ.λπ.).

Η Γερμανία της Μέρκελ είχε κάθε λόγο να κινείται ιδιοτελώς (μαζί με τους συμμάχους της, Αυστρία και Ολλανδία) σε βάρος των υπόλοιπων ευρωπαϊκών και πληττόμενων κρατών (Ιταλία, Ισπανία και Γαλλία). Οι ΗΠΑ είχαν κάθε λόγο να επιταχύνουν τώρα σε βάρος συνολικά της Ευρώπης και ίσως να πίεζαν και την Κίνα που στην αρχή είχε πληγεί πολύ. Έτσι, ο Τραμπ ήλπιζε να δει τα συνθήματά του («πρώτα η Αμερική» κ.λπ.) να δικαιώνονται, χαρίζοντάς του εύκολη νίκη στις εκλογές.

Κυνισμός και τελεσίγραφα

Στη διαδικτυακή σύνοδο κορυφής της Ε.Ε. φάνηκε όλος ο γερμανικός κυνισμός. Αφού πρώτα είχαν εμποδίσει την εξαγωγή υγειονομικού εξοπλισμού προς πληττόμενες χώρες, φρόντισαν να μη δείξουν κανένα έλεος σε Ιταλία και Ισπανία όταν αυτές, μαζί με άλλες 7 χώρες, έθεσαν ζήτημα ευρωομόλογου λόγω πανδημίας.

Η απάντηση από τα γερμανικά «πάντσερ» ήρθε αμέσως: Καμία συζήτηση, μόνο μέσα από τον ESM και τις ρήτρες που υπάρχουν στις ευρωπαϊκές συνθήκες μπορεί να εκφραστεί η «αλληλεγγύη». Με τη γνωστή συνταγή: Μνημόνια. Άρα, η Γερμανία βλέπει να ξαναστερεώνει την κυριαρχία της στην Ευρώπη δένοντας με μνημόνια την Ιταλία, και ειδικά τον πλούσια Βορρά της, και την Ισπανία, χώρες που μετά την πανδημία θα βρεθούν σε δεινή θέση για να θέσουν ξανά σε κίνηση την οικονομία τους. Πόλεμος, λοιπόν, και τελεσίγραφα.

Τραμπ και Μέρκελ θεωρούν ότι πολύ κράτησε η καραντίνα. Θέλουν από τέλη Απρίλη όλα να τεθούν σε λειτουργία κανονικά. Έστω με μισό εργατικό δυναμικό, αλλά να δουλεύουν στο φουλ οι μηχανές της κατάρκτησης και της παγκοσμιοποίησης, όπως αυτοί την εννοούν. Κι οι δύο θέλουν τον ζωτικό τους χώρο.

Μόνο που δεν είναι οι μόνοι παίκτες. Υπάρχει η Κίνα που δοκιμάστηκε από την πανδημία και θα πληγεί από την υποχώρηση της οικονομικής δραστηριότητας σε ολόκληρο τον κόσμο. Το ίδιο και η Ρωσία, αφού η πτώση της τιμής πετρελαίου και φυσικού αερίου θα την πλήξει σημαντικά. Όμως έχουν ένα στρατηγικό βάθος για να ανασυνταχθούν.

Δομική κρίση

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν όλοι μαζί, είναι η δομική κρίση που έχει ο καπιταλισμός σε παγκόσμια διάσταση. Στην καρδιά όσο και στην περιφέρεια, στην υλική και άυλη παραγωγή. Και μάλιστα, χωρίς εμφανείς διεξόδους και σε εντελώς εύθραυστη κατάσταση.

Το πέρασμα στη γεωπολιτική ήταν ένα σιναίο για την εξάντληση του «οικονομικού πολέμου» και τη μετάβαση σε μια άλλη φάση. Τώρα, η πανδημία φέρνει ξανά στην επιφάνεια τη μεγάλη διεθνοποίη-

ση και αλληλεξάρτηση των οικονομικών σχέσεων. Δείχνει ακόμα, πως η τάση για «αναδίπλωση» σε μπλοκ ή σε δυνατά κράτη αποτελεί μια σχετική πρόσκαιρη λύση προς τις επόμενες αναμετρήσεις, τοπικές, περιφερειακές και παγκόσμιες.

Η πανδημία λοιπόν έχει πολλές πλευρές: Είναι έκφραση της δομικής κρίσης και της διατάραξης της σχέσης ανθρώπου φύσης. Είναι κατηγορία και καταδεικνύει την αντίταξη που έχει συντελεστεί στο δημόσιο σύστημα διεθνώς. Είναι μέσον για την σπένδυση του γεωπολιτικού ανταγωνισμού. Είναι ένα προκάλυμμα της δομικής κρίσης, γιατί θα εμφανιστεί η πανδημία ως υπεύθυνη για όσα θα ακολουθήσουν. Είναι χρήσιμη για τον πειραματισμό σε μοντέλα έκτακτης ανάγκης και κοινωνικού ελέγχου, τέτοια που δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ποτέ ως τώρα, και μάλιστα με αυτές τις τεχνολογικές δυνατότητες και τα μεγα-δεδομένα. Με βάση όσα γίνονται κι όσα μπορούμε να εκτιμήσουμε, πρέπει να συμπεράνουμε ότι η μετάβαση για την οποία έχουμε κάνει λόγο εδώ και καιρό, θα επηρεαστεί τόσο από την πανδημία όσο και από την διαχείριση της δομικής κρίσης σε νέες συνθήκες και νέο σιηνικό. Παράλληλα όμως, πρέπει να τονιστεί ότι όλα αυτά συμβαίνουν μέσα από μια μεγάλη αμφισβήτηση και κίνηση

Τραμπ και Μέρκελ θεωρούν ότι πολύ κράτησε η καραντίνα. Θέλουν από τέλη Απρίλη όλα να τεθούν σε λειτουργία κανονικά. Έστω με μισό εργατικό δυναμικό, αλλά να δουλεύουν στο φουλ οι μηχανές της κατάρκτησης και της παγκοσμιοποίησης, όπως αυτοί την εννοούν. Κι οι δύο θέλουν τον ζωτικό τους χώρο

μαζών σε ολόκληρο τον πλανήτη για μια πιο δίκαιη και διαφορετική ζωή από αυτή που προσφέρει ο υπαρκτός καπιταλισμός. Η επιστροφή της πολιτικής και της εθνολαϊκότητας δημιουργούσε δυσκολίες στην παγκοσμιοποίηση ως κύρια μορφή της καπιταλιστικής κίνησης και όξυνε τις αντιθέσεις. Δεν χρειάζεται να τονίσουμε πως η πλήρης απαξίωση της διαχείρισης από τους επαγγελματίες πολιτικούς αδυνατούσε να κοντρολάρει όπως πριν 2-3 δεκαετίες τις νέες αντιθέσεις και καταστάσεις.

Σε αυτό το γενικό πλαίσιο έχουμε την πανδημία και την έκρηξη μια νέας μεγάλης φάσης της δομικής κρίσης. Θα αλλάξουν πολλά και σε όλους τους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.

Το άλλο «πακέτο»

Δεν μπορούμε να περιμένουμε πολλά από τις ελίτ του σημερινού κόσμου, ολόκληρου του κόσμου σε Δύση και Ανατολή. Ενώ σήμερα αποσπούν μια συναίνεση στο όνομα της αντιμετώπισης του κορωνοϊού, ήδη έχουν αρχίσει να σχεδιάζουν κινήσεις και μοντέλα για την επόμενη μέρα διασφαλίζοντας ότι δεν θα αμφισβητηθεί η κυριαρχία τους. Μας παρουσιάζονται δύο πακέτα: Το ένα είναι μια ευγονική, στην ουσία της, διαχείριση, δηλαδή όσοι σωθούν σώθηκαν και μετά βλέπουμε αλλά μην σταματήσει η μηχανή να δουλεύει (Δύση). Το άλλο (π.χ. Κίνα), μια αποτελεσματική προς το παρόν αντιμετώπιση του κορωνοϊού αλλά με αυταρχικό κράτος και έντονο έλεγχο.

Αν πρέπει να φανταστούμε ένα άλλο «πακέτο», αυτό δεν μπορεί να μην περιλαμβάνει την ενεργό ανάμιξη του λαϊκού παράγοντα, την εμπλοκή του άμεση και έμμεση, την παρέμβασή του για να νικήσει η ζωή. Δεν είναι εύκολο, αλλά δεν μπορούμε να κάνουμε άλλη επιλογή από αυτή της λογικής, του ρεαλισμού και της κοινωνικής ευθύνης. Η κοινωνία εν συνόλω και με τις αντιθέσεις της, μέσα από την κινητοποίηση ενός πλειοψηφικού μέρους της που θα είναι εμποτισμένο με τον δημοκρατισμό και την συμμετοχή, μπορεί να δώσει ζωή σε άλλες επιλογές. Τέτοιες που πραγματικά θα υπερασπίζονται πρώτα την επιβίωση και στη συνέχεια τη ζωή. Και μάλιστα την επιβίωση για όλους τους ανθρώπους -φτωχούς, άνεργους, ανέστιους- ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση και την ικανότητα πρόσβασης σε ιδιωτικοποιημένες παροχές υγείας.

Ήδη αναδεικνύεται πόσες λύσεις θα έδιναν άλλες ιεραρχήσεις και άλλες προτεραιότητες από αυτές στις οποίες μας έχει πειθαναγκάσει ο γερασμένος και καταστροφικός καπιταλισμός.

* Ο θάνατός σου, η ζωή μου.

01 ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Με όχημα
την ποίηση

Ανθολόγος: Λουκάς Αξελός

ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΚΩ (1802-1885)

Το Ελληνόπουλο

Le turcs ont passé la. Tout est ruine et deuil...

Victor Hugo

Τούρκοι διαβήκαν. Χαλασμός, θάνατος, πέρα ως πέρα.

Η Χίο, τ'ολόμορφο νησί, μαύρη απομένει ξέρα, με τα κρυστά, με τα δεντρά τ'αρχοντονήσι, που βουνά και σπίτια και λαγκάδια και στο χορό τις λιγερές καμιά φορά τα βράδια καθρέφτιζε μεσ' στα νερά.

Ερμιά παντού. Μα κοίταξε κι απάνου εκεί στο βράχο, στου κάστρου τα χαλάσματα κάποιο παιδί μονάχο κάθεται, σκύβει θλιβερά το κεφαλάκι, στήριγμα και σκέπη του απομένει μόνο μια ν'άσπρη αγράμπελη σαν αυτό ξεχασμένη μεσ' στην αφάνταστη φθορά.

– Φτωκό παιδί, που κάθεσαι ξυπόλυτο στις ράχες για να μην κλαις λυπητέρα, τ'ήθελες τάχα να'χες για να τα ιδώ τα θαλασσά ματάκια σου ν'αστράψουνε, να ξαστερώσουν πάλι, και να σηκώσες χαρωπιά σαν πρώτα το κεφάλι με τα μαλλάκια τα χρυσά;

Τι θέλεις, άτυχο παιδί, τι θέλεις να σου δώσω για να τα πλέξης ξέγνοιαστα, για να τα καμαρώσω ρικτά στους ώμους σου πλατιά μαλλάκια που του ψαλλιδιού δεν τάχει αγγίξει η κόψη, και σκόρπια στη δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν όψη και σαν την κλαίουςα την πιά; Σαν τι μπορούσε να σου δώξη τάχα το μαράζι; Μήπως το κρίνο απ' τον Ιράν που του ματιού σου μοιάζει; Μην ο καρπός απ' το δεντρί που μεσ' στη μουσουλμανική παράδεισο φυτρώνει, κ'έν άλογο χρόνια εκατό κι αν πηλαλάει, δε σώνει μεσ' απ' τον ίσκιο του να βγη;

Μη το πουλί που κελαιδάει στο δάσος νύχτα μέρα και με τη γλύκα του περνάει και ντέφι και φλογέρα; Τι θες κι απ' όλα τ'αγαθά τούτα; Πεσι! Τ' άνθος, τον καρπό; θες το πουλί;

– Διαβάτη, μου κράζει το Ελληνόπουλο με το γαλάζιο μάτι: Βόλια, μπαρούτη θέλω, να!

Μετάφραση: Κωστής Παλαμάς

Παιχνίδια πολέμου, η πανδημία και ο Ερντογάν

■ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
Αποστολόπουλου

Οι προσπάθειες παγκοσμίως να ελεγχθεί η κεραινοβόλα διάδοση του κορωνοϊού φαίνεται ότι αποδίδουν. Οι χώρες στρέφουν ήδη την προσοχή τους στην επόμενη μέρα, μετά την πανδημία. Ο κορωνοϊός, εκτός από ασθένεια, ήταν εξαρχής όπλο εκφοβισμού του πλήθους και αποδυναμωσης του γεωπολιτικού «εχθρού». Χαρακτηριστικά, ο Τραμπ μίλησε για «κινέζικο ιό» και το Πεκίνο, ανταποδίδοντας τη φιλοφρόνηση, τον κάλεσε να αποκαλύψει τι γνωρίζουν οι Αμερικανοί για τον ιό, υπονοώντας ότι οι ΗΠΑ έχουν την πατρότητα της κατασκευής του. Στην πραγματικότητα κανείς δεν μπορεί (ή δεν θέλει) να αποδείξει την πατρότητα του ιού.

ΕΧΕΙ ΗΔΗ ΕΙΠΩΘΕΙ ότι η παγκοσμιοποίηση του κορωνοϊού έπληξε την παγκοσμιοποίηση. Ωστόσο η σύγκρουση των οπαδών της Παγκοσμιοποίησης με τους θιασώτες της εθνικής κυριαρχίας συνεχίστηκαν. Για παράδειγμα:

– Είναι τυχαίο ότι η Ε.Ε. εγκατέλειψε στην τύχη της μια Ιταλία ανυπάκουη, προ ιού, στις εντολές του Βερολίνου; Και οι μόνιμοι που έτειναν χείρα βοήθειας ήταν η Ρωσία, η Κούβα και η Κίνα, όταν, πολύ καθυστερημένα, τους το ζήτησε η ιταλική κυβέρνηση;

– Είναι τυχαίο ότι ο Μακρόν, παιδί του Ρότσιλντ, εξεβίασε τον Βρετανό Μπ. Τζόνσον να επιβάλει την πολιτική (της απομόνωσης του πληθυσμού) που ακολουθεί η Ε.Ε., ενώ η Βρετανική κυβέρνηση είχε επιλέξει να μην επιβάλει περιορισμούς στον πληθυσμό, θεωρώντας ότι ο ιός δεν έχει την επικινδυνότητα που του αποδίδουν; Η πολιτική Τζόνσον, ήταν μύγα στη σούπα των Βρυξελλών/Βερολίνου. Πάντως η εποχική γρίπη προκαλεί ετησίως 60 χιλ. θανάτους, ενώ ο κορωνοϊός έχει «μόνο» 10 χιλιάδες, αναφέρει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας. Ο R.D. Steel, πρώην υψηλόβαθμος πράκτορας της CIA και φίλος του Τραμπ, υποστηρίζει ότι η πανδημία είναι «απάτη», ότι ο Τραμπ εργάζεται για την επιβράδυνση της οικονομίας παγκοσμίως. Και, επιπρόσθετα, κατά τον Steel, ο Τραμπ σχεδιάζει διαγραφή των χρεών παγκοσμίως ώστε οι δυτικές οικονομίες να γίνουν ανταγωνιστικές στην Κίνα. Η επιβράδυνση της οικονομίας εννοεί μειωμένη ανάπτυξη της Κίνας, ελαχιστοποίησή της ως ανταγωνιστή. Η διαγραφή των χρεών πλήττει τον παρασιτικό χαρακτήρα των ευρωπαϊκών ελίτ, ιδίως της Γερμανίας που επιζητεί απομυζώντας τις οικονομίες της Ελλάδας και των άλλων ευρωπαίων. Στα ελληνικά και διεθνή ΜΜΕ υπάρχουν ήδη αναφορές για αναπόφευκτες μειώσεις μισθών και συντάξεων. Με το

Στην ουρά του κορωνοϊού ξυπνάει ο φόβος για τον «κίτρινο κίνδυνο». Φόβος που μπουμπούκισε τη δεκαετία του '50 με αφορμή τον πόλεμο της Κορέας αλλά με στόχο την Κίνα του Μάο. Τώρα οι Ιταλοί κατεβάζουν τις σημαίες από τα κτίρια της Ε.Ε. και ανεβάζουν στους ιστούς σημαίες της Κίνας

επιχείρημα των ιθυνόντων ότι έσωσαν τη ζωή μας και σε αντάλλαγμα πρέπει να τους δώσουμε το πορτοφόλι μας. «Τα λεφτά σου ή τη ζωή σου» ζητούσαν οι λήσταρχοι των περασμένων εποχών από τους ταξιδιώτες. Αψιμαχίες περί αυτών εμφανίστηκαν και στην τηλεόραση αλλά επιβλήθηκε σιγή. Ο καθηγητής επιδημιολογίας του Στάνφορντ, Ι. Ιωαννίδης, υποστηρίζει, σε παραπλήσια γραμμή σκέψης, ότι «παίρνουμε αποφάσεις (απαγόρευση μετακινήσεων κλπ) χωρίς αξιόπιστα δεδομένα και έτσι δεν είναι απίθανο να καταλήξουμε σε φιάσκο. Αν δεν κάνω λάθος, ο κ. Τσιόδρας είπε ότι κάποιοι μπορεί να είχαν, χωρίς συμπτώματα και χωρίς να το ξέρουν, τον ιό από τον Γενάρη και τον μεταβίβασαν σε άλλους δυο ή τρεις μήνες αργότερα! Ή πάσχουμε από κρυψίνια ή έχουμε περίπου μεσάνυχτα για τη φύση της ασθένειας.

ΟΙ «ΕΠΙΔΗΜΙΕΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑΣ» δεν είναι λιγότερο θανατηφόρες από τους ιούς, αντιθέτως προκάλεσαν ποταμούς αίματος. Τον αντικομμουνισμό διαδέχθηκαν τα περί τρομοκρατίας, η ισλαμοφοβία και οι τζιχαντιστές σε ένα αιματηρό πακέτο. Όλος αυτός ο συρφετός στην πραγματικότητα ήταν δημιούργημα των μυστικών υπηρεσιών των δυτικών χωρών και υπηρέτης τους. Τελικά ο μύθος της τρομακτικής απειλής τους ηττήθηκε στη Συρία. Και πλέον έχει απομείνει ο Ερντογάν να κάνει ό,τι μπορεί για να τους σώσει στο Ιντλίμπ. Όσο για τον υστερικό αντιρωσισμό αποδείχθηκε θλιβερά κατώτερος του αντικομμουνισμού. Στην ουρά του κορωνοϊού ξυπνάει ο φόβος για τον «κίτρινο κίνδυνο». Φόβος που μπου-

μπούκισε τη δεκαετία του '50 με αφορμή τον πόλεμο της Κορέας αλλά με στόχο την Κίνα του Μάο. Τώρα οι Ιταλοί κατεβάζουν τις σημαίες από τα κτίρια της Ε.Ε. και ανεβάζουν στους ιστούς σημαίες της Κίνας. Η αναφορά, στον τίτλο, του Ερντογάν δεν γίνεται επειδή ο Τούρκος πρόεδρος, επονομαζόμενος, καταχρηστικά, Σουλτάνος, είναι ο απαραίτητος μαιντανός για να αποσπάσει το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού. Ο Ερντογάν υπενθυμίζει απλώς ότι οι συγκρούσεις δεν είναι όπως παλιά. Δεν κορυφώνονται σταδιακά έως ότου φθάσουν στα μαχαίρια, στα κανόνια και στους πυραύλους. Πάνε εξ αρχής στο ψητό ανακατεύοντας όλα τα πρόσφορα μέσα ταπείνωσης και τελικά καθυπόταξης του αντίπαλου, της εξόντωσής του, αν χρειαστεί. Αυτό το μίγμα ονομάστηκε «υβριδικός πόλεμος», παλιά συνταγή, πασπαλισμένη με υψηλή τεχνολογία. Ο Ερντογάν έκανε και εδώ λάθος, προσπαθώντας να αποκρύψει ότι ο κορωνοϊός μπήκε και στην Τουρκία, όπως ήταν φυσικό. Το κοκτέιλ του ιού της παραπαίουσας τουρκικής οικονομίας, με τον κορωνοϊό και τον ιό των ανεκπλήρωτων φιλοδοξιών μπορεί να αποδειχθεί μοιραίο. Πάντως, για να ελαφρύνουμε κάπως, τα βάσανά μας θα τελειώσουν σύντομα καθώς γνωστή αστρολόγος προβλέπει ότι περί τα τέλη Απριλίου θα βρεθεί το εμβόλιο ενός ιού που γνώρισε κι αυτός εφήμερη θλιβερή διασημότητα. Κάποιοι πιστεύουν ότι ο κορωνοϊός θα αλλάξει τη ζωή μας. Όσο την άλλαξε η ισπανική γρίπη του 1918, με τα 50 έως 100 εκατομμύρια νεκρούς την επομένη της σφαγής του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τις παραμονές του Δεύτερου.

ΣΤΗΝ «ΑΥΛΗ ΤΩΝ ΘΑΥΜΑΤΩΝ» (ΜΕ ΤΟΝ ΣΤΑΘΗ)...

Έθνος με ονομασία προελεύσεως

Εθνική επέτειος και η αμορφωσιά καθώς και η σκοπιμότης συνεχίζουν να ρίχνουν το δηλητήριο τους στο «αθάνατο κρασί του '21». Και ο κ. Μπιστοτάκης, όπως ο κ. Μπαλτάς ή Λιάκος ή Φίλης ή Τσίπρας, μίλησε για την «επανάσταση που δημιούργησε το έθνος»

κι όχι για το έθνος που έκανε την επανάσταση κι έφτιαξε το κράτος!

Εκτός κι αν δεχθούμε ότι την επανάσταση την έκαναν οι Πετσενέγκοι, οίτινες υπό την επίρεια του Διαφωτισμού δημιούργησαν το κράτος, το οποίον με τη σειρά του δημιούργησε το ελληνικό έθνος.

ώστε το εμπόρευμα να είναι κάποιας περιωπής, έλκον την προέλευσή τους από ένδοξο προγονικό κι όχι από τίποτε παρακαπανούς, όπως οι Λελέγες φερ' ειπείν

ή οι Κάρες, οι οποίοι είχαν την ατυχία να 'ναι έθνη πριν ο κ. Λιάκος να ορίσει *τι εστί έθνος* – και ούτω πως να καθούν, καλά να πάθουν...

★★★

Μπαρούφες θα μου πείτε (όχι, όλοι!) και είναι μάλλον κουραστικό να αντιμετωπίζουμε τα ίδια και τα ίδια! Όμως *η λέγε-λέγε-λέγε μπαρούφα* είναι ανίκητη κι, ως φαίνεται, επικρατεί ως ένα «αφήγημα» που διευκολύνει την υποταγή.

Μπορεί τέτοιες μπαρούφες να μην έχουν καμιά επιστημονική βάση, μπορεί η αυτογνωσία του λαού να τις απορρίπτει, ακόμα και να τις βδελύσσεται, αλλά για εκείνους που θέλουν τον λαό σούζα είναι απαραίτητες – *κάθε ραγιαδιλίκι χρειάζεται την προπαγάνδα του...*

★★★

Είναι πάντως κωμικός ο συνδυασμός της εθνομνησιακής αφήγησης με τα εθνικόφρονα στερεότυπα. Όπως εκείνο περί της «*ενότιας των Ελλήνων*», που έχει κι αυτό την τμητική του στις εθνικές επετείους – «*όταν οι Έλληνες είναι ενωμένοι μεγαλουργούν*», σου λέει! Βεβαίως!

Στα Μηδικά οι μισοί Έλληνες ήταν με τους Πέρσες. Το ίδιο και με τον Μεγαλέξανδρο – ο μισός στρατός του Δαρείου ήταν Έλληνες μισθοφόροι.

Έλληνες πήγαν με Ρωμαίους, με Φράγκους, με Τούρκους, με Γερμανούς, ουδέποτε ήταν ενωμένοι οι Έλληνες, ούτε σε στιγ-

μές μεγαλείου, ούτε σε στιγμές κατασχύνης...

...*ίδιοι, τρεις χιλιάδες χρόνια*, όπως έλεγε ο Χοφσμπάουμ (Έθνος και Εθνικισμός), από εμφύλιο σε εμφύλιο, όπως το 1821, όπως το 1946-49, όπως πάντα...

★★★

Για παράδειγμα, τώρα με τις κρίσεις, των *Μνημονίων*, του *κορωνοϊού* κι *αυτήν που έρχεται*. Όλοι βλέπουν τι γίνεται! Και από λογική, ηθική και φιλοσοφική άποψη βγάζουν μέσες-άκρες τα ίδια συμπεράσματα. *Σημαίνει αυτό και την ίδια ή σχετικώς την ίδια πολιτική συμπεριφορά;*

Και δεν λέω για τις ταξικές διαφορές που εκ των πραγμάτων συνεπάγονται πολιτικές διαφορές και διαφορετικές πολιτικές, λέω για τη διεργασία *μέσα* στον λαό!

Δεν λέω επίσης, ούτε προσδοκώ ταύτιση της ταξικής θέσης με την ταξική συνείδηση (ούτε αυτό συμβαίνει, αλλιώς οι δημοκρατίες θα είχαν λύσει το πρόβλημα) – λέω για το ελάχιστο εκείνο: *το ίδιο λογικό συμπέρασμα να οδηγή στην ίδια πολιτική στάση.*

Το θεώρημα αυτό έχει εξέχουσα σημασία στον βαθμό που όσα γίνουν κατά τη διάρκεια της κρίσης θα καθορίσουν όσα θα γίνουν μετά την κρίση.

Τι είδους διαπιστώσεις προκαλεί η κρίση και τι είδους προσδοκίες γεννούν αυτές οι διαπιστώσεις;

★★★

Αν πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης υπήρχαν ισχυρές φιλολαϊκές δυνάμεις, τα ως άνω ερωτήματα δεν θα είχαν νόημα, αλλά νόημα θα είχαν οι θέσεις, η απήχηση και η πολιτική αυτών των δυνάμεων.

Όμως κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει.

Μπορεί η κρίση να δημιουργήσει ή να μοχλεύσει τις δυνάμεις που θα μπορέσουν να τη διαχειριστούν προς την αντίθετη κατεύθυνση από εκείνη των δυνάμεων που τη δημιουργούν;

01 **ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

■ **ΤΟΥ Σπύρου Παναγιώτου**

Η παγκόσμια υγειονομική κρίση και οι αναμενόμενες δραματικές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες δεν κάμπτουν τις ακόρεστες επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας. Το καθεστώς Ερντογάν δεν πτοείται ούτε από τις τεράστιες επιπτώσεις την πανδημία του κορωνοϊού που πλήττει, κατά τις εκτιμήσεις ειδικών επιδημιολόγων, το εσωτερικό της Τουρκίας. Αντίθετα η πανδημία αξιοποιείται αδιάντροπα ως επιταχυντής της τουρκικής επιθετικότητας. Αξιοποιείται και αυτή, μαζί με τις προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές ως γεωπολιτικό όπλο στη φαρέτρα των νέο-οθωμανικών βλέψεων του Τούρκου «σουλτάνου». Ο Ερντογάν δεν «ποντάρει» απλά στο γεγονός ότι η παγκόσμια κοινότητα έχει στρέψει το βλέμμα της στην αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης. Εκμεταλλεύεται τη συγκυρία, αξιοποιώντας παράλληλα τόσο τη δηλωμένη αξίωση της δυτικής συμμαχίας να αποδεχθεί η χώρα έναν συμβιβασμό σε βάρος της κυριαρχίας της όσο και τη πολιτική κατευνασμού του ελληνικού πολιτικού κόσμου, ως παράθυρο ευκαιρίας για την επίτευξη των στόχων του. Τα γεγονότα είναι αδιάψευστος μάρτυρας. Η ένταση στην συνοριακή γραμμή του Έβρου συνεχίζονται αμείωτα. Με πρωτοφανή κυνισμό ο Τούρκος υπουργός Εσωτερικών δηλώνει απερίφραστα ότι η τουρκική στρατοχωροφυλακή «βομβαρδίζει με χημικά και σφαίρες» την ελληνική πλευρά για να υποβοηθήσει τις προσπάθειες των μεταναστών να περάσουν τα σύνορα του Έβρου. Δηλώνει μάλιστα απερίφραστα: «Μπορούμε να το ξανακάνουμε». Απέναντι σε αυτή την απίστευτη δήλωση η ελληνική πλευρά δεν άρθρωσε ούτε κουβέντα. Την ίδια στιγμή οι υπερπτήσεις

Αμείωτες προκλήσεις από το καθεστώς Ερντογάν

Κυβερνητική σιωπή κατευνασμού και διεθνής αδιαφορία

τουρκικών μαχητικών πάνω από ελληνικά εδάφη, χερσαία και νησιωτικά, αποτελούν καθημερινό φαινόμενο που κλιμακώθηκε συμβολικά την ημέρα της επετείου της 25ης Μαρτίου. Η απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης είναι η παραπομπή στη δικαιοσύνη για έλεγχο σε βάρος δημοσιογράφων και Μέσων που δημοσιεύσαν σχετικές ειδήσεις. Μέχρι στιγμής δεν έχει δοθεί καμιά αιτιολογημένη απόδειξη, για παράδειγμα τα δεδομένα από τα ραντάρ, που να διαψεύδει την είδηση ότι τουρκικά μαχητικά πέταξαν πάνω από Αλεξανδρούπολη και Καβάλα. Ο ελληνικός πολιτικός κόσμος έχει εξοικειωθεί με την τουρκική προκλητικότητα και επιθυμεί να «συνηθίσει» το δεδομένο ολόκληρος ο ελληνικός λαός.

Με δήλωση στον ΟΗΕ αμφισβήτηση ελληνικής κυριαρχίας

Το πιο σημαντικό όμως από όλα είναι η ανάρτηση από τον ΟΗΕ των εξωτερικών συντεταγμένων της Τουρκικής ΑΟΖ όπως απορρέει από το σύμφωνο που έχει υπογραφεί μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης. Σύμφωνα με αυτές καταργείται η επίδραση στον καθορισμό των θαλάσσιων ζωνών εκ-

μετάλλευσης σε Αιγαίο και Ν.Α. Μεσόγειο τεσσάρων κατοικημένων ελληνικών νησιών συμπεριλαμβανομένης και της Κρήτης. Έτσι στην πράξη επιχειρείται να περιορισθεί σημαντικά η ελληνική κυριαρχία παρά τις αντίθετες προβλέψεις του διεθνούς δικαίου και του δικαίου των θαλασσών.

Η πρωτοβουλία της τουρκικής διπλωματίας να ανακοινώσει τα εξωτερικά όρια της ΑΟΖ πραγματοποιήθηκε, όχι τυχαία, στις 24 Μάρτη και «αντιμετωπίστηκε» από την ελληνική πλευρά με τη συνηθισμένη διπλωματική διαμαρτυρία-δήλωση ότι η συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης δεν παράγει «νόμιμα αποτελέσματα».

Είναι παραπάνω από φανερό ότι μια τέτοια στάση όχι μόνο δεν αποτρέπει την επιβολή «τετελεσμένων» αλλά αποθρασύνει περισσότερο τους τουρκικούς σχεδιασμούς. Και πραγματικά όταν παραμένουν απάντητες οι επίσημες δηλώσεις παραδοχής της άσκησης στρατιωτικής βίας στην ελληνοτουρκική μεθόριο από την πλευρά των ενόπλων δυνάμεων της Τουρκίας γιατί θα αποτρέψει τον τουρκικό επεκτατισμό η ανταλλαγή διπλωματικών ανακοινώσεων; Αν η Ελλάδα θέλει να αποτρέψει τον πό-

λεμο με την Τουρκία είναι υποχρεωμένη, έστω και αυτή τη στιγμή, να καταστήσει υπεύθυνη ολόκληρη τη δυτική συμμαχία και την παγκόσμια κοινότητα για το κίνδυνο πολέμου που σοβεί στην περιοχή. Να προειδοποιήσει τις ΗΠΑ ότι θα αναιρεθούν όλα τα προνόμια που απορρέουν από τις διακρατικές συμφωνίες των δύο χωρών αν οι τελευταίες δεν δείξουν έμπρακτα αποφασιστική στάση κατά των βλέψεων της Τουρκίας σε βάρος της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας της χώρας. Οφείλει να αναλάβει διπλωματικές πρωτοβουλίες προς τη Ρωσία και τη Κίνα και να ζητηθεί κατηγορηματικά η παρέμβαση τους για να συγκρατηθεί η πολεμοχαρής πολιτική Ερντογάν. Να μπλοκάρει με βέτο κάθε κρίσιμη απόφαση όλων των διεθνών οργανισμών στις οποίες παρεμβαίνει που αφορούν την Τουρκία και να απαιτήσει την κατηγορηματική καταδίκη του τουρκικού επεκτατισμού. Το σημαντικότερο, να ανακηρύξει και η ίδια της εξωτερικές συντεταγμένες της ελληνικής ΑΟΖ στη βάση της μέσης γραμμής όπως απορρέει από τις πρόνοιες του δικαίου της θάλασσας και ταυτόχρονα να ενεργοποιήσει όλες τις προβλέψεις του διεθνούς δικαίου για το εύρος των χωρικών υδάτων στο Αιγαίο και το Ιόνιο.

Μέχρι σήμερα η πολιτική κατευνασμού του τουρκικού επεκτατισμού έχει οδηγήσει στην αποθράσυνση των τουρκικών διεκδικήσεων. Τώρα, Έστω και μέσα στην παγκόσμια υγειονομική κρίση, είναι δικαιολογημένα η χώρα να δείξει ότι δεν είναι διατεθειμένη να θυσιάσει την εδαφική της ακεραιότητα χάριν των οικονομικών και γεωστρατηγικών συμφερόντων των ΗΠΑ και του ευρωπαϊκού διευθυντηρίου.

Το καθεστώς Ερντογάν εκμεταλλεύεται την παγκόσμια υγειονομική κρίση, την απάθεια της διεθνούς κοινότητας και την πολιτική κατευνασμού του ελληνικού πολιτικού συστήματος ως παράθυρο ευκαιρίας για την επίτευξη των επεκτατικών στόχων του

■ **ΤΟΥ Δημήτρη Γκάζη**

Καθ' όλη την τελευταία βδομάδα πληθαίνουν τα δημοσιεύματα που θέλουν την κυβέρνηση Ερντογάν να προετοιμάζει την απομάκρυνση των πληθυσμών που έχουν κατασκηνώσει στις Καστανιές και σε άλλα σημεία των ελληνοτουρκικών συνόρων, με αφορμή την απειλή της εξάπλωσης του κορωνοϊού. Η τουρκική προπαγάνδα πρόβαλε πλάνη με συνεργεία απολύμανσης στην περιοχή, με μεταφορά των ανθρώπων αυτών σε άλλες περιοχές για να πείσει πως εννοεί τα λόγια της. Αυτό δημιούργησε την ψευδαίσθηση και στην εδώ πλευρά ότι η κρίση στον Έβρο οδεύει προς το τέλος της. Τα πραγματικά δεδομένα όμως δείχνουν πως η Τουρκία, συνεχίζει τον πόλεμο φθοράς στα βορειοανατολικά σύνορα μας. Και αυτή τη βδομάδα συνεχίστηκαν οι καθημερινές προσπάθειες από ομάδες νεαρών να δημιουργήσουν φθορές στον φράχτη και να περάσουν από την «ουδέτερη ζώνη» σε

Ανοιχτά μέτωπα σε Έβρο και προσφυγικό

ελληνικό έδαφος, συνεικουρούμενες και από δυνάμεις της στρατοχωροφυλακής που με συνεχείς ρίψεις δακρυγόνων δημιουργούσαν σκηνικό έντασης. Μόνο κατά την Παρασκευή, σύμφωνα με δηλώσεις Ελλήνων αξιωματούχων φάνηκε να υλοποιείται σε ένα βαθμό ο σχεδιασμός για διάλυση του καταυλισμού και μεταφορά των ανθρώπων αυτών ξανά στην ενδοχώρα, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει πως η Τουρκία δεν θα επαναφέρει όποτε θελήσει την πίεση ή ότι παραιτείται απ' τις επιδιώξεις για γκρίζαρισμα της περιοχής.

Εν κρυπώ δημιουργία δομών προσφύγων

Την ευκαιρία που της δίνει η κατάσταση έκτακτης ανάγκης που έχει δημιουργηθεί απ' την πανδημία του κορωνοϊού, αξιοποιεί η ελληνική κυβέρνηση και στο προσφυγικό προωθώντας τη δημιουργία

νέων δομών φιλοξενίας αιτούντων άσυλο σε διάφορες περιοχές της χώρας. Με fast-track διαδικασίες, εν κρυπώ, με την κοινή υπουργική 2945/2020, η κυβέρνηση παρακάμπτει τις αντιδράσεις των τοπικών κοινωνιών, που κατά το παρελθόν είχαν μπλοκάρει παρόμοιες αποφάσεις, και αποφασίζει να εγκαταστήσει πληθυσμούς σε 28 περιοχές, αλλού σε εν λειτουργία δομές, αλλού επαναλειπουργώντας παλιότερα hot-spot, αλλού αξιοποιώντας χώρους ξενοδοχείων. Την ίδια στιγμή, αν συνυπολογιστεί και η ανυπαρξία οποιουδήποτε σχεδιασμού, πέρα απ' την μεγαλύτερη αστυνόμευση, σχετικά με την έκθεση των πληθυσμών αυτών στον κορωνοϊό, όπως δείχνει η κατάσταση στα υπάρχοντα hot-spot, η απόφαση αυτή, αποκτά άλλη μία επικίνδυνη διάσταση. Σε μια τόσο κρίσιμη περίοδο, αντί να υπάρξουν τομής αποφάσεις στην κατεύθυνση αποσυμφόρησης της χώρας μας απ' τους μετα-

ναστευτικούς και προσφυγικούς πληθυσμούς, η κυβέρνηση προωθεί τη μονιμοποίηση της εγκατάστασής τους, κατ' εντολή της Ε.Ε. Την ίδια στιγμή άλλη μια απόφαση της Ε.Ε., έρχεται να εμπλέξει την χώρα μας στους σχεδιασμούς διαχείρισης του μεταναστευτικού. Πιο συγκεκριμένα, η χώρα μας θα συμμετάσχει στην επιχείρηση «Ειρήνη» για τον έλεγχο του εμπόρου όπλων στη Λιβύη που συναποφάσισαν τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Μεταξύ άλλων η χώρα μας θα διαθέσει ένα λιμάνι ως τόπο «πρώτης αποβίβασης» προσφύγων και μεταναστών που διασώζονται στα πλαίσια των περιπολιών, με την δέσμευση για την κατανομή τους σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. Με αυτά και μ' αυτά, η Ελλάδα μετατρέπεται βήμα το βήμα στο επίσημο hot-spot της Ευρώπης, στην μοναδική πύλη εισόδου, φιλτραρίσματος και εγκατάστασης των μεταναστευτικών ροών.

Θα δούμε πολλά να αλλάζουν

Ο Ευάγγελος Βενιζέλος σε πρόσφατη συνέντευξή του έδειξε ότι αντιλαμβάνεται πως πολλά θα αλλάξουν με την πανδημία και στο πολιτικό επίπεδο. Μάλιστα χαρακτήρισε ντεμοντέ πολλά από αυτά που λέγονται ιδιαίτερα από την πλευρά του ΣΥΡΙΖΑ και έκανε λόγο για μεγάλες συναινέσεις και συστρατεύσεις σε εθνικά και κοινωνικά ζητήματα, για να καταλήξει πως όλοι πρέπει να επανεξετάσουν τη στάση τους.

«Δημοσιογράφος: Ο πρώην γραμματέας του ΣΥΡΙΖΑ, ο κ. Ρήγας, έκανε μία δήλωση ότι δεν πρέπει να τολμήσει η κυβέρνηση, να διανοηθεί, να κατεβάσει τον στρατό στους δρόμους, και παραλλήλως κάποια στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ έχουν ρίξει ένα σύνθημα στην πολιτική πιάτσα τις τελευταίες μέρες που λέει ότι μετά την κρίση του κορωνοϊού θα λογαριαστούμε. Θα ήθελα να σχολιάσετε και τα δύο.

Ευ. Βενιζέλος: Δεν πρέπει να είμαστε ντεμοντέ. Αντιδράσεις και στερεότυπα προ κορωνοϊού, αυτή τη στιγμή φαίνονται απελπιστικά παλαιομοδίτικα. Οι στάσεις των κομμάτων, ο λόγος των κομμάτων, η πολιτική δραστηριότητα γενικά πρέπει να επανατοποθετηθεί. Μπορεί να χρειαστεί

να αναζητήσουμε μεγάλες συναινέσεις, συστρατεύσεις εθνικές, κοινωνικές, για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα. Είναι αστείο και κατώτερο των ιστορικών περιστάσεων να αντιδρούμε όπως αντιδρούσαμε πριν την κρίση του κορωνοϊού. Πρέπει να επανεξετάσουμε όλοι τη στάση μας. Όποιοι μένουν στο παλιό ιδίωμα της πολιτικής γλώσσας κάνουνε λάθος.»

Βλέπουμε λοιπόν πως σχεδιασμοί για κυ-

βερνήσεις σωτηρίας ή εθνικής ενότητας με επίκεντρο το ίδιο το πολιτικό σύστημα είναι στην ημερήσια διάταξη. Καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης μπορούν να γεννήσουν και «πλατιά» σχήματα διακυβέρνησης είτε να θρέψουν πιο αυταρχικές φιλοδοξίες. Σε κάθε περίπτωση αυτές οι «ιδέες» έχουν πάντα τον λαϊκό παράγοντα στο περιθώριο, δεν τον υπολογίζουν, τον βλέπουν εχθρικά.

M.A.

Γιατί τόσο νεκροί στην Ιταλία;

Δεν είναι λίγοι όσοι αναρωτιούνται για τις εκατόμβες νεκρών στη γεγονική Ιταλία. Τα αδιαμφισβήτητα γεγονότα δείχνουν ότι υποτιμήθηκε ο κίνδυνος τελείως – τόσο κεντρικά από το κράτος όσο και από τους πολίτες της χώρας. Σίγουρα έγιναν και λάθη στον τρόπο αντιμετώπισης και στο πόσο πέρασε ένα μήνυμα για τον κίνδυνο που παρουσιάζει η πανδημία. Σε αυτούς τους λόγους που είναι υπαρκτοί πρέπει να προστεθεί και η κατάσταση της περιφερειοποίησης, δηλαδή η παράδοση αρμοδιοτήτων του κεντρικού κράτους προς τις περιφέρειες σχετικά με την υγεία (και άλλες δημόσιες υπηρεσίες) που δημιουργεί μια διαφορετική εκτίμηση και αντίδραση στον χρόνο από κάθε περιφέρεια σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης. Το αλαλούμ μεγεθύνεται όταν γίνεται συζήτηση στο κέντρο για μέτρα περιορισμού της κίνησης και η απάντηση περιφερειών και αυτοδιοίκησης είναι «Η πόλη τάδε ή η τάδε περιφέρεια, δεν σταματά». Αφού συνέβησαν και αυτά σε μεγάλη έκταση, τώρα όλα ρίχνονται στην «ατομική ευθύνη» και στον πονηρό κολπατζίδικο χαρακτήρα των Ιταλών που δεν θέλουν χαλινό. Η ίδια κατάσταση θα παρουσιαστεί και στις ΗΠΑ, όπου κάθε πολιτεία έχει πάρει, διαφορετικής έντασης και κλιμάκωσης, μέτρα. Βέβαια κάθε πολιτεία μπορεί να συγκριθεί με ολόκληρη χώρα, για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, δηλαδή δεν είναι απλά ένας νομός ή μια περιφέρεια, αλλά πάλι αυτός ο πολυκεντρισμός δεν θα αποδειχθεί ευεργετικός για τους πολίτες των ΗΠΑ. Φυσικά, οι ΗΠΑ κινδυνεύουν περισσότερο από αυτό που αποκάλεσε ο Μάικ Ντέιβις, ως «υγειονομική Κατρίνα», δηλαδή να χτυπηθεί και να πεθάνει η φτωχολογιά που δεν είναι καταγραμμένη πουθενά, εκτός κάθε συστήματος υγείας, όπως είχε γίνει με τις πλημμύρες που έφερε ο τυφώνας Κατρίνα.

M.A.

Τώρα, και όχι μετά, λογαριάζονται όλοι

■ ΤΟΥ Γιώργου Παπαϊωάννου

Ανάμεσα σε όσα κυκλοφορούν αυτές τις μέρες, είδαμε και το «θα λογαριαστούμε μετά» ως κεντρικό σύνθημα και τίτλο μιας πρωτοβουλίας. Ασχέτως από το ποιοι πολιτικοί χώροι το προβάλλουν, ίσως αξίζει να προβληματιστούμε για ένα τέτοιο σύνθημα.

Το «θα λογαριαστούμε μετά» δίνει την αίσθηση ότι επίκειται μια μεγάλη αναμέτρηση αφού τελειώσει η σημερινή κρίση.

Η πραγματικότητα είναι ότι τώρα, σήμερα, διεξάγεται ένας αγώνας για τη ζωή. Οι πάντες λογαριάζονται και αναμετρώνται. Με κορυφαία θέματα, όπως είναι η συλλογική ευθύνη, η προσωπική προσφορά, η στάση απέναντι σε μια κρίση που πλήττει την κοινωνία.

Συντριπτικά μεγάλα τμήματα της κοινωνίας ανησυχούν για τους γύρω τους, προβληματίζονται και αναζητούν απαντήσεις για όσα συμβαίνουν. Πειθαρχούν σε ορισμένα μέτρα, αντιλαμβάνονται ότι είναι ώρα όσο το δυνατόν μεγαλύτερης ενότητας. Αλλά και δεν σταματούν να αναλογίζονται τις ευθύνες όσων εδώ και μια δεκαετία κατέστρεψαν τις δυνατότητες της κοινωνίας και της πολιτείας να αντι-

μετωπίσουν δύσκολες καταστάσεις. Οι πολίτες που προσέχουν να μη διαδοθεί εκθετικά ο ιός, οι νεότεροι που φροντίζουν για τους ηλικιωμένους, το προσωπικό των νοσοκομείων που είναι στην πρώτη γραμμή, οι εργαζόμενοι που εξακολουθούν να δουλεύουν σε διάφορους τομείς, όλοι δίνουν τη δική τους μάχη. Το «θα λογαριαστούμε μετά» μοιάζει να σημαίνει ότι όλα αυτά είναι ένα «διάλειμμα» από την «κανονική» πολιτική πάλη που θα επανέλθει όταν κοπάσει η πανδημία. Σαν όλα αυτά να είναι «ουδέτερα» ή δεδομένα και μετά θα επιστρέψουμε σε όσα ξέρουμε, στην πολιτική όπως έχουμε συνηθίσει να διεξάγεται, στην αντιπολίτευση ή τον συνδικαλισμό. Κι όμως, σήμερα λογαριάζονται όλοι, τώρα λογαριαζόμαστε. Όσα συμβαίνουν σε καταστάσεις έκτακτες, η στάση που κρατάει μέσα σε αυτές ο καθένας, οι διάφορες ομαδοποιήσεις και η κοινωνία, καθόλου μα καθόλου δεν είναι δεδομένες.

Δεν είναι τυχαίο ότι η κοινωνία απεχθάνεται αυτή τη στιγμή τη μικροπολιτική, την εύκολη αντιπολίτευση, τα κομματικά παιχνίδια. Ενώ, για παράδειγμα, ακούει προσεκτικά και με σεβασμό την κραυγή του υγειονομικού προσωπικού

για τις ελλείψεις στα νοσοκομεία και τις πολιτικές που δεν δίνουν λύσεις, ταυτόχρονα εκνευρίζεται αφάνταστα με όσους απλώς σπεκουλάρουν για μικροκομματικά οφέλη.

Στη γραμμή «θα λογαριαστούμε μετά», όχι τυχαία, στοιχίζονται αρκετοί κι από τους απολογητές της προηγούμενης κυβέρνησης. Ο απίθανος κ. Καψώχας μάλιστα, με το «όταν γυρίσει θα τους γ...», βγήκε ακόμα πιο μπροστά... Αυτοί που τα έβρισκαν όλα υπέροχα τα προηγούμενα χρόνια, τώρα έχουν αγριέψει και δεν κρατιούνται να λογαριαστούν με τη... Δεξιά. Τι πιο συνηθισμένο τα τελευταία χρόνια, κινήσεις που λένε μεγάλα λόγια να αθροίζονται ουσιαστικά στη συριζική «αντιδεξιά» ατζέντα.

Είναι κι ένα θέμα ποιος είναι αυτός που μιλάει. Το ίδιο σύνθημα έχει άλλη σημασία, για παράδειγμα, αν το λέει ένας χώρος εργαζομένων που δίνει τη μάχη, άλλο να το λέει ένα πραγματικό μαζικό κίνημα, και διαφορετικό αν ακούγεται από μια άλλης κλίμακας υποκειμενική συγκρότηση.

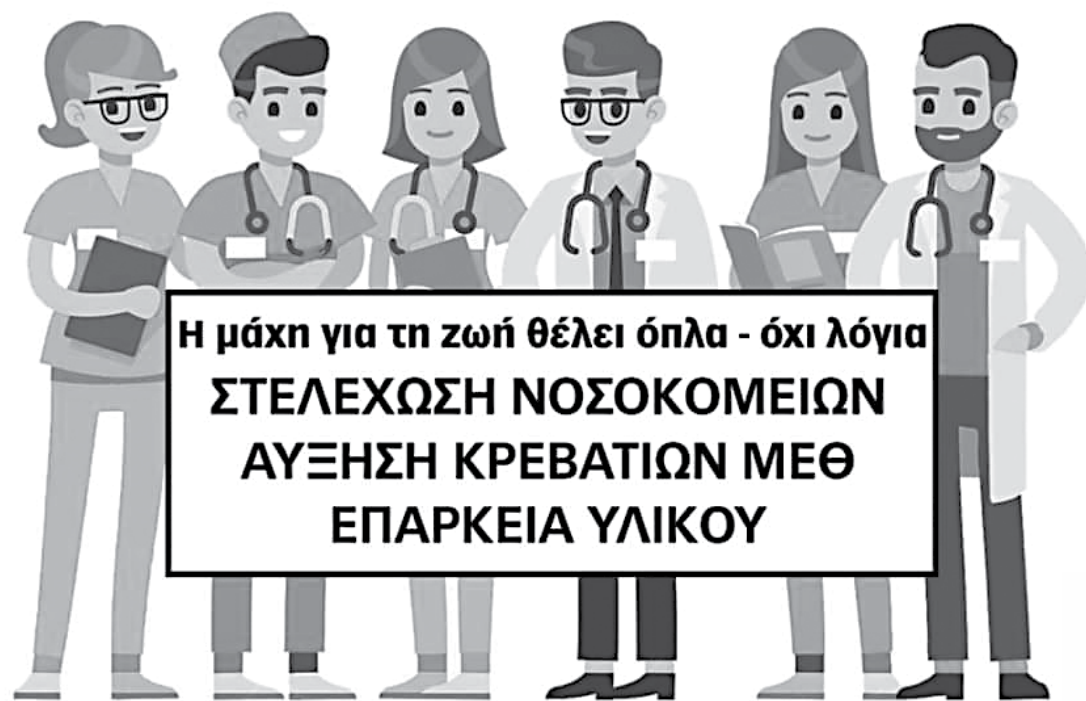
Το κλίμα στην κοινωνία, το «mood» της για να το πούμε κι έτσι, ή και των όποιων πιο «προχωρημένων» τμημάτων της, δεν είναι αυτή τη

στιγμή ακριβώς στο πώς «θα λογαριαστούμε μετά». Είναι περισσότερο στο πώς λογαριαζόμαστε τώρα, τι κάνουμε, ως κοινωνία και ο καθένας ξεχωριστά, για να ξεπεράσουμε με όσο το δυνατόν μικρότερες απώλειες τη σημερινή κατάσταση. Αυτός είναι ένας πραγματικός αγώνας με πολλές διαστάσεις, προσωπικές, κοινωνικές, πολιτικές, ακόμα και ιδεολογικές με την πιο ευρεία έννοια.

Το «θα λογαριαστούμε μετά», επί της ουσίας υποτιμά ή δεν αντιλαμβάνεται αυτό τον αγώνα και τις πολυάριθμες πλευρές του. Στην πραγματικότητα, περιμένει την επιστροφή σε μια «κανονικότητα» από την ανάποδη. Εκεί όπου ο «κανονικός αγώνας», αυτός που ξέρουμε, αυτών που ξέρουμε, θα δώσει τη λύση.

Πράγματι, υπάρχει ένα θέμα «μετά». Το τι θα συμβεί μετά από αυτή την κρίση, ποια διλήμματα θα ζητήσουν επιπλέον απάντηση, ποιες ιδέες και πολιτικές, ή και ποια «συνείδηση», θα έρθουν στο προσκήνιο, είναι μεγάλο θέμα, και μάλιστα με διεθνικές διαστάσεις. Αλλά ακόμα κι αυτό, σε μεγάλο βαθμό, θα εξαρτηθεί από όσα συμβαίνουν τώρα, σήμερα, μπροστά στα μάτια μας.

01 ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η μάχη για τη ζωή

Η αγωνία και ο προβληματισμός για τον κορωνοϊό είναι διάχυτα σε όλη την κοινωνία. Ανάμεσα στο «τι ζούμε» και το «τι έρχεται», με το μυαλό και τα συναισθήματα «στο κόκκινο», μέσα σε μια καθημερινότητα απολύτως διαφορετική και δυσκολότερη. Την ίδια ώρα, στα δημόσια νοσοκομεία, οι υγειονομικοί της χώρας βρίσκονται εν μέσω μια μεγάλης μάχης. Η γνώμη όλων εκείνων που θα λογαριαστούν άμεσα με το πρόβλημα έχει ιδιαίτερη σημασία. Όχι μόνο γιατί βρίσκονται στην «πρώτη γραμμή», αλλά γιατί ο ρόλος, η στάση, ο λόγος τους θα κρίνουν πολλά όσο αφορά τη

■ ΤΟΥ Χριστόδουλου
Δολαφάκη*

Ο Covid-19 αποκαλύπτει...

Σε κεντρικό άρθρο του έγκριτου αμερικάνικου ιατρικού περιοδικού *New England Journal of Medicine* με τίτλο «Νέος κορωνοϊός, παλαιά διδάγματα», ο συντάκτης διαπιστώνει ότι «η σύγχρονη ιατρική έχει τόσα πολλά, αλλά παρόλα αυτά, τόσα λίγα να προσφέρει». Οι λεγόμενες αναπτυσσόμενες χώρες αποδεικνύονται ανίκανες να προστατεύσουν τη ζωή των πολιτών τους μετά από δεκαετίες αποθώωσης της οικονομίας της αγοράς, της παγκοσμιοποίησης, της τεχνολογικής και επιστημονικής προόδου. Η υγειονομική κρίση που προκαλεί ο Covid-19 αποκαλύπτει με τον πιο τραγικό τρόπο τις συνέπειες των πολιτικών υποβάθμισης της δημόσιας περίθαλψης, το μύθο της παγκόσμιας συνεννόησης, συνεργασίας και αλληλοβοήθειας και την κυνικότητα του πολιτικού προσωπικού που εξακολουθεί να δρα και να σκέφτεται με όρους κόστους-οφέλους ακόμα και όταν αυτό αφορά τη ζωή των ανθρώπων.

Πρέπει πράγματι να λογαριαστούμε με τις πολιτικές που έφεραν το δημόσιο σύστημα σε μία κατάσταση αδυναμίας, αλλά πρέπει να επιχειρηθεί και η συζήτηση για το «από εδώ και πέρα». Κι αυτό δε συνεπάγεται απλά «προτάσεις», αλλά συνολικό αναστοχασμό και καινούρια νοήματα σε λέξεις, αιτήματα και καταστάσεις που θεωρούσαμε δεδομένες ή απλά επαναλαμβάναμε από συνήθεια. Το πώς θα είμαστε την «επόμενη μέρα» εξαρτάται εν πολλοίς από αυτό το έργο.

Μερικές σκέψεις

Ο Covid-19 μας αναγκάζει έστω και την ύστατη στιγμή να αποκτήσουμε «εντοπιότητα» στην επιστημονική μας άποψη. Με

ένα τρόπο πρέπει να γίνουμε «Ελληνες γιατροί» και όχι «γιατροί από την Ελλάδα». Σύμφωνα με την περσινή έκθεση της ευρωπαϊκής επιτροπής για την κατάσταση της υγείας στην Ελλάδα, το 25% του πληθυσμού είναι άνω των 65 ετών και οι μισοί από αυτούς αναφέρουν τουλάχιστον ένα πρόβλημα υγείας. Άρα στην Ελλάδα του 2020, 1 στους 4 συνανθρώπους μας ανήκει σε «ευπαθή» ομάδα και κινδυνεύει. Σε μια γερασμένη, ευπαθή χώρα, ανάλογος πρέπει να είναι και ο σχεδιασμός.

Ο Covid-19 μας αποκαλύπτει πόσο ζωτικής σημασίας μπορεί να είναι η επιτυχής διαρρύθμιση ενός χώρου, ενός τμήματος επειγόντων περιστατικών, ενός νοσοκομείου. Μας αποκαλύπτει πόσο πολύτιμο μπορεί να είναι ένα κτίριο ή ένα νοσοκομείο που θεωρούσαμε «παροπλισμένο» και οι εκάστοτε κυβερνήσεις επιθυμούσαν να καταργήσουν.

Για παράδειγμα, πόσοι από εμάς θεωρούσαμε ότι η «Παμμακάριστος» -που αυτή τη στιγμή αποτελεί νοσοκομείο νοσηλείας των κρουσμάτων Covid-19 είναι πολύτιμη στο σύστημα υγείας;

Ο Covid-19 μας αποκαλύπτει ότι δεν έχουμε πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας. Ήδη τα

νούμερα «φώναζαν» ότι η Ελλάδα είναι η τελευταία χώρα της ευρωζώνης σε αναλογία γενικών ιατρών/πληθυσμού, αλλά η παρούσα υγειονομική κρίση φανερώνει το πλούσιο νόημα της λέξης «προσωπικός ιατρός». Όταν ο ΕΟΔΥ καλεί τον κόσμο να «επικοινωνεί με τον γιατρό του» απευθύνεται σε έναν πληθυσμό που δεν έχει γιατρό, που δαπανά το 50% των συνολικών δαπανών για φάρμακα και εξωνοσοκομειακή περίθαλψη και το 25% των δαπανών για ενδονοσοκομειακή περίθαλψη από την τσέπη του.

Ο Covid-19 «μιλά» και για τη σχέση ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας της υγείας που διαφήμιζε την ταχύτητα, την άνεση και την «καθαριότητα» του σε σχέση με το δημόσιο, είναι απών και εξακολουθεί να λειτουργεί και να κερδοσκοπεί με την ανοχή του κράτους. Είναι απαράδεκτη η διενέργεια τεστ για τον Covid-19 από ιδιωτικά εργαστήρια έξω από την εποπτεία και την υπαγωγή στον κρατικό σχεδιασμό. Είναι απαράδεκτο το κράτος να νοικιάζει και μάλιστα ακριβά ιδιωτικές κλίνες ΜΕΘ την ίδια στιγμή που δε χρηματοδοτεί γενναία το δημόσιο σύστημα.

Ο Covid-19 «παραδίδει μαθήματα» και στους γιατρούς

Η μείωση της προσέλευσης του κόσμου στα νοσοκομεία, λόγω του φόβου και της υπακοής στις οδηγίες του ΕΟΔΥ, μπορεί να «χαρποποίησε» κάποιους από εμάς που τόσα χρόνια πιστεύαμε -και από «επιστημονική» άποψη ήταν σωστό- ότι στα επείγοντα των νοσοκομείων δεν έρχονται πραγματικά επείγοντα περιστατικά. Η παρούσα πανδημία και ο τραγικός θάνατος συνανθρώπου μας έρχεται να μας υπενθυμίσει ότι ο κόσμος δεν έχει κάπου αλλού να απευθυνθεί. Σύμφωνα θα δούμε τις συνέπειες της συνολικής υποβάθμισης του επιπέδου υγείας λόγω οδηγιών ΕΟΔΥ, κλεισίματος εξωτερικών ιατρείων και ανυπαρξίας πρωτοβάθμιας περίθαλψης.

Η Ελλάδα ακολουθεί την τάση της ιατρικής των χωρών της Δύσης με συνεχώς αυξανόμενες ειδικεύσεις και εξειδικεύσεις. Η ιατρική επιστημονική καριέρα νοείται ως επιτυχής όταν συνοδεύεται από μεταπτυχιακά, διδακτορικά, δημοσιεύσεις. Η φυγή ελλήνων ιατρών στο εξωτερικό αντιμετωπίζεται ως ευτυχές γεγονός και ευκαιρία απόκτησης εμπειριών και γνώσεων. Με όλα τα παραπάνω, δεν είναι ειρωνεία να ζητάμε «εκπαιδευμένους ειδικούς» για την αντιμετώπιση του Covid-19; Παρά την αφθονία ιατρικών επιστημονικών εταιρειών -μόνο για παθολόγους υπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις- υπάρχει, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, πλήρης απουσία πρωτοβουλιών, ενημέρωσης και συζήτησης για τον Covid-19.

Έπειτα, όταν χαρακτηρίζουμε το ΕΣΥ «γερασμένο», αυτό έχει τις συνέπειές του όχι μόνο ηλικιακά, με όρους αντοχών, αλλά και στη διάθεση για πρωτοβουλία, στην

Πρέπει πράγματι να λογαριαστούμε με τις πολιτικές που έφεραν το δημόσιο σύστημα σε μία κατάσταση αδυναμίας, αλλά πρέπει να επιχειρηθεί και η συζήτηση για το «από εδώ και πέρα». Κι αυτό δε συνεπάγεται απλά «προτάσεις», αλλά συνολικό αναστοχασμό και καινούρια νοήματα σε λέξεις, αιτήματα και καταστάσεις που θεωρούσαμε δεδομένες ή απλά επαναλαμβάναμε από συνήθεια. Το πώς θα είμαστε την «επόμενη μέρα» εξαρτάται εν πολλοίς από αυτό το έργο

Θέλει όπλα

δημόσια υγεία, τόσο τις κρίσιμες αυτές ώρες, όσο και την «επόμενη μέρα».

Στο σημερινό φύλλο, δημοσιεύουμε αποσπάσματα από τοποθετήσεις δυο γιατρών που έγιναν στα πλαίσια διαδικτυακής εκδήλωσης που διοργάνωσε η ομάδα «Υγειονομικοί ενάντια σε Covid-19». Στη σελίδα αυτής της πρωτοβουλίας υγειονομικών στο facebook, μπορείτε να παρακολουθήσετε το βίντεο με όλες τις τοποθετήσεις.

Συνειδητοποιεί κανείς ότι ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια παράλληλη κρίση, αυτή του κινδύνου έκπτωσης του συνολικού επιπέδου υγείας. Η έλευση του κορωνοϊού στη χώρα μας δε σήμανε την παύση των άλλων παθήσεων και εμείς ως υγειονομικοί εξακολουθούμε να έχουμε ευθύνη για τη διατήρηση της ποιότητας της δημόσιας υγείας ως σύνολο

«Ο κόσμος δε σταμάτησε να αρρωσταίνει από άλλες παθήσεις»

■ ΤΗΣ Ελευθερίας Μαυριγιαννάκη*

παραγωγή ιδεών. Θεσμοί που στην παρούσα επιδημία παίζουν βασικό ρόλο στα νοσοκομεία (επιτροπή λοιμώξεων, επιστημονικό συμβούλιο) απαρτίζονται κατά κανόνα από μεγάλους σε ηλικία συναδέλφους, την ίδια στιγμή που η σημασία τους διαχρονικά υποτιμήθηκε. Πόσο διαφορετικά θα ήταν τα πράγματα αν η επιτροπή λοιμώξεων κάθε νοσοκομείου συζητούσε διαδικτυακά σε τακτική βάση και αποτελούνταν από νέο κόσμο, με όρεξη και διάθεση για βοήθεια;

Οι δύσκολες ημέρες είναι ακόμη μπροστά μας. Τα έγκαιρα μέτρα της κυβέρνησης κατάφεραν να αγοράσουν χρόνο, αλλά αυτός τελειώνει και δεν αξιοποιήθηκε όπως θα μπορούσε. Οι ανεπάρκειες της κυβερνητικής πολιτικής οδηγούν σε μία ολοένα αυξανόμενη μετάθεση της ευθύνης στον κόσμο. Ο κόσμος πειθάρχησε στα μέτρα, αλλά είναι πιεσμένοι ψυχικά και οικονομικά. Και επιπλέον, υπάρχουν «κλειστοί» πληθυσμοί (φυλακισμένοι, μετανάστες, Ρομά) που μπορούν να μετατραπούν σε εστίες υπερμετάδοσης του Covid-19.

Δυστυχώς, το «να γίνουμε Ιταλία» μπορεί, για τη δικιά μας κατάσταση και υποδομή, να έρθει με λίγες εκατοντάδες επιπλέον περιστατικών. Δεν είναι δεδομένο το πώς θα αντιδράσει ο κόσμος αλλά και οι ίδιοι οι υγειονομικοί τις ημέρες που έρχονται. Η αύξηση των περιστατικών και οι ανεπάρκειες του συστήματος υγείας θα πολλαπλασιάσουν το φόβο. Το καθήκον μας είναι η υπεράσπιση της υγείας και της ζωής των συνανθρώπων μας, με σεμνότητα, χωρίς μεγάλα λόγια για ήρωες και οπλαρχηγούς. Τώρα θα λογαριαστούμε.

* Ο Χριστόδουλος Δολαψάκης είναι παθολόγος στο Γενικό Νοσοκομείο Νέας Ιωνίας

Έχοντας διανύσει ήδη τις πρώτες εβδομάδες εφαρμογής των μέτρων κοινωνικής προστασίας μπορούμε να μεταφέρουμε με σιγουριά τη μαζική ανταπόκριση και στήριξη του ελληνικού λαού στην οδηγία «μένουμε σπίτι». Ο κόσμος με λίγες εξαιρέσεις που πιθανά πάντα θα υπάρχουν, έμεινε σπίτι, διέκοψε τις άσκοπες μετακινήσεις και τις άσκοπες επισκέψεις στα νοσοκομεία. Η κίνηση στο τμήμα επειγόντων περιστατικών (ΤΕΠ) για τις ειδικότητες πρώτης γραμμής μειώθηκε τουλάχιστον κατά 50% προκαλώντας την ικανοποίησή μας τόσο λόγω της βοήθειας στον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού αλλά και γιατί πολλοί από εμάς ευαγγελιζόμεσταν αυτή την αλλαγή σαν το αποτέλεσμα μίας πολυπόθητης αναδιάρθρωσης και οργάνωσης του συστήματος υγείας. Κοιτώντας βέβαια καλύτερα τα πράγματα συνειδητοποιεί κανείς ότι αυτό επιβλήθηκε σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης, σε έναν λαό απροετοίμαστο και απαίδευτο στο πώς να διαχειρίζεται την υγεία του. Αποτέλεσμα; Να καταγράψουμε πλέον την καθυστερημένη προσέλευση στο ΤΕΠ ανθρώπων που δεν είναι υποψήφια κρούσματα κορωνοϊού αλλά νοσούν από άλλες παθήσεις. Το δημόσιο νοσοκομείο σωστά έκλεισε τις πόρτες του σε αυτούς που το χρησιμοποιούσαν για το παραμικρό, ωστόσο όντας η μόνη προσβάσιμη δομή υγείας για το σύνολο του πληθυσμού, ο κόσμος έμεινε μετέωρος σχετικά με το πού να απευθυνθεί για οτιδήποτε άλλο του συμβαίνει. Η στείρα μετάφραση της οδηγίας ξένων υγειονομικών συστημάτων για «παραμονή στο σπίτι και επικοινωνία

με τον οικογενειακό γιατρό» είναι μία πρακτική ανεφάρμοστη στην Ελλάδα που προκάλεσε μόνο την απορία μας στο άκουσμα της. Ειδικά, έχοντας όλα αυτά τα χρόνια παρακολουθήσει το πόσο σχεδιασμένα υποβάθμισαν την πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας σε μονάδες συνταγογράφησης και διακομιδής, με ελάχιστο προσωπικό και χωρίς εξοπλισμό. Ακόμα και αν κάποια χρόνια πριν υπήρχε κόσμος που χρησιμοποιούσε τον ιδιώτη ιατρό ως οικογενειακό γιατρό, στα χρόνια της οικονομικής κρίσης, της κατάρρευσης των ασφαλιστικών ταμείων και των περικοπών, μετακινήθηκε και αυτός ο κόσμος προς το νοσοκομείο για τη συνέχιση της φροντίδας του. Εδώ έρχεται να προστεθεί –εν προκειμένω ως πρόβλημα– και η κουλτούρα της «οικογενειακής φροντίδας». Η φροντίδα των ηλικιωμένων στη χώρα μας γίνεται από τα παιδιά και τα εγγόνια τους που αναλαμβάνουν ρόλο περίπου προσωπικού ιατρού. Παρακολουθούν, παρέχουν φάρμακα, εντοπίζουν αλλαγές στη συμπεριφορά και τα συμπτώματα κ.ο.κ. Ακολουθώντας τις οδηγίες και θέλοντας ο καθένας να προστατεύσει τους οικείους του από τη μετάδοση της νόσου, επέβαλλε την απομόνωση ως πρόνοια και φροντίδα, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας να χάσουν τους επί χρόνια φροντιστές τους.

Παρατηρώντας αυτά τα νέα δεδομένα συνειδητοποιεί κανείς ότι ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια παράλληλη κρίση, αυτή του κινδύνου έκπτωσης του συνολικού επιπέδου υγείας. Η έλευση του κορωνοϊού στη χώρα μας δε σήμανε την παύση των άλλων παθήσεων και

εμείς ως υγειονομικοί εξακολουθούμε να έχουμε ευθύνη για τη διατήρηση της ποιότητας της δημόσιας υγείας ως σύνολο. Η διακοπή της διασποράς είναι ο ένας άξονας και η έγκαιρη φροντίδα για κάθε πάθηση είναι ο άλλος. Πού κατευθύνει το κράτος τον πληθυσμό για τα υπόλοιπα προβλήματα υγείας του; Ποια είναι η οδηγία προς τους υγειονομικούς για την εκτροπή των μη πιθανών κρουσμάτων σε άλλες δομές υγείας; Πώς θα εξασφαλιστεί η ασφαλής παρακολούθηση άλλων παθήσεων; Σε μία εποχή όπου η κανονικότητα στο ΕΣΥ έχει μπει σε παύση, δεν είναι καθαρό το πού μπορεί να απευθυνθεί κανείς για οποιοδήποτε άλλο πρόβλημα προκύψει εκτός από τα συμπτώματα της λοίμωξης αναπνευστικού. Η πολιτεία οφείλει να βρει λύσεις που θα αντιστοιχούν στις ιδιαιτερότητες του ελληνικού συστήματος υγείας όπως αυτές διαμορφώθηκαν από την ίδια κατά τα προηγούμενα χρόνια. Προφανώς τακτικές τηλεφωνικής διάγνωσης και παρακολούθησης μας βρίσκουν αντίθετους ειδικά σε ένα σύστημα που ποτέ πριν δεν έχει εφαρμόσει αυτήν την τακτική ώστε να διαθέτει την εμπειρία για το πώς να τη λειτουργήσει σωστά. Η απάντηση σε όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε είναι κοινή: Αύξηση του υγειονομικού προσωπικού και αύξηση του εξοπλισμού του ΕΣΥ. Μόνο με αυτά τα μέτρα θα μπορέσουμε στο τέλος αυτής της επιδημίας να κοιτάξουμε πίσω μας με αξιοπρέπεια.

* Η Ελευθερία Μαυριγιαννάκη είναι ειδικευόμενη παιδοχειρουργικής στο Παιδών Αγία Σοφία

01 **ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

«Έχουμε τη ζωή πολύ, πάρα πολύ αγαπήσει»

«**Ω** ανέμυαλες φροντίδες των ανθρώπων, πόσο στραβοί οι συλλογισμοί, που κάτω σάς κάνουν να χτυπάτε τις φτερούγες» αναφωνεί ο Δάντης, βλέποντας στην Κόλαση το φρικτό αντίτιμο της ανθρώπινης ματαιοδοξίας. Γιατί σημασία έχει να διατηρηθούν οι «φτερούγες», δηλαδή η «αγγελική φύση», η ανθρώπινη κατάσταση ως διαρκής πηγή της δημιουργικότητας και του αγαθού, αφού αυτό είναι το καταστατικό δέον του πολιτισμού. Όλα τα άλλα είναι απλή «ζωή», δηλαδή χρόνος μετρήσιμος σε μια «γραμμή παραγωγής» με αυτονομία «ημερομηνία λήξης». **Στα δίσεχτα χρόνια του κορωνοϊού, πρώτιστο μέλημα η διάσωση του ανθρώπινου νοήματος!**

Κάπως «θεοούσικα» αυτά (και κηρυγματικώς ηθικολογικά), σε μια σκοτεινή εποχή επέλασης του μαζικού θανάτου, σε μια τραγική συγκυρία όπου ο αλαζών μεταβιομηχανικός άνθρωπος της «ανάπτυξης» ανακαλύπτει ξανά το ατελές του, την λειψή του φύση, το «καθεστώς ορίων» που διέπει τη σύνολη οντολογία του. Και ενώ το ανακαλύπτει, ανακαλύπτει μαζί και την ταπεινωμένη του αμεριμνησία στα ράφια ενός σούπερ μάρκετ όπου «μάχεται» για ένα «πρότζεκτ καταφύγιου» ενάντια σε όλους τους άλλους αποσυντονισμένους για τα καλά «εν καταναλώσει αδελφούς».

Αυτές τις μέρες, με αλαλαγμούς και βόγκους, πεθαίνει το πολιτικό όπως το μάθαμε από μια ξενόδουλη μιμητικότητα και από μια μεσοσιανική αριστερότητα. Το πολιτικό της μονοσήμαντης «ταξικότητας» και, συμπληρωματικά, της «αταξικής ουδετερότητας», το πολιτικό το «αρχηγοκεντρικό» που πάντα κρινόταν στο αν μπορούσε «να καθαρίσει» την κρίσιμη ώρα. Το πολιτικό της ανάθεσης, που μέσω αυτής αποποιοούνταν κάθε ευθύνη και ανανεώνοντας τον πτωχοπροδρομισμό κατέφευγε σε νέο «πατερούλη». Μπορούμε να χαμογελάσουμε, ίσως, καθώς πλέον εισάγεται στα εγχώρια «κοινά» η αμεσότητα του θανάτου, κάτι που αποτελεί κανονικά ένα κρίσιμο σοκ για συνηθισμένους στον χαχανούλικο ψευδοδιονυσιασμό.

***

Ο κορωνοϊός αλώνει μια ήδη διαβρωμένη πόλη – συνείδηση, όπου η ύπαρξη εννοείται ως «βιολογικός κύκλος» και η μοναξιά μεσολαβείται από αντικείμενα και πραγματοποιημένους ανθρώπους.

Ο κορωνοϊός είναι σπουδαία ευκαιρία να δούμε την τραγική μας έκπτωση μέσω της τερατώδους γητείας του εμπορευματικού εκμεταλλευτικού συστήματος, και να οραματιστούμε μια αναγέννηση βαθιά, πέραν των τυπικών της «κοινωνικής αλλαγής». **Να μην υποταχθούμε στη «χαμοζωή της ιδιωτικής καραντίνας» και να συντηρήσουμε το μέλλον ως βεβαιότητα μιας νέας**

αίσθησης του κόσμου.

Να ξεφύγουμε από το στενά ατομικό, και να κάνουμε μια αθόρυβη επανάσταση της συλλογικής αγωνίας και μέριμνας, συστοιχιζόμενοι, έτσι, με τους γιατρούς και το νοσηλευτικό προσωπικό που «τα δίνουν όλα» για την υγεία των πολλών, ενώ **ο μνημονιακός Αρμαγεδδώνας ήδη έχει εκδώσει ετυμηγορία θανάτου για τους μη έχοντες «κατώτερους».** Την ώρα που η πιο απτή πραγματικότητα ρίχνει στα σκουπίδια τις παγκοσμιοποιητικές μετανεωτερικές μούφες, είναι ατιμωτική αυτολύπηση να ενδίδεις στον «μετεξελιγμένο» μαλθουσιανισμό που σταδιακά ενσωματώνει στις πλανητικές στρατηγικές του την «πολιτική των πληθυσμών».

Δεν είμαστε «πληθυσμός» αλλά σύνολα και συνάψεις ανθρώπων που αυτοβιώνονται ως κοινότητες με ταυτότητα και συλλογική ψυχή και ονειρικές προβολές στο μέλλον.

Δεν είμαστε αριθμημένες αγέλες που πότε θα τις σκοτώνουν πότε θα τους επιβάλλουν γη κατοικίας πότε θα τις ρίχνουν στα αζήτητα των κοινωνικών αποκλεισμών.

Και ενώ αυξάνουν με ταχύτατους ρυθμούς οι νεκροί, ερίζει ο τάλας «σύγχρονος άνθρωπος» περί «καύσης» ή «ταφής», προσπερνώντας «τεχνοκρατικώς» την μαύρη ουσία του θανάτου, σα να λέμε ένα «της προόδου» άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε. Ερίζει και καταπτοημένος, μπλεγμένος σε μύριες ιδεολογίες, τρέχει να «σωθεί» στο κέλυφος του «ιδιωτικού χώρου», σπρωγμένος εκεί από τη φοβική του φύση και από τον (υστερόβουλο, σε σημαντικό βαθμό) κρατικό πατερναλισμό. Και ο φόβος, βέβαια, δεν είναι «ελάττωμα», αρκεί να μη γίνεται ηττοπάθεια και ενδοτικός πανικός και εκμηδένιση της ανθρώπινης αξίας. Κάτι που τόσο ορέγονται οι «έμποροι των εθνών» για να δώσουν απόλυτη ρίζα στην κυριαρχία τους. Η τρομολαγνία των ΜΜΕ είναι υποχρεωτική αποκάλυψη της βούλησης των ελίτ να ζούμε στον τρόπο, να τρεφόμαστε με τρόπο, να «αδράχνουμε τη μέρα» σα να είναι η στερνή της πλάσης, δηλαδή ματαιωμένοι και χωρίς ορίζοντα ονείρων. Μπορεί άραγε, μπορούμε, όλοι μας, να είμαστε αισιόδοξοι μέσα σε τόσο δυσώδη υπερπληροφόρηση, μέσα σε τόσο βάσιμο (;) πανικό, μέσα σε τόσο υπονοούμενη πιθανότητα να εκλείψει ένα μεγάλο ποσοστό

■ του Νίκου Σταθόπουλου

του ανθρώπινου γένους; Μπορούμε να αντέξουμε τόσο «πανάκεια» στην ανά λεπτό μεταβαλλόμενη «αυθεντία των ειδικών», τόσο «εγγύηση συνέχειας» από τα μεγάφωνα ενός κράτους που κάνει πρωταθλητισμό σε αντικοινωνικότητα, τόσο «σοφή ποσόστωση ελπιδολογίας» από «διανοούμενους» που ψυχή τε και σώματι στηρίζουν την απάνθρωπη ταξική μονομέρεια των οιονεί κοινωνικών εργοδοτών τους;

***

Η αισιοδοξία είναι μια διανοητική προβολή πεποισήσεων, μια «συλλογιστική προσέγγιση» με μόνο περιεχόμενο την υποκειμενική κρίση σε ένα πεδίο θεωρητικών

ενδεχομένων. Η αισιοδοξία είναι διαψεύσιμη από τον σκεπτικισμό και τον πραγματισμό, είναι δηλαδή απλή όψη των ιδεολογικοποιημένων αντιφάσεων δια των οποίων εμπεδώνεται το στάτους κυριαρχίας. Δεν είναι μια («αντιεπιστημονική» και ανυπάκουη και «ανορθολογική») ψυχική ορμή που τροφοδοτεί με πάθος δημιουργίας την αρμονία του νου, του χεριού και της καρδιάς. Αυτό είναι η ελπίδα, δηλαδή η πίστη στη δυνατότητα χωρίς αλγόριθμους αλλά με ενεργητική επίκληση κάθε «ενεργειακής εστίας» της ανθρώπινης ύπαρξης. Μπορούμε μόνο να ελπίζουμε!

Η ελπίδα προϋποτίθεται σε κάθε αναμέτρηση του ανθρώπου με τη μοίρα του, σε κάθε εγχείρημα ανατροπής της μιζέριας και της στασιμότητας. Καμιά εγγύηση δεν περιέχεται στα αγωνιζόμενα οράματα, καμιά «επιστήμη» δεν «τεκμηριώνει» τους πόθους ως (τάχα) «αναγκαιότητες». **Ο μόνος λόγος για τον οποίο η φθαρτότητα αποκτά την αντοχή της θεϊκής ουσίας, δηλαδή νικά τον φόβο και ανανεώνει το υπάρχειν ως κοσμογονία, έχει αποδοθεί από τον Φώτη Αγγουλέ «έχουμε τη ζωή πολύ / πάρα πολύ αγαπήσει».** Η αγάπη της ζωής, όχι με την ευτέλεια του «εαυτούλη» αλλά με την παλικαριά του δημιουργικού ερωτικού δέους, είναι το μέγα κίνητρο, αφού αγαπώ τη ζωή σημαίνει αγαπώ τον συνάνθρωπο και τις σχέσεις μας, αγαπώ τις πρακτικές σημασίες της οικοδομητικής συνύπαρξης, αγαπώ το γεγονός που δίνει στην ατομικότητα το μεγαλείο του Προσώπου.

Η «αντικειμενικότητα» της άγριας λοίμωξης,

των συστημικών «εξαργυρώσεων» του διάχουτου φόβου, και των εθισμών «αυτοματικής επιβίωσης», ορίζει ένα δυσώδη ρεαλισμό, που συνεχεται από την παθητικότητα της ηρωικής κακομοιρίας τού τύπου «Χαίρε Καίσαρ, οι μελλοθάνατοι σε χαιρετούν». Και είναι αυτή η στάση εχθρική στη ζωή, και είναι αβανταδόρος της δυστοπικής παθολογίας που απελευθερώνει η «παγκοσμιοποίηση των εκφυλισμών». Μάς εκπαιδεύουν για «ευπειθείς υπηκόους», μάς «γυμνάζουν» για «αποτελεσματικούς καταναλωτές», και, σε κάθε κρίσιμη συγκυρία, μάς αξιώνουν τη ριζική παθητικότητα, τώρα έναν «ασφαλή ιδρυματισμό».

Από κτίσεως κόσμου, πάμπολλες υπήρξαν οι στιγμές γενικευμένης απειλής, απειλής κατά της σύνολης ανθρώπινης κατάστασης. Αρρώστιες, φυσικές καταστροφές, ανθρώπινη βαρβαρότητα. Και κάθε φορά, με το αυθόρμητο της «ζωικής ορμής», και με τα «συνήθεια» της συλλογικής αναπαραγωγής της ζωής, και με τα «κεντρίσματα-ντοπαρίσματα» της αληθινής τέχνης, και με τον υπερδιεγερτικό μυστικισμό της τελετουργικής ομαδικής μεταφυσικής: το Κακό χανόταν, η ζωή αποκαθιστούσε το προνόμιο αιωνιότητας του ανθρώπινου συνεχούς, ο άνθρωπος ξανακοίταγε με χαρά και προοπτική τον καινούργιο ήλιο. **Κάθε φορά, η νίκη της ανθρώπινης ελπίδας συνοδεύεται από ουσιαστικές προόδους στη σκέψη και τις ιδέες, στα αιτήματα και τις διεκδικήσεις, στις ουτοπίες και τα ανατρεπτικά πάθη. Αυτή πρέπει να είναι και σήμερα η κινητήρια ιδέα.**

***

Η ζωή, είτε ως κατάφαση της απελευθερωτικής πνευματικότητας, είτε ως ένθεη εξερεύνηση του βάθους της ύπαρξης, είτε ως συνείδηση των «κακών» της ιστορίας σε μια πολιτική βούληση να επιβληθεί η κοσμική Εδέμ της δικαιοσύνης: αυτή η ζωή *θα νικήσει*, όπως νικάει πάντα! Αρκεί, μέσα στο κρεσέντο αποσύνθεσης που σταδιακά κορυφώνει ο απάνθρωπος πλανητικός πολιτισμός των «Εταιρειών χωρίς σύνορα», **να αντιτάξουμε την «κοινωνική αρχή», τον «ανθρωπισμό της ενεργητικής συμπίνας» και την «ηθική του δώρου».** Μάς ζητούν να πεθάνουμε μόνοι και έγκλειστοι, σαν «λεπροί» μιας ακατανόητης «μοίρας» με διαρκές άγχος «μήπως προσβληθήκαμε». Τηρώντας τις χρήσιμες άμυνες, αναστοχαζόμαστε το διαλυμένο κοινωνικό και το παρακαμιακό πνευματικό των νεοφιλελεύθερων κοινωνιών, και ψηλαφούμε ξανά τις παραδόσεις κοινού βίου και ανανεούμενης γιορτής που μάς εξανάγκασαν να ξεχάσουμε. **Η πληττόμενη ατομικότητά μας, θα κερδίσει κι αυτή τη μάχη, αναστυλώνοντας στην ερημία των πολιορκούμενων πόλεων την Κοινωνία του Προσώπου...**

Η Ιταλία εξακολουθεί να υποφέρει και να αγωνίζεται...

■ ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ
Ανταποκριτή

Στις δύο εβδομάδες που μεσολάβησαν από την προηγούμενη ανταπόκριση* η κατάσταση έγινε εδώ ακόμη πιο δραματική. Πλέον στα όλο και περισσότερο θύματα της πανδημίας μετράμε και δικούς μας ανθρώπους... Κατά τα άλλα, όσα γράφαμε τότε εξακολουθούν -δυστυχώς- να ισχύουν. Το δημόσιο σύστημα υγείας αδυνατεί να ανταποκριθεί, πληγωμένο βαριά από τις άγριες περικοπές των τελευταίων δεκαετιών, τις οποίες επέβαλε η ευρωκρατία και υλοποίησαν όλες οι κυβερνήσεις. Όσο μεγάλη κι αν είναι η αυταπάτηση όλων όσοι πολεμούν πάντα με πείσμα, παρά την εξάντλησή τους, στην πρώτη γραμμή αυτής της άνιση μάχης, δεν αρκεί για να βουλώσει τις τρύπες που άνοιξε ο ακραίος φιλελευθερισμός. Για να γίνει κατανοητή η ζημιά που έλαβε χώρα, ας θυμίσουμε ότι το 1981 το δημόσιο σύστημα υγείας της Ιταλίας διέθετε 530.000 κλίνες. Το 2017 είχαν καταρρακυλώσει στις 190.000! Η μοναδική αλλαγή σε σχέση με δύο εβδομάδες πριν είναι ότι εξέλιπε πλέον η υποτίμηση του προβλήματος.

Η κάθετη εκτόξευση του αριθμού των κρουσμάτων και των θανάτων (που στην πραγματικότητα είναι περισσότεροι από τον επίσημο αριθμό, καθώς δεν καταμετρώνται κυρίως υπερήλικες που «φεύγουν» σιωπηρά στα σπίτια τους, σε γηροκομεία κ.λπ.)

...και οι ελίτ επιχειρούν τη μονιμοποίηση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης

Ο αειθαλής Μπερλουσκόνι μας λέει διαρκώς πόσο αγαπά την πατρίδα του και πόσο μοιράζεται τον πόνο των Ιταλών: τόσο πολύ που, καλού-κακού, αναζήτησε καταφύγιο στη Γαλλία, στη βίλα της κόρης του στην Κυανή Ακτή!

δεν επιτρέπει πια εύκολες προσεγγίσεις και απλοϊκές συγκρίσεις...

Τα αυταρχικά όνειρα των δήθεν πατριωτών

Από την άλλη, έχει αυξηθεί η ένταση του φαινομένου που ήδη θίγαμε στην προηγούμενη ανταπόκριση: η προπαγάνδη δηλαδή από την πολιτική και κοινωνική Δεξιά της «ανάγκης για κυβέρνηση εθνικής ενότητας», με πρωθυπουργό τον... επιτυχημένο Ντράγκι! Πίσω κρύβεται ο βαθύς πυρήνας της αντιδραστικής σκέψης: η αναζήτηση ενός νέου «ισχυρού» άνδρα, ή/και η επιθυμία να δουν τον στρατό «να βάζει τάξη στο χάος». Το όραμα της αυταρχικής διακυβέρνησης και της στρατιωτικοποίησης δεν φεύγει από το νου των αντιδραστικών και των ελίτ. Πρωτοστατούν στη διάδοσή του, ως παλιού ιού που επανεμφανίζεται, οι ακροδεξιοί, οι μπερλουσκονικοί και οι σαλβινικοί, αλλά και «καθώς πρέπει» τμήματα της Κεντροαριστεράς - από στελέχη του κυβερνώντος Δημοκρατικού Κόμματος έως τον πρώην επι-

κεφαλής του, τον Ρέντσι, που έχει φτιάξει το δικό του κόμμα. Τώρα όλοι μαζί παριστάνουν τους υπερπατριώτες και ζητούν ακόμη πιο αυστηρά μέτρα, ενώ δεν πέρασε ούτε μήνας που «δεν έβλεπαν τον λόγο για υπερβολές». Πρώτος-πρώτος ο αειθαλής Μπερλουσκόνι, που μας λέει διαρκώς πόσο αγαπά την πατρίδα του και πόσο μοιράζεται τον πόνο των Ιταλών: τόσο πολύ που, καλού-κακού, αναζήτησε καταφύγιο στη Γαλλία, στη βίλα της κόρης του στην Κυανή Ακτή!

Μονόφθαλμος μεταξύ τυφλών ο πρωθυπουργός Κόντε

Έτσι δεν είναι να απορεί κανείς που οι περισσότεροι Ιταλοί δεν δίνουν πολύ σημασία στους επίδοξους εκπροσώπους ενός νέου αυταρχισμού. Αν και ίσως θα έπρεπε: το βαθύ κράτος εκμεταλλεύεται την επιδημία για να κάνει μια πρόβα τζενεράλε, με στόχο τη μονιμοποίηση μέτρων που περιορίζουν τις ελευθερίες και τα δικαιώματα. Εξ ου και η φρασεολογία περί «αποφάσεων που

απαιτούνται διότι βρισκόμαστε σε πόλεμο», λες και η επιδημία δικαιολογεί μια μόνιμη αναστολή συνταγματικών εγγυήσεων. Οι ίδιοι αντιδραστικοί δυσφορούν και με τη βοήθεια που στέλνουν στην Ιταλία οι «εχθροί»: η Κούβα, η Κίνα, η Ρωσία... Λογική δυσφορία: είναι συντριπτικές οι συγκρίσεις που κάνει ο απλός κόσμος σε σχέση με την αναίσθητη, έως και εγκληματική στάση των ιταλικών και γενικότερα των δυτικών ελίτ.

Ο μοναδικός που διασώζεται, σε σύγκριση πάντα με τους υπόλοιπους, είναι ο πρωθυπουργός Κόντε: ελίσσεται, κάνει παραχωρήσεις στην Κονφιντούστρια ή τους περιφερειάρχες αλλά δεν τα δίνει όλα, φαίνεται να έχει μια σταθερή γραμμή πλεύσης και απέναντι στην ευρωκρατία ενώ οι υπόλοιποι πολιτικοί αντιδρούν σπασμωδικά και αντιφατικά. Επιπλέον, απειλώντας με επίταξη τις ιδιωτικές δομές υγείας, πέτυχε τουλάχιστον τη μερική έστω ενεργοποίησή τους: ο δημόσιος τομέας εξακολουθεί να σηκώνει το μεγάλο βάρος, αλλά πλέον στη μάχη συμμετέχουν και τα ιδιωτικά νοσοκομεία. Απρόθυμα και όσο λιγότερο μπορούν, αλλά συμμετέχουν. «Κάτι είναι κι αυτό», λέει ο μέσος Ιταλός. Κάπως έτσι, ως μικρότερο κακό ίσως, ο Κόντε είναι ο μοναδικός που διατηρεί υψηλή δημοφιλία.

* «Το Ιταλικό δίδαγμα» (φύλλο 489, σελ. 17).

ΟΙ ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ «TOP 10» ΤΗΣ ΕΠΙΔΗΜΙΑΣ ΜΕΣΑ ΣΕ 2 ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ

Κατάταξη 13/3 (χώρες βάσει κρουσμάτων)	Ασθενείς στις 13/3	Θάνατοι στις 13/3	Κατάταξη 28/3 (χώρες βάσει κρουσμάτων)	Ασθενείς στις 28/3	Θάνατοι στις 28/3
ΚΙΝΑ	80.815	3.177	ΗΠΑ	96.968	1.477
ΙΤΑΛΙΑ	15.113	1.016	ΙΤΑΛΙΑ	86.498	9.134
ΙΡΑΝ	11.364	514	ΚΙΝΑ	81.340	3.292
Ν.ΚΟΡΕΑ	7.979	71	ΙΣΠΑΝΙΑ	64.059	4.934
ΙΣΠΑΝΙΑ	4.209	120	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	50.178	321
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	3.117	7	ΓΑΛΛΙΑ	32.964	1.995
ΓΑΛΛΙΑ	2.876	61	ΙΡΑΝ	32.332	2.378
ΗΠΑ	1.832	41	ΒΡΕΤΑΝΙΑ	14.543	759
ΕΛΒΕΤΙΑ	1.135	7	ΕΛΒΕΤΙΑ	12.928	231
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	895	1	Ν.ΚΟΡΕΑ	9.332	139

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ (28/3/2020)

Συνολικός αριθμός κρουσμάτων: 585.000

Θάνατοι: 26.827 | Ανέρρωσαν: 131.428

Νοσούν: 426.745 | Εκ των οποίων σε κρίσιμη κατάσταση: 22.086

Το έγκλημα του δυτικού φιλελευθερισμού

Τα επίσημα στοιχεία ίσως είναι ελλιπή, αλλά οπωσδήποτε αποτυπώνουν τις δραματικές αλλαγές των τελευταίων δύο εβδομάδων. Οι ΗΠΑ «κατάφεραν» να ξεπεράσουν την Κίνα σε αριθμό κρουσμάτων, αναρριχώμενες στην πρώτη θέση της παγκόσμιας κατάταξης (από την 8η που είχαν πριν ένα δεκαπενθήμερο). Οι προοπτικές είναι δυσοίωνες για το πλουσιότερο κράτος του κόσμου, που όμως δεν διαθέτει ουσιαστικά εθνικό σύστημα υγείας και παρουσιάζει αβυσσαλέες κοινωνικές ανισότητες. Η Κίνα και, σε μικρότερο βαθμό, η Ν. Κορέα (δύο ασιατικές χώρες που αντιμετώπισαν την επιδημία με εντελώς διαφορετικό τρόπο από τα κράτη της Δύσης) είναι οι μοναδικές περιπτώσεις όπου η επιδημία τίθεται υπό έλεγχο. Το Ιράν, αντίθετα, χάρη στη «συμβολή» του απάνθρωπου εμπάργκο των ΗΠΑ και των συμμάχων τους, μπορεί να έχει κατέβει τρεις θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη, αλλά εξακολουθεί να δίνει εκατόμβες... Από εκεί και πέρα, τα πιο ανεπτυγμένα και πλούσια κράτη της Δύσης λυγίζουν. Η Ισπανία ακολουθεί κατά πόδας την μαρτυρική Ιταλία, έχοντας ήδη ξεπεράσει κατά πολύ σε νεκρούς την Κίνα, και η Γαλλία παίρνει σειρά... Τώρα πληρώνεται η εγκληματική καθυστέρηση στη λήψη μέτρων από τις αντίστοιχες κυβερνήσεις, «προσοδευτικές» και μη, η ατομία επίταξης του υπερδιογκωμένου (σε σχέση με τις αποψιλωμένες δημόσιες δομές υγείας) ιδιωτικού τομέα, και φυσικά η πλήρης έλλειψη αλληλεγγύης από τους «εταίρους». Το προχθεσινό άρπαγμα

στην τηλε-σύνοδο κορυφής της Ε.Ε. μεταξύ των ηγετών που ζητούν τη λήψη έκτακτων μέτρων μεγάλης κλίμακας, και του Βερολίνου που εμμένει στην «τήρηση των κανόνων», σαν να μην συμβαίνει τίποτα, αποτέλεσε άλλη μια επιβεβαίωση της ουσιαστικής ανυπαρξίας μιας ενωμένης Ευρώπης. Η τηλεδιάσκεψη έκανε σαφές ότι η γραμμή είναι «ο σώζων εαυτόν σωθήτω». Το υποτιθέμενο ευρωπαϊκό όραμα θάβεται μαζί με τις δεκάδες χιλιάδες -πλέον- νεκρών που προκαλεί η επιδημία και η αδυναμία του αποσαθρωμένου (χάρη στη γραμμή της Ε.Ε.) δημόσιου τομέα να την αντιμετωπίσει. Τα εθνικά κράτη επανέρχονται στο προσκήνιο, αφοπλισμένα όμως από την ευρωκρατία και, σε ορισμένες περιπτώσεις, από την κυριαρχία απάνθρωπων δογμάτων της αντιδραστικής «ευγονικής επιστήμης». Κυριαρχία που φθίνει σταδιακά και στις χώρες που την επέλεξαν ως μέθοδο «διαχείρισης» της επιδημίας, αλλά ήδη έκανε τη ζημιά της. Και είναι... υπερκομματική: η Βρετανία των Συντηρητικών έχει ακούσει τα περισσότερα (πολλοί θεωρούν τη μόλυνση και του ίδιου του πρωθυπουργού Τζόνσον ως θεία δίκη...), αλλά μένει στο απυρόβλητο π.χ. η ανυπαρξία λήψης μέτρων από την τάχα «κοκκινοπράσινη» κυβέρνηση της Σουηδίας. Της χώρας δηλαδή όπου η ευγονική εφαρμοζόταν σιωπηρά από την πεφωτισμένη σοσιαλδημοκρατία μέχρι και τη δεκαετία του 1970, και τώρα ξαναδοκιμάζεται...

Γ.Α.

● παραπολιτική

► Κοπώντας πίσω...

Πριν
10 χρόνια

► «"Σωσίβιο" που πνίγει χώρα και εργαζόμενους» είναι ο τίτλος του πρωτοσέλιδου, που συμπληρώνεται από την επισήμανση ότι «Στόχος του "συνδικάτου" Γερμανίας-Γαλλίας και ΔΝΤ είναι η δήμευση της χώρας προς όφελος των δανειστών της». Η θηλιά της τρόικας αρχίζει να σφίγγει για τα καλά γύρω από την Ελλάδα, και το editorial κινείται στο ίδιο μοτίβο: «Μόλις τελείωσε η σύνοδος κορυφής ο Γ. Παπανδρέου, συνεχίζοντας τις αερολογίες, δήλωσε: "Οι θυσίες του ελληνικού λαού πιάνουν τόπο. Νίκησε η Ελλάδα του ευρώ". Οι θριαμβολογίες δεν θα αντέξουν ούτε μερικά 24ωρα μπροστά στις αδυσώπητες αλήθειες των αποφάσεων που λήφθηκαν. Η Ελλάδα δεν μπορεί να διαλέξει την Σκύλα (Ε.Ε.) από την Χάρυβδη (ΔΝΤ): έχει πλέον και τις δύο...». Σε άλλο σημείωμα με τίτλο «Ο Πώργος κάνει πόλεμο...» τονίζεται ότι το πολιτικό τόξο ΠΑΣΟΚ-Ν.Δ.-ΛΑΟΣ συστρατεύεται στον πόλεμο της Ε.Ε. ενάντια στους εργαζόμενους και υπογραμμίζεται: «Το ότι η συστράτευση γίνεται κατά το παλιό γνωστό "όλοι σας θα σκοτωθείτε, όλοι μας θα δοξαστούμε" δεν φαίνεται να ενοχλεί. Ούτε παίζει ρόλο ότι η εθελοντική συμμόρφωση στις επιταγές των ξένων, που στα "παλιά ελληνικά" λεγόταν εθελοδοουλία, σήμερα παρουσιάζεται ως αγώνας για την... εθνική κυριαρχία». Τέλος, ένα άρθρο με τον τραγικά επίκαιρο σήμερα τίτλο «Η κυβέρνηση σκοτώνει τη δημόσια υγεία» χτυπά καμπανάκι: «Το πρόγραμμα σταθερότητας περιλαμβάνει δραστηκή μείωση των κονδυλίων για την υγεία. Το εφημεριακό κραχ είναι ήδη πραγματικότητα. Όταν κόβεις έναν γιατρό από μια απογευματινή εφημερία, θα οδηγήσεις σε θανάτους»...

(εφημερίδα *Δρόμος*, 27/3/2010, φύλλο 6)

εφημερίδα

Αριστερά!

Πριν
20 χρόνια

«Τι μήνυμα θα στείλει η δυσαρέσκεια;» Αυτό το διόλου ρητορικό ερώτημα τίθεται αφού πλησιάζουν εκλογές. Το σχετικό άρθρο ξεκινά με την επισήμανση: «Πριν από 7-8 χρόνια η αναφορά μας στην ύπαρξη της δυσαρέσκειας έκανε πολλούς, σχεδόν όλους, να κοιτάνε λίγο περίεργα, μάλλον ειρωνικά. Σήμερα όλοι μιλούν για τη δυσαρέσκεια. Για να ασχοληθούν με τον χειρισμό της, την εκμετάλλευσή της, τον αποπροσανατολισμό της, τον εγκλωβισμό της στα πλαίσια του επίσημου πολιτικού παιχνιδιού... Το κρίσιμο ζήτημα, εγκλωβισμός ή έκφραση της δυσαρέσκειας, διαπερνά την τελευταία θητεία της κυβέρνησης των εκσυγχρονιστών. Ο λαός βρήκε αυτά τα χρόνια τρόπους να εκφράσει την αγανάκτησή του, για να πέσει πάνω στο τείχος της "κοινωνικής ομοψυχίας" των κομμάτων της Βουλής. Όλος αυτός ο σαρφετός συναντιέται και ενώνεται σε μια προσπάθεια: να μην ξεπεράσει η δυσαρέσκεια τα όρια του πολιτικάντικου παιχνιδιού των κομμάτων του κοινωνικού συμβολαίου».

(εφημερίδα *Αριστερά!*, Μάρτης 2000, φύλλο 51)

Σχόλια:
και διηγώντας τα
να κλαις...

☉ Να ευχόμαστε να μην

«Ούτε νερό ούτε σαπούνι στα ευρωπαϊκά με ελληνική συμμετοχή στρατόπεδα συγκέντρωσης! Αφού, λοιπόν, δεν πλένουν τα χέρια τους, κάψτε τους για να μην μολύνουν τον πολιτισμό μας!» (fb)

Σκέφτομαι τι θα γίνει αν ο κορωνοϊός «μπει» στη Μόρια και οι έγκλειστοι απελπισμένοι ξεχυθούν κατά χιλιάδες έξω από τα συρματοπλέγματα για να σωθούν από τη μόλυνση! ΣΥΡΙΖΑ και Νέα Δημοκρατία φέρουν ακέραια την ευθύνη για ό,τι έχει συμβεί και για ό,τι μπορεί να συμβεί με τους πρόσφυγες. Υποτελείς στους Ευρωπαίους που έχουν φορτώσει αυτό το πελώριο πρόβλημα στην Ελλάδα και ανεύθυνοι απέναντι στους Έλληνες που τους ψήφισαν. Όλα κρέμονται από μια λεπτή κλωστή σ' αυτό τον τόπο που από ευλογημένος τείνει να γίνει καταραμένος!

Νίκη Τράντα

☉ Σκοτώνουν τον Ασάνζ

Το Βρετανικό δικαστήριο απέρριψε το αίτημα του Τζουλιαν Ασάνζ να βγει με εγγύηση από τις φυλακές, επειδή κινδυνεύει από τον ιό αφού στα επτά χρόνια του εγκλεισμού του στην πρεσβεία του Εκουαδόρ είχε υποστεί τέσσερις λοιμώξεις του αναπνευστικού και καρδιακές επιπλοκές και ανήκει στις εξαιρετικά ευπαθείς ομάδες!

Η βρετανική «δικαιοσύνη», όμως, που είναι πιο ευαίσθητη απέναντι στους Αμερικανούς, αρνήθηκε κάθε επιχειρήμα υπέρ της αποφυλάκισης και δέχτηκε τον ισχυρισμό που εκφρά-

US Attorney SDNY
@SDNYnews

\$15 MILLION REWARD for information leading to arrest and conviction of Nicolas Maduro

12:16 PM · 26 Mar 20 · Twitter Web App

στηκε από τη δικηγόρο των ΗΠΑ ότι αυτός ο ταλαιπωρημένος άνθρωπος έχει πρόθεση να δραπετεύσει! Η συνένοχη βρετανική «δικαιοσύνη» προφανώς θεωρεί ότι τα εγκλήματα των Αμερικανών στο Ιράκ και το Αφγανιστάν που αποκάλυψαν τα Wikileaks είναι ασήμαντα μπροστά στο «έγκλημα» του Ασάνζ για τον οποίο δεν ισχύει κανένας έστω ανθρωπιστικός λόγος προστασίας.

Μαίρη Λαμπροπούλου

☉ Ειδήσεις με σημασία

- 500.000 απολύσεις στην Ισπανία λόγω κορωνοϊού και σταμάτημα των δραστηριοτήτων.
- 3,2 εκατομμύρια Αμερικανοί μπήκαν σε καθεστώς επιδόματος ανεργίας τον Μάρτιο.
- Γαλλία και Αφγανιστάν απελευθέρωσαν πολ-

Κυνηγοί κεφαλών

Οι αυτοκρατορίες δεν πτοούνται ούτε από λιμούς ούτε από ιούς. Ακόμα κι αν το σύστημά τους μπάζει από παντού, το βαθύ τους κράτος –υπό την κάλυψη των πολιτικών ανδρεικέλων που το διαχειρίζονται και των ελεγχόμενων από τραστ καναλιών και εφημερίδων–, συνεχίζει να επιτίθεται στις χώρες, τις κοινωνίες και τα πρόσωπα που δεν υποτάσσονται χρησιμοποιώντας συνεχώς νέα όπλα. Μέσα σ' αυτή τη ρουτίνα, όχι μόνο δεν παγώνουν οι κυρώσεις στο Ιράν που πλήττεται από τον κορωνοϊό, αλλά προστίθενται αγκάθια στη Βενεζουέλα με την επικύρωση του προέδρου Μαδούρο ως εμπόρου ναρκωτικών! Όποιος διευκολύνει τη σύλληψή του θα πάρει αμοιβή 15 εκατομμυρίων δολαρίων! Είναι φανερό ότι πίσω από τη Βιτρίνα, το αμερικάνικο σύστημα εξουσίας, και με ευρεία κοινωνική υποστήριξη, έχει παραμείνει στην εποχή των πιστολάδων του Τέξας!

Γιώργος Καλαματιανός

- λους φυλακισμένους λόγω κορωνοϊού.
- Στο Κόσσοβο έπεσε η κυβέρνηση που αρνιόταν να πάρει μέτρα για την πανδημία.
- Στη Γαλλία, και ενώ οι εκλογές για τον πρώτο γύρο των δημοτικών εκλογών έγιναν εν μέσω πανδημίας, τώρα ο δεύτερος γύρος αναβάλλεται για Σεπτέμβριο.
- Στη Βολιβία αναβλήθηκαν οι προεδρικές εκλογές. Το ίδιο και στη «Βόρεια Μακεδονία».
- Στη Σρι Λάνκα (Κεϋλάνη) αναβλήθηκαν οι βουλευτικές εκλογές.
- Στη Ρωσία αναβλήθηκαν οι συνταγματικές αλλαγές που θα εγκρινόντουσαν από τον ρώσικο λαό.
- Στις ΗΠΑ οι προκριματικές εκλογές στη Λουιζιάνα αναβλήθηκαν, ενώ ο Τραμπ επιμένει να πραγματοποιηθεί το συνέδριο των Ρεπουμπλικάνων.

μπαγλαμάδες

Να υπερασπιστούμε τη ζωή μας!

Στην έκκληση για ενίσχυση του Εθνικού Συστήματος Υγείας της Μεγάλης Βρετανίας ανταποκρίθηκαν 4.000 γιατροί και 6.000 νοσοκόμες/οί! Επίσης, ρίχνονται στη μάχη 23.000 σπουδαστές από ιατρικές

και νοσηλευτικές σχολές! Στόχος είναι να ενεργοποιηθούν 250.000 εθελοντές για να καλύψουν όλες τις ανάγκες, όπως τη μεταφορά προϊόντων στα νοσοκομεία, τη φροντίδα ηλικιωμένων κ.λπ. Πανικόβλητοι οι νεοφιλελεύθεροι ξαφνικά προβάλλουν και εκθειάζουν το Εθνικό Σύστημα Υγείας! Αυτό που με «θεά» την Μάργκαρετ Θάτσερ, αλλά και συνοδοιπόρους «σοσιαλιστές» σαν τον ηγέτη των Εργατικών Τόνι Μπλερ, συρρίκνωσαν το Εθνικό Σύστημα Υγείας το οποίο αποτελούσε το καμάρι του Ηνωμένου Βασιλείου. Ας σημειωθεί ότι η τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων στο Λονδίνο είχε σαν κεντρικό θέμα το ΕΣΥ (NHS). Δεν θέλουν να πεθάνουμε (τουλάχιστον όχι τόσο... εύκολα!), αλλά ας μην είμαστε λόγω φόβου ανυποψίαστοι (για ό,τι μαγειρεύουν). Είτε μας σώσουν είτε όχι, θα εκμεταλλευτούν το πραγματικό πρόβλημα με τρόπους

που εξυπηρετούν τα συμφέροντα που υπηρετούν! Είναι οι ίδιοι που κάνουν τα πάντα για να συρρικνώσουν το δημόσιο σύστημα υγείας. Οι ίδιοι που ανάγκασαν με τις πολιτικές τους 500.000 μορφωμένους νέους (πολλές χιλιάδες γιατρούς) να φύγουν στο εξωτερικό. Οι ίδιοι που μέσα στον πανικό του ιού πέρασαν τη σύνταξη στα 72! Και αμέσως διευκόλυναν τους εργοδότες να μειώσουν κατά 50% τους μισθούς! Ας είμαστε σε επιφυλακή και εγρήγορη. Εάν δεν απαιτήσουμε ανυποχώρητα, τώρα, και ΜΕΤΑ, την αποκατάσταση του δικού μας πετσοκομμένου Εθνικού Συστήματος Υγείας και την παραπέρα ενδυνάμωσή του, σημαίνει ότι παραιτούμαστε από το δικαίωμα στη ζωή των παιδιών μας, των γονιών μας, των φίλων και συγγενών μας και, ασφαλώς, του εαυτού μας!

Στ. Ελλ.

δρόμος

ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ

Ο καθηγητής Ντέιβιντ Χάρβεϊ, αρκετά γνωστός γενικά στην Ελλάδα και πιο ειδικά στο «κοινό» του *Δρόμου*, δεν θα μπορούσε να μην είναι από τους πρώτους που επιχειρούν μια αρχική βαθιά βουτιά στην πανδημία του κορωνοϊού. Μια βουτιά από πολλές σκοπιές διερευνητική των πιθανών εξελίξεων, που ξεκινά με μια απότομη και πυκνή κατάδυση στο φόντο του προβλήματος. Περιέργως, όσο το κείμενο προχωρά το περιβάλλον γίνεται πιο ευκρινές, και ευκολότερα κατανοητές οι διάφορες πτυχές της πανδημίας, όπως και οι αντιτιθέμενες επιδιώξεις και προσδοκίες κάθε πολιτικού και κοινωνικού σχηματισμού. Ο Χάρβεϊ έχει το προσόν να ξεδιαλύνει ένα περίπλοκο κουβάρι έτσι που σταδιακά να αποκαλύπτεται η «απλή» πραγματικότητα με όλες τις αντιφάσεις της. Καλή ανάγνωση!

Αντικαπιταλιστικές πολιτικές στον καιρό του κορωνοϊού

■ ΤΟΥ Ντέιβιντ Χάρβεϊ

Όταν προσπαθώ να ερμηνεύσω, να κατανοήσω και να αναλύσω την καθημερινή ροή ειδήσεων, τείνω να εντοπίζω τι συμβαίνει υπό το φόντο δύο διακριτών αλλά συνδεδεμένων μοντέλων για το πώς λειτουργεί ο καπιταλισμός. Το πρώτο επίπεδο είναι η χαρτογράφηση των εσωτερικών αντιφάσεων της κυκλοφορίας και της συσσώρευσης του κεφαλαίου ενόσω η χρηματική αξία ρέει προς αναζήτηση κέρδους μέσω των διαφορετικών «στιγμών» (όπως τις αποκαλεί ο Μαρξ) της παραγωγής, υλοποίησης (κατανάλωσης), διανομής και επανεπένδυσης. Αυτό είναι ένα μοντέλο της καπιταλιστικής οικονομίας ως σπειροειδούς κίνησης ατελείωτης επέκτασης ανάπτυξης. Γίνεται αρκετά περίπλοκο καθώς ξεδιπλώνεται μέσω, για παράδειγμα, των γεωπολιτικών αντιπαραθέσεων, της άνισης γεωγραφικής ανάπτυξης, των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, των κρατικών πολιτικών, των τεχνολογικών αναδιαρθρώσεων και του συνεχώς μεταβαλλόμενου ιστού των καταμερισμών της εργασίας και των κοινωνικών σχέσεων. Θεωρώ ότι το μοντέλο αυτό ενσωματώνεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινωνικής αναπαραγωγής (σε νοικοκυριά και κοινότητες), σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη μεταβολική σχέση με τη φύση (συμπεριλαμβανομένης της «δεύτερης

φύσης» της αστικοποίησης και του δομημένου περιβάλλοντος) και με κάθε είδους πολιτισμικούς, επιστημονικούς (βασισμένους στη γνώση), θρησκευτικούς και πιθανούς κοινωνικούς σχηματισμούς που οι άνθρωποι γενικά δημιουργούν στο χώρο και στο χρόνο. Αυτές οι τελευταίες «στιγμές» ενσωματώνουν την ενεργή έκφραση των ανθρώπινων επιθυμιών, αναγκών και ορέξεων, τη λαχτάρα για γνώση και νόημα και την εξελισσόμενη αναζήτηση για πληρότητα, σε ένα πλαίσιο μεταβαλλόμενων θεσμικών ρυθμίσεων, πολιτικών αμφισβητήσεων, ιδεολογικών συγκρούσεων, απωλειών, ηττών, ματαιώσεων και αλλοτριώσεων οι οποίες αναπτύχθηκαν σε έναν κόσμο με

έντονη γεωγραφική, πολιτιστική, κοινωνική και πολιτική ποικιλομορφία. Αυτό το δεύτερο μοντέλο αποτελεί τη δική μου κατανόηση του παγκόσμιου καπιταλισμού ως διακριτού κοινωνικού σχηματισμού, ενώ το πρώτο αφορά τις αντιφάσεις εντός του οικονομικού κινητήρα που τροφοδοτεί αυτόν τον κοινωνικό σχηματισμό σε ορισμένες οδούς της ιστορικής και γεωγραφικής του εξέλιξης.

Προς υποτιμήσεις – ή και κρίσεις

Όταν στις 26 Ιανουαρίου 2020 διάβασα για έναν Κορωνοϊό που εξαπλωνόταν στην Κίνα, σκέφτηκα αμέσως τις επιπτώσεις στην παγκόσμια δυναμική της συσσώρευσης κεφαλαίου. Γνώριζα ότι

τα εμπόδια και οι διαταραχές στη συνέχεια της ροής κεφαλαίων θα είχαν ως αποτέλεσμα υποτιμήσεις και ότι, εάν οι υποτιμήσεις διαδίδονταν και βάθαιναν, αυτό θα σήμαινε την εμφάνιση κρίσεων. Ήξερα επίσης καλά ότι η Κίνα είναι η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο και ότι είχε εξομαλύνει αποτελεσματικά τον παγκόσμιο καπιταλισμό μετά το 2007-8, οπότε κάθε χτύπημα στην οικονομία της θα είχε σοβαρές συνέπειες σε μια παγκόσμια οικονομία που ήταν ήδη σε κατάσταση αβεβαιότητας. Το υπάρχον μοντέλο συσσώρευσης κεφαλαίου είχε ήδη πολλά προβλήματα. Κινητοποιήσεις συνέβαιναν σχεδόν παντού (από το Σαντιάγο ως τη Βηρυτό), πολλές από τις οποίες

επικεντρώθηκαν στο γεγονός ότι το κυρίαρχο οικονομικό μοντέλο δεν λειτουργούσε καλά για την πλειοψηφία του πληθυσμού. Αυτό το νεοφιλελεύθερο μοντέλο στηρίζεται όλο και περισσότερο σε πλασματικό κεφάλαιο και σε τεράστια επέκταση της προσφοράς χρήματος και της δημιουργίας χρέους. Ήδη αντιμετωπίζει το πρόβλημα της ανεπαρκούς ενεργούς ζήτησης ώστε να πραγματοποιηθούν οι αξίες που μπορεί να παράγει το κεφάλαιο. Πώς μπορεί λοιπόν το κυρίαρχο οικονομικό μοντέλο, με τη χαλαρή νομιμοποίησή του και την ευαίσθητη κρίση του, να απορροφήσει τις αναπόφευκτες

συνέχεια στη σελ. 16

● **ένθετο/Αντικαπιταλιστικές πολιτικές...**

Αντικαπιταλιστικές πολιτικές στον καιρό

συνέχεια από τη σελ. 15

επιπτώσεις μιας πανδημίας και να επιβιώσει από αυτές; Η απάντηση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το πόσο καιρό θα μπορούσε η διαταραχή να διαρκέσει και να εξαπλωθεί. Διότι, όπως επεσήμανε ο Μαρξ, η υποτίμηση δεν συμβαίνει επειδή τα εμπορεύματα δεν μπορούν να πωληθούν, αλλά επειδή δεν μπορούν να πωληθούν εγκαίρως.

Πολλαπλοί οι παράγοντες μετάδοσης των ιών

Είχα από καιρό αρνηθεί την ιδέα μιας «φύσης» εξωτερικής και ξεχωριστής από τον πολιτισμό, την οικονομία και την καθημερινή ζωή. Διαλέγω μια πιο διαλεκτική και σχεσιακή άποψη της μεταβολικής σχέσης με τη φύση. Το κεφάλαιο τροποποιεί τις περιβαλλοντικές συνθήκες της αναπαραγωγής του, αλλά το κάνει σε ένα πλαίσιο ακούσιων συνεπειών (όπως η κλιματική αλλαγή) και στο πλαίσιο αυτόνομων και ανεξάρτητων εξελικτικών δυνάμεων που διαμορφώνουν διαρκώς τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Από αυτή την άποψη, δεν υπάρχει μια πραγματικά φυσική καταστροφή. Οι ιοί μεταλλάσσονται συνέχεια. Αλλά οι συνθήκες υπό τις οποίες μια μετάλλαξη γίνεται απειλητική για τη ζωή εξαρτώνται από τις ανθρώπινες ενέργειες.

Υπάρχουν δύο συναφείς πτυχές σε αυτό. Πρώτον, οι ευνοϊκές περιβαλλοντικές συνθήκες αυξάνουν την πιθανότητα έντονων μεταλλάξεων. Δεύτερον, οι συνθήκες που ευνοούν την ταχεία μετάδοση μέσω των σωμάτων-φορέων ποικίλλουν σημαντικά. Οι πυκνοί ανθρωπίνι πληθυσμοί είναι εύκολος στόχος. Είναι γνωστό ότι οι επιδημίες της ιλαράς, για παράδειγμα, ευδοκίμούν μόνο σε μεγάλα αστικά κέντρα, αλλά

γρήγορα πεθαίνουν σε αραιοκατοικημένες περιοχές. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, κινούνται, πειθαρχούν ή ξεχνούν να πλύνουν τα χέρια τους, επηρεάζει επίσης τον τρόπο μετάδοσης των ασθενειών... Οι οικονομικές και δημογραφικές επιπτώσεις της εξάπλωσης του ιού εξαρτώνται από προϋπάρχουσες ρωγμές και τρωτά σημεία στο ηγεμονικό οικονομικό μοντέλο.

Δεν με εξέπληξε το γεγονός ότι ο COVID-19 βρέθηκε αρχικά στη Wuhan (αν και είναι άγνωστο αν προέρχεται από εκεί). Τα τοπικά αποτελέσματα θα ήταν σημαντικά και, δεδομένου ότι ήταν ένα σημαντικό κέντρο παραγωγής, πιθανότατα θα υπήρχαν παγκόσμιες οικονομικές επιπτώσεις (αν και δεν είχα ιδέα για το μέγεθος). Το μεγάλο ερώτημα ήταν πώς μπορεί να συμβεί η μετάδοση και η διάχυση και πόσο θα διαρκέσει (έως ότου βρεθεί ένα εμβόλιο). Η παλαιότερη εμπειρία είχε δείξει ότι ένα από τα μειονεκτήματα της αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης είναι το πόσο αδύνατο γίνεται να σταματήσει η ταχεία διεθνής διάδοση νέων ασθενειών...

Ένας πολύ εσφαλμένος εφησυχασμός

Ενώ υπήρξε άμεση κάμψη στις παγκόσμιες χρηματιστηριακές αγορές όταν ακούστηκε η είδηση, ακολουθήθηκε από ένα μήνα ή περισσότερο όπου οι αγορές έφτασαν σε νέα υψηλά επίπεδα. Τα νέα έμοιαζαν να δείχνουν φυσιολογικά παντού εκτός από την Κίνα. Η πεποίθηση φαίνεται να ήταν ότι θα βιώσουμε μια επανεμφάνιση του SARS, που περιορίστηκε αρκετά γρήγορα και με χαμηλό παγκόσμιο αντίκτυπο, παρόλο που είχε υψηλό ποσοστό θνησιμότητας και δημιούρ-

γησε έναν περιττό (εκ των υστέρων) πανικό στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Όταν εμφανίστηκε ο COVID-19, μια κυρίαρχη αντίδραση ήταν να ιδωθεί ως επανάληψη του SARS που καθιστούσε τον πανικό περιττό. Το γεγονός ότι η επιδημία έπληξε την Κίνα, η οποία γρήγορα και επιθετικά ενέργησε για να περιορίσει τις επιπτώσεις της, οδήγησε τον υπόλοιπο κόσμο να αντιμετωπίσει εσφαλμένα το πρόβλημα ως κάτι που συμβαίνει «εκεί πέρα». Και επομένως να το κρατήσει εκτός της οπτικής και της προσοχής του (στάση συνοδευόμενη από κάποια ανησυχητικά σημάδια αντικινηζικής ξενοφοβίας σε ορισμένα μέρη του κόσμου).

Το αγκάθι που έβαλε ο ιός στη θριαμβευτική πορεία ανάπτυξης της Κίνας θεωρήθηκε ακόμη και καλό νέο από ορισμένους κύκλους της διοίκησης του Τραμπ. Ωστόσο, άρχισαν να κυκλοφορούν φήμες για διακοπές στις παγκόσμιες αλυσίδες παραγωγής που περνούσαν από τη Wuhan. Αυτά αγνοήθηκαν ή αντιμετωπίστηκαν ως προβλήματα για συγκεκριμένες σειρές προϊόντων ή εταιρείες (όπως η Apple). Οι υποτιμήσεις ήταν τοπικές και συγκεκριμένες, και όχι συστηματικές. Τα σημάδια της πτώσης της καταναλωτικής ζήτησης ελαχιστοποιήθηκαν, παρόλο που επιχειρήσεις όπως οι McDonalds και Starbucks, οι οποίες είχαν μεγάλη δραστηριοποίηση στο εσωτερικό της κινεζικής εγχώριας αγοράς, έπρεπε να κλείσουν για λίγο. Η επικάλυψη του Κινεζικού Νέου Έτους με το ξέσπασμα του ιού έκρυψε τις επιπτώσεις τον Ιανουάριο. Αυτός ο εφησυχασμός ήταν πολύ εσφαλμένος.

Με ιταλικά καύσιμα το καθοδικό σπирάλ

Τα αρχικά νέα για τη διεθνή διάδοση του ιού ήταν περιστασιακά και επεισοδιακά, με σοβαρή επιδημία στη Νότια Κορέα και μερικά άλλα επίκεντρα, όπως το Ιράν. Ήταν η ιταλική εστία η οποία πυροδότησε την πρώτη βίαιη αντίδραση. Η συντριβή της χρηματιστηριακής αγοράς που ξεκίνησε στα μέσα Φεβρουαρίου υποχώρησε κάπως, αλλά μέχρι τα μέσα Μαρτίου είχε οδηγήσει σε καθαρή υποτίμηση σχεδόν 30% στις χρηματιστηριακές αγορές παγκοσμίως. Η εκθετική κλιμάκωση των μολύνσεων προκάλεσε μια σειρά από συχνά ασυνάρτητες και μερικές φορές πανικοβλημένες αντιδράσεις. Ορισμένες από τις απαντήσεις φάνηκαν περιέργες. Το να βάλεις την Federal Reserve να ρίξει τα επιτόκια

μπροστά σε έναν ιό φαινόταν περιέργο, ακόμα και όταν αναγνωριζόταν ότι η κίνηση προοριζόταν να μετριάσει τις επιπτώσεις στην αγορά και όχι να εμποδίσει την πρόοδο του ιού. Οι δημόσιες αρχές και τα συστήματα υγείας ήταν σχεδόν παντού απροετοίμαστα. Σαράντα χρόνια νεοφιλελευθερισμού σε όλη τη Βόρεια και Νότια Αμερική και την Ευρώπη είχαν αφήσει το κοινό εντελώς εκτεθειμένο και ακατάλληλο για να αντιμετωπίσει μια κρίση δημόσιας υγείας αυτού του είδους, παρότι οι προηγούμενες περιπτώσεις του SARS και του Ebola παρείχαν άφθονες προειδοποιήσεις, καθώς και συναφή διδάγματα σχετικά με το τι θα χρειαζόταν να γίνει. Σε πολλά μέρη του υποτιθέμενου «πολιτισμένου» κόσμου, οι τοπικές κυβερνήσεις και οι περιφερειακές / κρατικές αρχές, οι οποίες αποτελούσαν πάντα την πρώτη γραμμή άμυνας σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης στον τομέα της δημόσιας υγείας και ασφάλειας, λιμοκτονούσαν λόγω έλλειψης χρηματοδότησης εξαιτίας πολιτικών λιτότητας, φορολογικών περικοπών και επιδοτήσεων προς τις εταιρείες και τους πλούσιους...

«Ακραία» και αποτελεσματικά κινεζικά μέτρα

Ενώ υπήρχαν πολλές αποδείξεις ότι η Κίνα αντιμετώπισε το SARS μάλλον άσχημα, με αρχική απόκρυψη και άρνηση, αυτή τη φορά ο Πρόεδρος Σι Τζινπίνγκ κινήθηκε γρήγορα για να επιβάλει τη διαφάνεια - τόσο στις αναφορές της κατάστασης όσο και στη διεξαγωγή τεστ. Το ίδιο και η Νότια Κορέα. Ωστόσο, στην Κίνα χάθηκε πολύτιμος χρόνος (λίγες μόνο μέρες κάνουν όλη τη διαφορά). Αξιοσημείωτος ήταν, παρ' όλα αυτά, ο περιορισμός της επιδημίας στην επαρχία Hubei, με το Wuhan στο κέντρο της. Η επιδημία δεν κινήθηκε με την ίδια ορμή προς το Πεκίνο ή προς τη Δύση ή ακόμα πιο νότια. Μέχρι το τέλος Μαρτίου, η Κίνα ανακοίνωσε πως δεν είχε νέα κρούσματα στο Hubei, και η Βολβο δήλωσε ότι επιστρέφει κανονικά στην παραγωγή αυτοκινήτων ενώ η υπόλοιπη παγκόσμια αυτοκινητοβιομηχανία σταματά.

Τα μέτρα που ελήφθησαν για τον γεωγραφικό περιορισμό του ιού ήταν εκτεταμένα και περιοριστικά (όπως έπρεπε να είναι). Θα ήταν δύσκολο να επαναληφθούν αλλού, για πολιτικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς λόγους. Οι αναφορές που προέρχονται από την Κίνα υποδηλώνουν ότι

✓ **Το γεγονός ότι η επιδημία έπληξε την Κίνα οδήγησε τον υπόλοιπο κόσμο να αντιμετωπίσει εσφαλμένα το πρόβλημα ως κάτι που συμβαίνει «εκεί πέρα». Το αγκάθι που έβαλε ο ιός στη θριαμβευτική πορεία ανάπτυξης της Κίνας θεωρήθηκε ακόμη και καλό νέο από ορισμένους κύκλους της διοίκησης του Τραμπ...**

ΣΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΟΥ ΚΟΡΩΝΟΪΟΥ/ΈΝΘΕΤΟ

ΤΟΥ ΚΟΡΩΝΟΪΟΥ

οι θεραπείες και οι πολιτικές ήταν αυταρχικές. Επιπλέον, η Κίνα και η Σιγκαπούρη ανέπτυξαν τις ικανότητές τους για προσωπική παρακολούθηση σε επίπεδα που ήταν επεμβατικά και αυταρχικά. Ωστόσο, φαίνεται ότι ήταν εξαιρετικά αποτελεσματικές συνολικά, και αν οι ενέργειες είχαν τεθεί σε ισχύ μόλις λίγες ημέρες νωρίτερα, πολλοί θάνατοι θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί. Αυτή είναι σημαντική πληροφορία: σε οποιαδήποτε διαδικασία εκθετικής ανάπτυξης, υπάρχει ένα σημείο καμπής πέρα από το οποίο η αυξανόμενη μάζα βγαίνει εντελώς εκτός ελέγχου (σημειώστε εδώ, πάλι, τη σημασία της μάζας σε σχέση με το ρυθμό). Το γεγονός ότι ο Τραμπ καθυστέρησε τόσες εβδομάδες σίγουρα θα κοστίζει ανθρώπινες ζωές.

Η κατάρρευση του «βιοματικού» καταναλωτισμού

Οι οικονομικές επιπτώσεις έχουν βγει εκτός ελέγχου σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι διακοπές στις αλυσίδες αξίας των εταιρειών και σε ορισμένους τομείς αποδείχθηκαν πιο συστημικές και ουσιαστικές από ό,τι είχε αρχικά υποθεθεί. Η μακροπρόθεσμη επίδραση μπορεί να είναι η συντόμευση ή η διαφοροποίηση των αλυσίδων εφοδιασμού, με ταυτόχρονη στρόφη προς μορφές παραγωγής με μικρότερη ένταση εργασίας (με τεράστιες επιπτώσεις στην απασχόληση) και με μεγαλύτερη εξάρτηση από τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Η διακοπή των αλυσίδων παραγωγής συνεπάγεται την απόλυση ή την απομάκρυνση των εργαζομένων, γεγονός που μειώνει

την τελική ζήτηση... Αυτές οι επιπτώσεις θα είχαν από μόνες τους προκαλέσει τουλάχιστον μια ήπια ύφεση. Αλλά τα μεγαλύτερα τρωτά σημεία υπήρχαν αλλού. Οι τρόποι καταναλωτισμού που εξερράγησαν μετά το 2007-8 έχουν καταρρεύσει, με καταστροφικές συνέπειες... Από αυτήν την άποψη, ο διεθνής τουρισμός ήταν εμβληματικός. Οι διεθνείς επισκέψεις αυξήθηκαν από 800 εκατομμύρια σε 1,4 δισεκατομμύρια μεταξύ 2010 και 2018. Αυτή η μορφή στιγμιαίου «βιοματικού» καταναλωτισμού απαιτούσε τεράστιες επενδύσεις υποδομών σε αεροδρόμια και αεροπορικές εταιρείες, ξενοδοχεία και εστιατόρια, θεματικά πάρκα και πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λπ. Τώρα όμως αυτό το ορόσημο της συσσώρευσης του κεφαλαίου είναι νεκρό. Οι αεροπορικές εταιρείες βρίσκονται κοντά στην πτώχευση, τα ξενοδοχεία είναι κενά και επίκειται μαζική ανεργία

στις βιομηχανίες φιλοξενίας. Το φαγητό έξω δεν είναι καλή ιδέα και εστιατόρια και μπαρ έχουν κλείσει σε πολλά μέρη. Η στρατιά των εργαζομένων στην οικονομία των συναυλιών ή σε άλλες μορφές επισφαλούς εργασίας απολύεται χωρίς ορατά μέσα υποστήριξης. Εκδηλώσεις όπως πολιτιστικά φεστιβάλ, τουρνουά ποδοσφαίρου και μπάσκετ, συναυλίες, επιχειρηματικές και επαγγελματικές συναντήσεις, ακόμη και πολιτικές συγκεντρώσεις σχετικά με τις εκλογές ακυρώνονται. Αυτές οι μορφές βιοματικού καταναλωτισμού που βασίζονται σε εκδηλώσεις έχουν εκλείψει.

Πώς θα αποτραπεί η οριστική συντριβή του καταναλωτισμού;

Ένα μεγάλο μέρος του μοντέλου του σύγχρονου καπιταλιστικού καταναλωτισμού είναι ανενεργό υπό τις παρούσες συνθήκες. Η κίνηση προς αυτό που περιγράφει ο Αντρέ Γκορζ ως «αντισταθμιστικό καταναλωτισμό» (στον οποίο οι αποξενωμένοι εργαζόμενοι υποτίθεται ότι βρίσκουν αναψυχή μέσω πακέτων διακοπών σε μια τροπική παραλία) αμβλύθηκε. Αλλά οι σύγχρονες καπιταλιστικές οικονομίες είναι, κατά 70 με 80%, οδηγούμενες από τον καταναλωτισμό... Αυτή η πηγή οικονομικής ενέργειας δεν είχε υποστεί ως τώρα άγριες διακυμάνσεις (με λίγες εξαιρέσεις, όπως η ισλανδική ηφαιστειακή έκρηξη που εμπόδιζε τις διατλαντικές πτήσεις για μερικές εβδομάδες). Όμως ο COVID-19 προκαλεί όχι μια άγρια διακύμανση, αλλά παντοτινή συντριβή στην καρδιά της μορφής καταναλωτισμού που κυριαρχεί στις πιο εύπορες χώρες. Το μόνο που μπορεί να τον σώσει είναι μια κυβερνητικής χρηματο-

δότησης και προώθησης μαζική καταναλωτική συμπεριφορά. Αυτό θα απαιτήσει κοινωνικοποίηση ολόκληρης της οικονομίας στις ΗΠΑ, χωρίς να το ονομάζουμε σοσιαλισμό. Ό,τι και να συμβεί, ο γενικευμένος λαϊκός σκεπτικισμός ως προς την ανάγκη μιας κυβέρνησης με ευρείες εξουσίες έχει ανασταλεί, και η διαφορά μεταξύ καλών και κακών διοικήσεων αναγνωρίζεται ευρύτερα. Η υπαγωγή των κυβερνήσεων στα συμφέροντα των κατόχων ομολόγων και των χρηματιστών (όπως συμβαίνει από το 2007-8) φαίνεται να είναι κακή ιδέα, ακόμη και για τους χρηματιστές.

Το αποτρόπαιο δίλημμα που αντιμετωπίζει η «νέα εργατική τάξη»

Υπάρχει ένας βολικός μύθος, ότι οι μολυσματικές ασθένειες δεν αναγνωρίζουν τάξη ή άλλα κοινωνικά εμπόδια και όρια. Όπως και άλλα τέτοια λόγια, υπάρχει κάποια αλήθεια σε αυτό. Στις επιδημίες χολέρας του 19ου αιώνα, η υπέρβαση των φραγμών της τάξης ήταν αρκετά δραματική ώστε να δημιουργήσει τη γέννηση ενός κινήματος για τη δημόσια υγιεινή και υγεία (το οποίο επαγγελματοποιήθηκε) που διαρκεί μέχρι σήμερα. Το αν αυτό το κίνημα είχε σχεδιαστεί για να προστατεύσει τους πάντες, ή μόνο τις ανώτερες τάξεις, δεν ήταν πάντα σαφές. Αλλά σήμερα οι ταξικά και κοινωνικά διαφοροποιημένες επιπτώσεις λένε κάτι διαφορετικό. Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις φιλτράρονται μέσω «συνήθων» διακρίσεων που είναι παντού εμφανείς.

Αρχικά, το εργατικό δυναμικό που

συνέχεια στη σελ. 18

✓ **Αν η Κίνα είχε θέσει σε ισχύ μόλις λίγες ημέρες νωρίτερα τα μέτρα που τελικά έλαβε, πολλοί θάνατοι θα είχαν αποφευχθεί. Αυτή είναι σημαντική πληροφορία: σε οποιαδήποτε διαδικασία εκθετικής ανάπτυξης, υπάρχει ένα σημείο καμπής πέρα από το οποίο η αυξανόμενη μάζα βγαίνει εντελώς εκτός ελέγχου**

Η πρόληψη δεν φέρνει κέρδη

Η συντεχνία της Big Pharma [οι μεγάλες πολυεθνικές της φαρμακοβιομηχανίας] έχει ελάχιστο ενδιαφέρον για τη μη αποδοτική, οικονομικά, έρευνα σχετικά με τις μολυσματικές ασθένειες (στις οποίες ανήκει ολόκληρη η κατηγορία των κορωνοϊών, που είναι γνωστοί από τη δεκαετία του 1960). Η Big Pharma επενδύει σπάνια στην πρόληψη. Έχει ελάχιστο ενδιαφέρον να επενδύσει στην ετοιμότητα για μια κρίση της δημόσιας υγείας. Αντίθετα, λατρεύει να σχεδιάζει θεραπείες. Όσο πιο άρρωστοι είμαστε, τόσο περισσότερο κερδίζει. Η πρόληψη δεν συμβάλλει στην αξία των μετοχών. Μπορεί ακόμη και να τη μειώσει. Το επιχειρηματικό μοντέλο που εφαρμόστηκε για την παροχή δημόσιας υγείας εξάλειψε την ικανότητα

αντιμετώπισης που θα απαιτούνταν σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Η πρόληψη δεν ήταν ούτε καν ένα δελεαστικό πεδίο εργασίας για να δικαιολογήσει τις συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Ο Πρόεδρος Τραμπ είχε μειώσει τον προϋπολογισμό του Κέντρου Ελέγχου Ασθενειών και διέλυσε την ομάδα εργασίας για τις πανδημίες στο Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας, με το ίδιο πνεύμα που μείωσε όλη τη χρηματοδότηση της έρευνας, συμπεριλαμβανομένης αυτής για την κλιματική αλλαγή. Αν ήθελα να είμαι μεταφορικός σχετικά με αυτό, θα έλεγα ότι ο COVID-19 είναι η εκδίκηση της Φύσης για πάνω από σαράντα χρόνια κακομεταχείρισής της από τα χέρια ενός βίαιου και μη ρυθμιζόμενου νεοφιλελεύθερου εξορκτικισμού.

ένθετο/Αντικαπιταλιστικές πολιτικές στον καιρό του κορωνοϊού

Αντικαπιταλιστικές πολιτικές στον καιρό του κορωνοϊού

συνέχεια από τη σελ. 17

αναμένεται να φροντίσει τους αυξανόμενους αριθμούς των ασθενών υπάγεται κατά κανόνα σε ιδιαίτερο φύλο, φυλή και έθνος στα περισσότερα μέρη του κόσμου. Αντικατο-

πρίζει τις εργατικές δυνάμεις που βασίζονται στην τάξη και οι οποίες βρίσκονται, για παράδειγμα, στους αερολιμένες και σε άλλους τομείς εφοδιασμού. Αυτή η «νέα εργατική τάξη» βρίσκεται στο προσκήνιο και φέρει το βάρος του εργατικού δυναμικού που κινδυνεύει περισσότερο είτε να προσβληθεί από τον ιό μέσω της εργασίας του, είτε να απολυθεί χωρίς καμία κάλυψη λόγω της οικονομικής ύφεσης που επιφέρει ο ιός. Υπάρχει, για παράδειγμα, το ζήτημα του ποιος μπορεί να εργαστεί από το σπίτι και ποιος δεν μπορεί. Αυτό οξύνει το κοινωνικό χάσμα, καθώς και το ζήτημα του ποιος μπορεί να αντέξει οικονομικά να απομονωθεί (με ή χωρίς αμοιβή) σε περίπτωση επαφής με τον ιό ή μόλυνσης.

Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που ονομάζω τους σεισμούς της Νικαράγουας (1973) και της Πόλης του Μεξικού (1985) «ταξικούς», έτσι και η διάδοση του COVID-19 παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά μιας πανδημίας με χαρακτηριστικά τάξης, φύλου και φυλής. Ενώ οι προσπάθειες μετριασμού καλύπτονται βολικά από τη ρητορική ότι «είμαστε όλοι μαζί σε αυτό», οι πρακτικές, ιδιαίτερα από την πλευρά των εθνικών κυβερνήσεων, δείχνουν πιο μοχθηρά κίνητρα. Η σύγχρονη εργατική τάξη στις Ηνωμένες Πολιτείες (που αποτελείται κυρίως από Αφροαμερικάνους, Λατίνους και μισθωτές γυναίκες) βρίσκεται αντιμέτωπη

με το αποτρόπαιο δίλημμα: είτε μόλυνση στο βωμό της υγειονομικής φροντίδας και της διατήρησης βασικών παροχών στον πληθυσμό, είτε ανεργία χωρίς παροχές... Οι εργαζόμενοι στα περισσότερα μέρη του κόσμου έχουν διαπαιδαγωγηθεί ώστε να συμπεριφέρονται ως καλά νεοφιλελεύθερα υποκείμενα (που σημαίνει ότι κατηγορούν τον εαυτό τους ή τον Θεό εάν κάτι πάει στραβά, αλλά ποτέ δεν τολμούν να πουν ότι ο καπιταλισμός είναι το πρόβλημα). Όμως ακόμη και καλά νεοφιλελεύθερα υποκείμενα μπορούν να δουν ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα με τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται αυτή η πανδημία.

Αρνητικές συνέπειες, αλλά και απρόσμενα παράπλευρα κέρδη

Το μεγάλο ερώτημα είναι, πόσο καιρό θα συνεχιστεί αυτό; Θα μπορούσε να είναι περισσότερο από ένα χρόνο, και όσο περισσότερο διαρκεί, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η υποτίμηση – περιλαμβανομένης αυτής του εργατικού δυναμικού. Τα επίπεδα ανεργίας σχεδόν σίγουρα θα ανέλθουν σε επίπεδα συγκρίσιμα με εκείνα της δεκαετίας του 1930, ελλείψει μαζικών κρατικών παρεμβάσεων που θα πρέπει να συγκρουστούν με τον νεοφιλελευθερισμό. Οι άμεσες συνέπειες για την οικονομία, καθώς και για την καθημερινή κοινωνική ζωή, είναι πολλαπλές. Αλλά δεν είναι όλες κακές. Στο βαθμό που ο σύγχρονος

καταναλωτισμός γινόταν υπερβολικός, πλησίαζε αυτό που περιγράφει ο Μαρξ ως «υπερκατανάλωση» και τρελό καταναλωτισμό – που σημαίνει, με τη στροφή στο τερατώδες και το περίεργο, την κατάρρευση ολόκληρου του συστήματος.

Η απερισκεψία αυτής της υπερκατανάλωσης έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Η ακύρωση των αεροπορικών πτήσεων και ο περιορισμός των μεταφορών και των μετακινήσεων είχε θετικές επιπτώσεις όσον αφορά τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου. Η ποιότητα του αέρα στη Wuhan βελτιώνεται πολύ, και το ίδιο συμβαίνει σε πολλές πόλεις των ΗΠΑ. Οι οικοτουριστικοί χώροι θα έχουν χρόνο για να ανακάμψουν από την αναταραχή. Οι κύκνοι έχουν επιστρέψει στα κανάλια της Βενετίας. Στο βαθμό που η όρεξη για την απερισκεπτη και ανόητη υπερκατανάλωση εμποδίζεται, θα μπορούσαν να υπάρξουν κάποια μακροπρόθεσμα οφέλη. Λιγότεροι θάνατοι στο Έβερεστ είναι ένα καλό πράγμα.

Και, ενώ κανείς δεν το λέει δυνατά, η δημογραφική προτίμηση του ιού μπορεί να καταλήξει να επηρεάσει τις πυραμίδες ηλικίας με μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στα βάρη της κοινωνικής ασφάλισης και το μέλλον της «βιομηχανίας φροντίδας». Η καθημερινή ζωή θα επιβραδυνθεί, και για μερικούς ανθρώπους αυτό θα είναι ευλογία. Οι προτεινόμενοι κανόνες για την κοινωνική απομόνωση θα μπορούσαν, αν η κατάσταση έκτακτης ανάγκης συνεχιστεί αρκετά, να οδηγήσουν σε πολιτισμικές αλλαγές. Η μόνη μορφή βιωματικού καταναλωτισμού που θα ωφεληθεί σχεδόν σίγουρα είναι αυτό που ονομάζω «οικονομία Netflix», η οποία εξυπηρετεί ούτως ή άλλως τους «τηλεθεατές».

*Ο Ντέιβιντ Χάρβεϊ είναι πανεπιστημιακός (διδάσκει Ανθρωπολογία και Γεωγραφία στο City University της Ν. Υόρκης), και μελετητής-εκλαϊκιστής του έργου του Καρλ Μαρξ. Το παρόν κείμενο του πρωτοδημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα του (davidharvey.org) στις 19 Μαρτίου 2020. Εδώ δημοσιεύεται ελαφρά συντομημένο, με εισαγωγή και μεσοτίτλους της Σύνταξης. Το πλήρες κείμενο θα αναρτηθεί την επόμενη εβδομάδα στην ιστοσελίδα του Δρόμου (www.edromos.gr).

Μετάφραση: Αλέξης Θεοδωρίδης

Εφεξής, οι μόνες λειτουργικές πολιτικές θα είναι σοσιαλιστικές – αλλά τι «χρώματος»;

Στο οικονομικό μέτωπο, οι απαντήσεις έχουν εξαρτηθεί από τον τρόπο εξόδου από τη συντριβή του 2007-8. Αυτό συνεπαγόταν μια υπερβολικά χαλαρή νομισματική πολιτική σε συνδυασμό με τη διάσωση των τραπεζών, η οποία συμπληρώθηκε από μια δραματική αύξηση της παραγωγικής κατανάλωσης με τη μαζική επέκταση των επενδύσεων σε υποδομές στην Κίνα. Αυτό το τελευταίο δεν μπορεί να επαναληφθεί στην κλίμακα που απαιτείται. Τα πακέτα διάσωσης που δημιουργήθηκαν το 2008 επικεντρώθηκαν στις τράπεζες, αλλά συνεπαγόταν και την ντε φάκτο εθνικοποίηση της General Motors. Είναι ίσως σημαντικό ότι, ενόψει της δυσαρέσκειας των εργαζομένων και της κατάρρευσης της ζήτησης στην αγορά, οι τρεις μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες του Ντιτρόιτ κλείνουν, τουλάχιστον προσωρινά. Εάν η Κίνα δεν μπορεί να επαναλάβει τον ρόλο της του 2007-8, τότε το βάρος της εξόδου από την τρέχουσα οικονομική κρίση μετατοπίζεται τώρα στις Ηνωμένες Πολιτείες, και εδώ είναι η απόλυτη ειρωνεία: οι μόνες πολιτικές που θα λειτουργήσουν,

τόσο από οικονομική όσο και από πολιτική άποψη, είναι πολύ πιο σοσιαλιστικές από οτιδήποτε μπορεί να προτείνει ο Μπέρνι Σάντερς – και αυτά τα προγράμματα διάσωσης θα πρέπει να ξεκινήσουν υπό την αιγίδα του Ντόναλντ Τραμπ, πιθανότατα υπό την κάλυψη του συνθήματος «Making America Great Again». Όλοι αυτοί οι Ρεπουμπλικάνοι που τόσο σπλαχνικά αντιτάχθηκαν στη διάσωση του 2008 θα πρέπει να σωπάσουν, ή να αφηφίσουν τον Ντόναλντ Τραμπ.

Αυτός πιθανότατα θα ακυρώσει τις εκλογές λόγω έκτακτης ανάγκης και θα διακηρύξει την αρχή μιας αυτοκρατορικής προεδρίας που θα σώσει το κεφάλαιο και τον κόσμο από τις εξεγέρσεις και την επανάσταση. Εάν οι μόνες πολιτικές που θα λειτουργήσουν είναι σοσιαλιστικές, τότε η κυβερνητική ολιγαρχία θα κινηθεί αναμφίβολα για να εξασφαλίσει ότι είναι μάλλον εθνικές-σοσιαλιστικές παρά λαϊκές-σοσιαλιστικές. Το καθήκον της αντικαπιταλιστικής πολιτικής είναι να αποτρέψει κάτι τέτοιο.

της επιστήμης και της κοινωνίας

■ Επιμέλεια:
Γιάννης
Σχίζας

Για τα αιολικά πάρκα στις Natura 2000

Τι είναι και πώς λειτουργούν τα «Αιολικά Πάρκα»; Τι είναι το Δίκτυο Natura 2000;

Ποιοι είναι οι κίνδυνοι από την απώλεια της βιοποικιλότητας; Γιατί Περιβαλλοντικές Οργανώσεις και οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών αντιτίθενται σε ορισμένες περιπτώσεις εγκατάστασης βιομηχανικών Αιολικών Σταθμών Παραγωγής Ενέργειας;

Χρειάζεται να «θυσιάσουμε κάτι» προκειμένου να πετύχουμε τους στόχους για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής;

Σε αυτά και σε πολλά άλλα επίκαιρα ερωτήματα απαντά η νέα έκδοση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας «Όλα όσα θέλατε να μάθετε για τα «Αιολικά Πάρκα» στις προστατευόμενες περιοχές Natura 2000».

Μια συγκυρία που προκαλεί ανησυχία όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας ώθησε την Ορνιθολογική να συγκεντρώσει σε ένα ευανάγνωστο έντυπο όλες τις βασικές έννοιες σχετικά με το σοβαρό ζήτημα της εγκατάστασης βιομηχανικής κλίμακας Αιολικών Σταθμών Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας (γνωστοί ως «Αιολικά Πάρκα») σε προστατευόμενες περιοχές του ευρωπαϊκού δικτύου Natura 2000.

Είναι αρκετά τα σημεία που προκαλούν αυτή την ανησυχία:

Πρόσφατα δημοσιεύθηκε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ). Σε αυτό προβλέπεται ότι, μέχρι το 2030, η εγκατεστημένη ισχύς των ΑΣΠΗΘ θα πρέπει να περάσει από τα 2,7 GW που είναι σήμερα στα 7 GW, μια αύξηση που υπερβαίνει το 150%. Ταυτόχρονα, παρά τη δημοσίευση του ΕΣΕΚ, η σύνταξη νέου Χωροταξικού Σχεδίου για

τις ΑΠΕ καθυστερεί, με το ισχύον σήμερα Σχέδιο (από το 2008) να είναι ξεπερασμένο, καθώς δεν λαμβάνει υπόψη την επιδείνωση της κατάστασης της βιοποικιλότητας παγκοσμίως και στην Ελλάδα και έχει σοβαρά προβλήματα νομιμότητας.

Η ελληνική Διοίκηση και Δικαιοσύνη εγκρίνουν έργα που έχουν αποδεδειγμένα σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στα είδη πανίδας και χλωρίδας και στους οικοτόπους των προστατευόμενων περιοχών Natura 2000. Κάτι που οδήγησε την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, την Καλλιστώ και την Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης να καταθέσουν πρόσφατα καταγγελία στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη συστηματική και κατάφωρη παραβίαση της ενωσιακής νομοθεσίας από την Ελληνική Δημοκρατία.

Μόλις ολοκληρώθηκε η –εξαιρετικά σύντομη– δημόσια ηλεκτρονική διαβούλευση για το Σχέδιο Νόμου του ΥΠΕΝ «Εκσυγχρονισμός Περιβαλλοντικής Νομοθεσίας», ένα νομοσχέδιο που εντέλει διευκολύνει την αδειοδότηση των ΑΣΠΗΘ. Οι ίδιες τρεις Περιβαλλοντικές Οργανώσεις ανάρτησαν από κοινού τα σχόλιά τους, που περιέχουν ουσιαστικές ενστάσεις στις προβλεπόμενες από το νομοσχέδιο ρυθμίσεις.

Όλα αυτά, τη στιγμή που τα επιστημονικά δεδομένα δείχνουν ξεκάθαρα ότι οι ΑΣΠΗΘ έχουν επιβλαβείς συνέπειες για την ακεραιότητα των προστατευόμενων οικοτόπων και ότι θα αποτελέσουν απειλή για τη βιοποικιλότητα, και ειδικά για πληθυσμούς κρίσιμους απειλούμενων ειδών πουλιών.

Παράλληλα, η ενημέρωση του κοινού σχετικά με τους ΑΣΠΗΘ παραμένει ελλιπής και αποσπασματική, ενώ διακινούνται πολλές παρερμηνείες και στρεβλώσεις σχετικά με το γενικότερο ζήτημα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ).

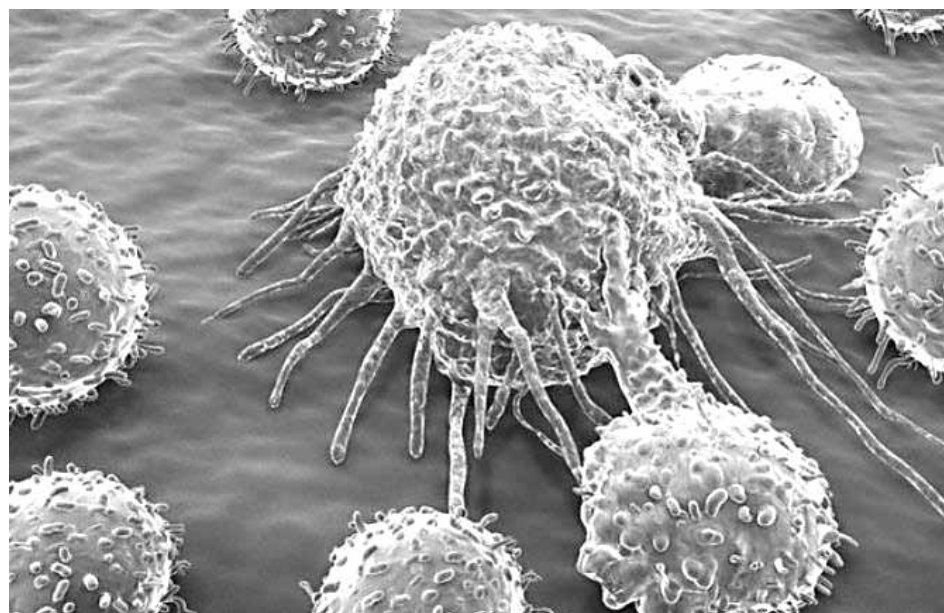
Κορωνοϊός: Σκληρή προειδοποίηση της φύσης;

Σε πρόσφατο άρθρο του στους *New York Times*, ο Κινέζος δημοσιογράφος Γουφεί Γιου χαρακτήρισε την επιδημία του κορωνοϊού «εκδικήση των παγκολίνων». Πρόκειται για επαπειλούμενο είδος μυρμηγκοφάγου με χαρακτηριστικές, κεράτινες φολίδες, που ζει σε τροπικές περιοχές της Αφρικής και της Ασίας. Στην Κίνα αποτελεί περιζήτητο εμπόρευμα, καθώς το κρέας του θεωρείται ντελικατέσεν και πολλοί πιστεύουν ότι οι φολίδες του έχουν θεραπευτικές ιδιότητες. Κατά μία εκδοχή, ο κορωνοϊός πέρασε για πρώτη φορά σε ανθρώπους στην επαρχία Γουχάν της Κίνας μέσω της πώλησης παγκολίνων σε υπαίθρια αγορά ζωντανών ζώων (wet market). Οι εν λόγω αγορές είναι παράνομες στην Κίνα, αλλά όλο και κάποιιοι βρίσκονται να αψηφούν τους νόμους σε απομονωμένες περιοχές της ενδοχώρας. Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς γιατί ο Γουφεί Γιου δελεάστηκε να δει την επιδημία του κορωνοϊού ως καρμική εκδίκηση των υπό εξαφάνιση παγκολίνων για τη συστηματική εξόντωσή τους από τους ανθρώπους. Γεγονός είναι ότι οι

επιστήμονες δεν έχουν ακόμη καταλήξει σε ασφαλή εκτίμηση για την ιχνηλάτηση του ιού COVID-19, καθώς άλλες εικασίες θεωρούν πιθανότερο να μεταδόθηκε από νυχτερίδες ή ερπετά. Οι αμφιβολίες των ειδικών δεν εμπόδισαν, ωστόσο, την εμφάνιση κύματος αντικινεζικής υστερίας σε περιοχές της Δύσης που έχουν πληγεί σκληρά από τον κορωνοϊό, αναγορεύοντας σε υγειονομική βόμβα για τον πλανήτη τις διατροφικές συνήθειες των Κινέζων. «Όλοι έχουμε δει Κινέζους να τρώνε ποντίκια», εξεμάνη ο Λούκα Ζάια, περιφερειάρχης στο Βένετο της Ιταλίας και πρώην υπουργός του Μπερλουσκόνι.

Όπως επισημαίνει, όμως, η αρθρογράφος της *Le Monde Diplomatique* Σόνια Σαχ, παρόμοιες τοποθετήσεις, που εστιάζουν στα ζώα, κρύβουν ένα πολύ βαθύτερο πρόβλημα: τη συστηματική καταστροφή βιότοπων στις συνθήκες της πλανητικής οικολογικής κρίσης, γεγονός που καθιστά ολόκληρη την ανθρωπότητα περισσότερο ευάλωτη σε μέχρι χθες άγνωστες επιδημίες ή και πανδημίες.

Πέτρος Παπακωνσταντίνου, Καθημερινή

Ο κορωνοϊός και το ραδόνιο

Πρώτη φορά στη ζωή μου πληροφορήθηκα την ύπαρξη του «ευγενούς» αερίου ραδονίου, με την κρίση του Τσέρνομπιλ ή Τσερνόμπιλ, ότι προτιμάτε, το μακρινό 1986. Τότε θεωρήθηκε σαν μία μέθοδος αποφυγής της ρύπανσης από τα επικίνδυνα ραδιονουκλίδια της καταστρεπτικής έκρηξης, το κλείσιμο στο σπίτι. Όπως και τώρα άλλωστε για την αποφυγή της μόλυνσης από τον θανατηφόρο κορωνοϊό. Βέβαια οι οδοί επαφής δεν ταυτίζονται, για τα ραδιονουκλίδια υπολογίζαμε στη λειτουργία του κελύφους της κατοικίας μας κάπως σαν... αντιατομικό καταφύγιο, ενώ στην περίπτωση του κορωνοϊού στην αποφυγή κατά το δυνατόν των ανθρώπινων επαφών, αλλά και τη λειτουργία καραντίνας των ύποπτων κρουσμάτων, χωρίς επιπλέον επιβάρυνση των ΜΕΘ (Μονάδες Εντατικής Θεραπείας). Όμως και οι δύο μεθοδολογίες έχουν έναν

κοινό παρανομαστή, τη συγκέντρωση του ραδονίου στους κλειστούς κατοικημένους χώρους, η εισροή θυγατρικών μορφών του οποίου (Po-218, Pb-214, Bi-214 και Po-214), προσκολλημένων σε αιωρούμενα σωματίδια, ευθύνεται μεταξύ άλλων παραγόντων, στην πρόκληση καρκίνου του πνεύμονα.

Το ραδόνιο που υπάρχει στο έδαφος, με ιδιαίτερη περίπτωση αυτή της Ικαρίας –το νησί του ραδίου– συγκεντρώνεται στο εσωτερικό των μη αεριζόμενων επαρκώς κατοικιών, επάρκεια που πρέπει να εξασφαλίζουμε στην περίοδο του «εγκλεισμού» μας. Και επειδή «ουδέν κακόν αμιγές καλού» μία ευτυχής παράπλευρη επίπτωση των μέτρων κατά του κορωνοϊού ήταν και η μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, κυρίως αυτής των μικροσωματιδίων. Ανοικτά παράθυρα λοιπόν!

Φάνης Βορεινάκης, Ισότοπος Οικολογείν

02 **διεθνή**

Χεζμπολά εναντίον κορωνοϊού!

Έκτακτα μέτρα και παλλαϊκή κινητοποίηση για την αντιμετώπιση της επιδημίας

■ ΤΟΥ Ερρίκου Φινάλη

Λιγότερα από 400 κρούσματα και μόλις 7 θανάτους από τον κορωνοϊό μετρά μέχρι στιγμής, βάσει των επίσημων στοιχείων, ο Λίβανος. Παρ' όλα αυτά, η κυβέρνηση έχει ήδη κηρύξει τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ενώ το κίνημα της Αντίστασης πρωτοστατεί στις προετοιμασίες για την αντιμετώπιση της επιδημίας. Η βασική πολιτική-στρατιωτική δύναμη της Αντίστασης, η Χεζμπολά, έχει ξεκινήσει μια πανεθνική καμπάνια πληροφόρησης και ενεργοποίησης του λαϊκού παράγοντα, με ταυτόχρονη λήψη μέτρων πρόληψης και ετοιμότητας. Πέραν των 6,9 εκατομμυρίων κατοίκων του Λιβάνου, το πρόγραμμα αντιμετώπισης της επιδημίας προβλέπει την παροχή βοήθειας και στις εκατοντάδες χιλιάδες Λιβανέζων μεταναστών που εργάζονται σε χώρες της ευρύτερης περιοχής.

«Σύντομα θα βρεθούμε αντιμέτωποι με ένα διαφορετικό είδος πολέμου, που όμως παραμένει πόλεμος. Για μια ακόμη φορά πρέπει να αντισταθούμε με μαχητικό φρόνημα, καλύπτοντας γρήγορα τα όποια κενά του κρατικού μηχανισμού» δήλωσε προχθές ο Σαγιέντ Χασέμ Σαφιεντίν, επικεφαλής του Εκτελεστικού Συμβουλίου της Χεζμπολά. Ο δεύτερος στην ιεραρχία της οργάνωσης, μετά τον ιστορικό ηγέτη της Χασάν Νασράλα, συμπλήρωσε ότι το κίνημα προετοιμάζεται για το χειρότερο σενάριο όχι μόνο με υλικά μέσα, αλλά και ξεσηκώνοντας μια «κοινωνική Αντίσταση διότι, για να κερδίσουμε αυτή τη μάχη, πρέπει να συμβάλει ολόκληρη η λιβανέζικη κοινωνία». Οι δυσκολίες στην αντιμετώπιση του κορωνοϊού επιτείνονται από την οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα: στις αρχές Μαρτίου η κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι αδυνατεί να υπηρετήσει το εξωτερικό χρέος της...

Ανοίγουν νέα νοσοκομεία και ξενοδοχεία καραντίνας

Το πρόγραμμα της Χεζμπολά για την καταπολέμηση της επιδημίας καλύπτει όλο τον Λίβανο, δίνοντας όμως ιδιαίτερο βάρος στις φτωχο-

«Η προετοιμασία για το χειρότερο σενάριο απαιτεί όχι μόνο υλικά μέσα, αλλά και ένα κίνημα κοινωνικής Αντίστασης: για να κερδίσουμε αυτή τη μάχη πρέπει να συμβάλει ολόκληρη η λιβανέζικη κοινωνία»

γειτονίες της Βηρυτού και άλλων πόλεων και στην υποβαθμισμένη ύπαιθρο, όπου τα διαθέσιμα μέσα υγιεινής και πρόληψης είναι φτωχά και άρα υπάρχει μεγαλύτερος κίνδυνος μετάδοσης της νόσου. Ο Σαγιέντ Σαφιεντίν τόνισε ότι «το πρόγραμμά μας ακολουθεί τις οδηγίες του Υπουργείου Υγείας και λειτουργεί συμπληρωματικά, όχι ανταγωνιστικά προς το κρατικό σύστημα υγείας». Στα πλαίσια αυτά, το λιβανέζικο κίνημα πήρε και μια δέσμη πρακτικών μέτρων μεγάλης κλίμακας, εκτιμώντας ότι σύντομα η επιδημία θα γενικευθεί εάν δεν υπάρξει δυναμική πρόληψη.

Έτσι, επιχειρεί να καλύψει καταρχήν τις μεγάλες ελλείψεις σε νοσοκομειακές κλίνες και μονάδες εντατικής θεραπείας νοικιάζοντας και ξανανοίγοντας τέσσερα κλειστά ιδιωτικά νοσοκομεία. Ταυτόχρονα, η Χεζμπολά έχει έτοιμα για ανάπτυξη σε περιοχές που θα πληγούν ιδιαίτερα τρία νοσοκομεία εκστρατείας, ενώ αναβαθμίζει και τις υπηρεσίες που παρέχουν στον πληθυσμό τα 32 κέντρα υγείας που έχει στον Λίβανο. Η οργάνωση διαθέτει και ένα δικό της νοσοκομείο στη Βηρυτό, το οποίο εκκενώνει μεταφέροντας τους ασθενείς του

Οι προειδοποιήσεις της Χεζμπολά και άλλων λαϊκών δυνάμεων προς τις ιδιωτικές επιχειρήσεις της χώρας, να μην θέσουν σε κίνδυνο την υγεία των εργαζομένων τους και των πελατών τους, φαίνεται ότι έχουν πιάσει τόπο. Οι περισσότερες εταιρίες έχουν συμμορφωθεί και ακολουθούν τις οδηγίες πρόληψης και διάγνωσης, παρέχοντας ταυτόχρονα μέσα προστασίας στους υπαλλήλους τους. Στη φωτογραφία, ο υπεύθυνος μιας εταιρίας ντελίβερι θερμομετρεί έναν εργαζόμενο πριν ξεκινήσει τις διαδρομές του. Αυτή η «τελετουργία» επαναλαμβάνεται καθημερινά, στην έναρξη και λήξη κάθε βάρδιας.

δράσουν ως βοηθητικό υγειονομικό προσωπικό: «15.000 από αυτούς ολοκλήρωσαν ήδη τον πρώτο κύκλο κατεπείγουσας εκπαίδευσης για τη διαχείριση κρουσμάτων κορωνοϊού», διευκρίνισε ο επικεφαλής του Εκτελεστικού Συμβουλίου της. Σε επιφυλακή βρίσκονται ήδη και 100 ασθενοφόρα της οργάνωσης, εκ των οποίων τα 25 είναι εξοπλισμένα με αναπνευστήρες, καθώς και μονάδες διαχείρισης καταστροφών.

Έχοντας εντοπίσει μεγάλες ελλείψεις σε μέσα προστασίας και αναπνευστήρες, και βλέποντας πως η Δύση μπλοκάρει εγκληματικά την παροχή τους σε «απείθαρχες» χώρες όπως το Ιράν, η Χεζμπολά ξεκίνησε εδώ και δέκα ημέρες ένα εντατικό πρόγραμμα κατασκευής τέτοιων μέσων. «Χιλιάδες εθελοντές εργάζονται ήδη για την κατασκευή μασκών και στολών προστασίας, αλλά και αναπνευστήρων με δική μας τεχνολογία και πρώτες ύλες, ώστε να μην εξαρτιόμαστε από την ελεημοσύνη ξένων. Στόχος μας είναι να έχουμε καλύψει τις ανάγκες όλης της χώρας στο επόμενο στάδιο, όταν δηλαδή επεκταθεί η επιδημία. Επιπλέον, στρατιές νέων εθελοντών θα εκπαιδευτούν ώστε να είναι έτοιμες να ριχτούν στη μάχη μόλις χρειαστεί», είπε ο Σαγιέντ Σαφιεντίν.

Ένα κίνημα χρήσιμο για το λαό του

Η περίπτωση της Χεζμπολά, ενός κινήματος που έχει βαθιές ρίζες και αυξάνει το κύρος στη λιβανέζικη κοινωνία, κερδισμένο με αίμα στην υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας από τους ισραηλινούς επιδρομείς και στον πόλεμο κατά των τζιχαντιστών στη Συρία και αλλού, είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας δύναμης υπεύθυνης, και χρήσιμης για το λαό της*. Χρήσιμη σε όλα τα μέτωπα – όχι μόνο τα στρατιωτικά ή τα πολιτικά, αλλά και τα κοινωνικά. Έτσι, διακρίνοντας έγκαιρα τον κίνδυνο της επιδημίας του κορωνοϊού, παίρνει όλα τα πιθανά μέτρα πρόληψης και προσπαθεί, στο πνεύμα της εθνικής ενότητας που επίμονα επιδιώκει εδώ και πολλά χρόνια, να προετοιμάσει τον πληθυσμό για μια διαφορετικού είδους μάχη. Οποσδήποτε τη βοηθά η επιρροή της στην κοινωνία και η εμπειρία της από πιο «παραδοσιακούς» πολέμους. Ορθά λέει ο Σαγιέντ Σαφιεντίν ότι «η στρατιωτική πείρα

μας αποδεικνύεται ευεργετική σε αυτές τις δραματικές περιστάσεις», συμπληρώνοντας ότι «όλοι οι Λιβανέζοι ενωμένοι θα αντιμετωπίσουμε την εισβολή του κορωνοϊού και θα βγούμε νικητές, όπως κάναμε και στο παρελθόν με την εισβολή των σιωνιστών». Αλλά δεν θα τα έκανε όλα αυτά αν δεν είχε κριτήρια ιεράρχησης των προβλημάτων και τη βούληση να υπηρετήσει τον λαό του Λιβάνου. «Το κάνει για να αυξήσει κι άλλο την επιρροή της», ήταν το σχόλιο ενός φιλοδυτικού αναλυτή. Πολύ πιθανόν. Μακάρι να το έκαναν, έστω και με παρόμοια «ιδιοτέλεια», κι άλλοι...

* Την περασμένη εβδομάδα ο Δρόμος παρουσίασε άλλο ένα τέτοιο παράδειγμα, εντελώς διαφορετικής πολιτικής και γεωγραφικής προέλευσης, αυτό του Επαναστατικού Κ.Κ. Αργεντινής («Αόρατος πόλεμος», φύλλο 490, σελ. 15)

ΣΤΟΝ ΑΝΤΪΠΟΔΑ

■ ΤΟΥ Κώστα Μελά*

Μαύροι κύκνοι και... πράσινα άλογα

Η έλευση του κορωνοϊού στον πλανήτη, έφερε στο προσκήνιο και τη «θεωρία» του Μαύρου Κύκνου η οποία έγινε γνωστή τα τελευταία 15 χρόνια μέσα από τα βιβλία του Nicholas Nassim Taleb (Taleb, Nassim Nicholas: «Στην πλάνη του τυχαίου: Ο κρυφός ρόλος της τύχης στη ζωή και τις αγορές», Αθήνα, Κλειδάριθμος, 2007 – Taleb, Nassim Nicholas: «Ο μαύρος κύκνος: Ο αντίκτυπος του εξαιρετικά απρόβλεπτου», Αθήνα, Φερενίκη, 2010). Πρόκειται για μια θεωρία που διαπραγματεύεται το ρόλο του απρόβλεπτου και του τυχαίου στις ανθρώπινες κοινωνίες. Θα πρέπει να ειπωθεί ότι η πρώτη αναφορά στην ύπαρξη ενός μαύρου κύκνου ως απίθανου γεγονότος εμφανίζεται στο έργο «Satires» του σημαντικού Ρωμαίου σατυρικού ποιητή Πουβενάλη, περίπου 55-135 μ.Χ. ως: «Rara avis in terris nigroque simillima cycno» που σημαίνει: «ένα σπάνιο πουλί στη γη, τόσο σπάνιο όπως ένας μαύρος κύκνος» (αναφέρεται στο: Peter Green: «Introduction to Penguin Classics edition of the Satires», 1998 edition: p.15).

Η φράση αυτή επιβίωσε στην Ευρώπη ως περιγραφή του απίθανου και αδύνατου συμβάντος στην πραγματικότητα. Παρότι το 1697 ανακαλύφθηκε η ύπαρξη των μαύρων κύκνων στην Αυστραλία η φράση εξακολούθησε να χρησιμοποιείται πλέον σε συμβολικό επίπεδο και συνέχισε να περιγράφει την έλευση ενός απίθανου γεγονότος.

Τον 20ό αιώνα η εμφάνιση του μαύρου κύκνου χρησιμοποιήθηκε από τον Καρλ Πόππερ (Karl Popper, «Logik der Forschung», Βιέννη 1934) ως ένα απλό παράδειγμα, και τίποτε περισσότερο, στη δριμεία και εμπεριστατωμένη κριτική

του ενάντια στην επαγωγική μέθοδο ως εργαλείο πρόσληψης της επιστημονικής γνώσης.

***

Όμως στόχος δεν είναι να εντυφλούμε στην ποππεριανή επιστημολογία, ούτε στην συστηματική ανάλυση-κριτική της έννοιας του μαύρου κύκνου όπως αυτή ορίζεται από τον Nicholas Nassim Taleb (π.χ. χρειάζεται να διερευνηθεί η έννοια του τυχαίου, σε σχέση με την έννοια της αβεβαιότητας).

Στόχος μας είναι να επιχειρήσουμε να απαντήσουμε στο εξής ερώτημα: είναι ο κορωνοϊός ένα απολύτως απρόβλεπτο φαινόμενο τύπου «μαύρου κύκνου» ή μήπως είναι φαινόμενο που θα έπρεπε να περιμένουμε αλλά αγνοήσαμε; Κατ' αρχάς θα δούμε τι ο ίδιος ο Nicholas Nassim Taleb (NNT) αποκαλεί Μαύρο Κύκνο. Γράφει (Taleb, Nassim Nicholas: «Ο μαύρος κύκνος: Ο αντίκτυπος του εξαιρετικά απρόβλεπτου», Αθήνα, Φερενίκη, 2010, σελ. 24): «Αυτό που αποκαλούμε Μαύρο Κύκνο είναι ένα γεγονός που συγκεντρώνει τρία χαρακτηριστικά: Πρώτον, είναι εξωτικό, υπό την έννοια ότι κινείται πέρα από τις κανονικές προσδοκίες, και τούτο επειδή κανένα στοιχείο του παρελθόντος δεν αφήνει να φανεί πειστικά ότι θα μπορούσε να είναι πιθανή η εμφάνισή του. Δεύτερον, έχει σημαντικές επιπτώσεις. Τρίτον, παρά τον χαρακτήρα του εξωτικού που έχει, η

ανθρώπινή μας φύση μας κάνει να πλάθουμε ερμηνείες μετά τη επέλευσή του, που το εμφανίζουν πλέον ως γεγονός ερμηνεύσιμο και μάλιστα προβλεπτό». Υπάρχει δηλαδή ένα τριπλό χαρακτηριστικό: σπανιότητα, ακραία επίπτωση και αναδρομική προβλεπτότητα που απαιτείται να ισχύει ταυτόχρονα.

Νομίζω ότι το σημαντικότερο από αυτά τα τρία χαρακτηριστικά είναι το πρώτο, σχετικά με το ερώτημα που έχουμε θέσει. Υπάρχει η έκφραση «**πέρα από τις κανονικές προσδοκίες**» η οποία **επεξηγείται με την έκφραση «επειδή κανένα στοιχείο του παρελθόντος δεν αφήνει να φανεί πειστικά ότι θα μπορούσε να είναι πιθανή η εμφάνισή του».**

Η επεξηγηματική διατύπωση, η οποία στηρίζει εξολοκλήρου την πρώτη φράση, και συνεπώς το πρώτο χαρακτηριστικό του ορισμού, δεν ισχύει απολύτως στην περίπτωση του ιού Covid-19.

Ο ιός Covid-19, εμφανίστηκε το 2019, είναι της ίδιας οικογένειας με τον ιό SARS (αρκτικόλεξο της αγγλικής ονομασίας Severe Acute Respiratory Syndrome), ο οποίος εμφανίστηκε το 2002 στη Κίνα. Ένα άλλο είδος κορωνοϊού προκάλεσε το «Αναπνευστικό Σύνδρομο της Μέσης Ανατολής» (MERS) το 2012. Σε λιγότερο από 20 χρόνια είχαμε την εμφάνιση τριών ειδών ιών της ίδιας οικογένειας. Επομένως υπάρχει σαφέστατα παρελθόν που πιθανολογικά επέτρεπε να γνωρίζουμε ότι θα μπορούσε να εμφανισθεί μια πα-

ραλλαγή του ιού. Το πότε ακριβώς αυτό θα συνέβαινε δεν μπορούσε να ήταν γνωστό. Συνεπώς με βάση τα χαρακτηριστικά που ο ίδιος ο NNT περιγράφει τον Μαύρο Κύκνο, δεν μπορούμε να δεχτούμε ότι η έλευση του Covid-19 αντιστοιχεί σε αυτή την περιγραφή. Υπήρχαν προηγούμενα.

Μάλλον θα πρέπει να δεχτούμε ότι η διεθνής κοινότητα βρέθηκε απροετοίμαστη απέναντι σε μια νέα πανδημία, όχι επειδή δεν θα μπορούσε ούτως ή άλλως να έχει προβλέψει μια τέτοια ασύμμετρα απειλή που ήρθε «από το πουθενά», αλλά επειδή πιθανά αμέλησε να προετοιμαστεί αν και γνώριζε ότι μια απειλή τέτοιου τύπου κάποια στιγμή θα ερχόταν στο προσκήνιο. Με απλά λόγια μήπως η έλευση του Covid-19 ήταν ένα από τα γεγονότα που θα έπρεπε να περιμένουμε αλλά είχαμε... αγνοήσει;

***

Υπάρχουν μαρτυρίες και σημαντικές ενδείξεις ότι πράγματι η κατάσταση είναι έτσι και όχι ότι η διεθνής επιστημονική κοινότητα «πιάστηκε στον ύπνο».

Υπάρχουν πολλές αναφορές από Αμερικανούς επιστήμονες ότι οι έρευνες για την παραγωγή εμβολίων, μετά τις επιδημίες SARS και MERS, αρχικά επιβραδύνθηκαν και τελικά πάγωσαν το 2016 λόγω έλλειψης ιδιωτικών και ομοσπονδιακών πόρων. Το 2016, ο συναγερμός που ίσχυε μέχρι τότε υπό την

απειλή των πρωτοεμφανιζόμενων ιών –SARS και MERS– είχε λήξει και πολύ εύκολα τέθηκε στο αρχείο. Γενικά, η πικρή αλήθεια είναι ότι η επένδυση στον τομέα του εμβολίου, συχνά θεωρήθηκε ασύμφορη για τις μεγάλες φαρμακευτικές εταιρείες, που κατευθύνουν τις δραστηριότητες τους σε εγκεκριμένα φάρμακα θεραπείας και όχι πρόληψης της ασθένειας. Ενώ τα δημόσια κονδύλια για την έρευνα απέχουν πολύ από τη χρυσή εποχή των εκστρατειών για τη δημόσια υγεία, έχουν εδώ και χρόνια υποστεί πιέσεις και δρακόντιες περικοπές για να μειώσουν τις κυβερνητικές «σπατάλες».

Αυτή, σύμφωνα με τους επικριτές, είναι μια από τις μεγάλες κρυφές ιστορίες – ίσως η ακανθώδης πλευρά– πίσω από την πανωλεθρία της αμερικανικής και παγκόσμιας αντίδρασης απέναντι στον Covid-19. Το «κατηγόρω» σε ένα σύστημα ιατρικό, φαρμακευτικό, και υγειονομικής περιθάλψης που είχε όλα τα εργαλεία για να μην πιστεί εξ απήνης και απροετοίμαστο.

Αντιθέτως, αυτό παρέμεινε δέσμιο για λόγους βραχυπρόθεσμου και ασφαλούς κέρδους για τις εταιρείες και τους επενδυτές από τη μια πλευρά και της δημόσιας ληψίας από την άλλη, αμφότεροι με κοντόφθαλμους στόχους, με σκοπό να αφήσουν αρχές και πληθυσμό απροετοίμαστους μπροστά στις επερχόμενες προκλήσεις από την επανεμφάνιση των πανδημιών. Πρόκειται δηλαδή για ένα σύστημα εγκλωβισμένο στο εμπορικό κέρδος.

Η διεθνής κοινότητα βρέθηκε απροετοίμαστη απέναντι στην πανδημία, επειδή πιθανά αμέλησε να προετοιμαστεί αν και γνώριζε ότι μια απειλή τέτοιου τύπου κάποια στιγμή θα ερχόταν στο προσκήνιο

* Ο Κώστας Μελάς είναι οικονομολόγος και πανεπιστημιακός

03 **ΚΟΙΝΩΝΙΑ**■ **ΤΟΥ Κώστα Ζαχάρου***

Οι νέες κοινωνικές πρακτικές που αναπτύσσονται, ως αποτέλεσμα της πρόσφατης πανδημίας, αποτελούν αφετηρία για προβληματισμό στην εκπαιδευτική κοινότητα, ενώ έχουν ήδη επιφέρει αλλαγές στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι τυπικοί τρόποι εκπαίδευσης συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό ανθρώπων, πράγμα απαγορευτικό στις μέρες μας. Οι προκλήσεις των καταγιστικών αλλαγών που δρομολογούνται ενεργοποιούν το ενδιαφέρον για την κατεύθυνσή τους, καθώς και το βαθμό παρέμβασης και επηρεασμού της πορείας τους.

Ένας ευρύς προβληματισμός αναπτύσσεται στην εκπαιδευτική κοινότητα στις μέρες μας για τις υπό διαμόρφωση τάσεις. Ενδεικτικό του ενδιαφέροντος είναι ότι σημαντικά διεθνή ακαδημαϊκά περιοδικά στο χώρο της εκπαίδευσης φιλοξενούν σε έκτακτες εκδόσεις τους τον προβληματισμό της εκπαιδευτικής κοινότητας σχετικά με επιστημολογικές και εκπαιδευτικές διαστάσεις του θέματος (1).

Κάποιες πλευρές του προβληματισμού περιλαμβάνουν το σχεδιασμό και το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών. Δηλαδή κατά πόσο αυτά προετοιμάζουν τους εκπαιδευόμενους για την αντιμετώπιση παγκόσμιων κρίσεων όπως η πρόσφατη. Ειδικότερα, την ικανότητα των

Η πανδημία και η «κατάρρευση»

Η δυνατότητα αλληλεπίδρασης είναι σχεδόν ανύπαρκτη σε μαθήματα με μεγάλα ακροατήρια. Η διδασκαλία μοιάζει με μορφή θεατρικού μονολόγου, που παραπέμπει σε παρωχημένες μορφές διδακτικών πρακτικών που έχουν επικριθεί για τη δυνατότητά τους να προσφέρουν ποιοτικά μαθησιακά αποτελέσματα

εκπαιδευόμενων να παρακολουθούν τις πολιτικές που αναπτύσσονται στη διάρκεια των κρίσεων και να προσδιορίζουν το ρόλο της εκπαίδευσης σ' αυτές τις πολιτικές. Η πρόσφατη υγειονομική κρίση θέτει με ένταση την αναζήτηση εναλλακτικών μορφών εκπαίδευσης που δεν βασίζονται στις κυρίαρχες τυπικές μορφές με τη χρήση της σχολικής αίθουσας και του αμφιθεάτρου. Οι συνθήκες απομόνωσης οδήγησαν στη χρήση του διαδικτύου ως εναλλακτικού μέσου εκπαίδευσης, γεγονός που εγείρει πλήθος ερωτημάτων με εκπαιδευτικές και κοινωνικές προεκτάσεις: Στην εκπαιδευτική οπτική θα συναντήσουμε προβληματισμό και ανησυχία για την κατεύθυνση των αλλαγών στις παιδαγωγικές αντιλήψεις και τις υλοποιούμενες διδακτικές πρακτικές. Η κοινωνική διάσταση ενδιαφέρεται για την ανάλυση των κοινωνικοπολιτιστικών και οικονομικών παραμέτρων και του τρόπου

με τον οποίο οι αλλαγές αυτές επηρεάζουν την εκπαίδευση στην περίοδο της κρίσης. Με άλλα λόγια, δημιουργείται η ανάγκη για μια πολύπλευρη κατανόηση των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης στην εκπαίδευση και η ανάδειξη διαστάσεων όπως, η διασφάλιση ότι οι εκπαιδευτικές υποδομές (π.χ. οι προσωπικοί υπολογιστές και το γρήγορο ίντερνετ) θα είναι προσιτά σε όλον τον πληθυσμό, ο βαθμός ενθάρρυνσης της συμμετοχής και εκπροσώπησης των εκπαιδευόμενων, οι τρόποι διευθέτησης των σχέσεων επικοινωνίας (οι μορφές που προσλαμβάνουν οι ιεραρχικές σχέσεις) μεταξύ εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων, η δυνατότητα μεταφοράς της «φωνής» των εκπαιδευόμενων στην εκάστοτε διοίκηση των εκπαιδευτικού φορέα και πως διασφαλίζεται η μεταφορά της άποψής τους, η ανάπτυξη ενός συνεργατικού «ήθους» που να αγκαλιάζει όλα τα μέλη της κοι-

νότητας κ.ά.

Η κρίση επηρεάζει και τις μορφές αλληλεπίδρασης της ακαδημαϊκής κοινότητας που συντελείται μέσω συνεδρίων, εκπαιδευτικών ταξιδιών κ.ά., γεγονός που εισάγει τον προβληματισμό για την αξία τέτοιων ακαδημαϊκών πρακτικών στην ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης, αλλά και στη συγκρότηση των ίδιων των επιστημονικών κοινοτήτων.

Η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στη χώρα μας, μετά την πρόσφατη «κατάρρευση» της βασικής χωρικής μονάδας για τη διδασκαλία, που είναι το αμφιθέατρο, επιχειρεί με εργώδεις προσπάθειες να αναπληρώσει τα μαθήματα με τη χρήση του διαδικτύου. Δεν γνωρίζουμε το βαθμό υιοθέτησης και υλοποίησης παρόμοιων πρακτικών. Σε κάποια Πανεπιστημιακά Τμήματα η υλοποίηση μαθημάτων εξ' αποστάσεως είναι γενικευμένη πρακτική, ενώ άλλα υστερούν σημαντικά. Όμως, ακόμη και στις περιπτώσεις υλοποίησης μαθημάτων μέσω κάποιας διαδικτυακής πλατφόρμας, πλήθος προβλημάτων και ερωτημάτων αναδεικνύονται: Η δυνατότητα αλληλεπίδρασης είναι σχεδόν ανύπαρκτη σε μαθήματα με μεγάλα ακροατήρια. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, η διδασκαλία μοιάζει με μορφή θεατρικού μονολόγου, που παραπέμπει σε παρωχημένες μορφές διδακτικών

Το Δημόσιο Σχολείο σε καραντίνα

■ **ΤΟΥ Χρήστου Σιάχου***

Και ξαφνικά το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα μπήκε σε καραντίνα. Τα σχολεία έκλεισαν χωρίς να είναι βέβαιο πότε θα ξαναλει-

τουργήσουν. Η αλήθεια είναι ότι ποτέ δεν πέρασε από το μυαλό κανενός πως θα συνέβαινε ποτέ κάτι τέτοιο σε εποχή «ειρήνης». Η μετάβαση στην «κανονικότητα» και η πορεία προς την «ανάπτυξη» διακόπτεται από έναν ιό και ο Βασιλιάς παρουσιάζεται γυμνός. Η υποβάθμιση των δημόσιων αγαθών και η νεοφιλελεύθερη μετάλλαξη τους είναι πλέον εδώ. Το αποδυναμωμένο δημόσιο σύστημα υγείας αδυνατεί να απαντήσει στην πανδημία, ο κόσμος της εργασίας ξαναβρίσκεται στα όρια της επιβίωσης, το αφήγημα της Ε.Ε. των ισότιμων μελών και της αλληλεγγύης στη καλύτερη περίπτωση προκαλεί το γέλιο και ο λαός και η χώρα καλούνται να αντιμετωπίσουν εκτός από τη γεωπολιτική κρίση, εκτός από την τουρκική επεκτατικότητα και τον αόρατο κορωνοϊό.

***

Το ερώτημα που μπαίνει είναι: Και τώρα τι κάνουμε; Το υπουργείο Παιδείας απαντάει: Τηλε-εκπαίδευση και μάλιστα υπονοεί ότι όλη αυτή η διαδικασία θα λειτουργήσει με βάση την ατομική ευθύνη, κυρίαρχο στοιχείο της κυβερνητικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της κρίσης του κορωνοϊού. Επιδίδεται σε

ένα επικοινωνιακό παιχνίδι με πολλές συζητήσεις, τεράστια προβολή της εξ' αποστάσεως, σύγχρονης ή ασύγχρονης εκπαίδευσης με αποτέλεσμα εκπαιδευτικοί, μαθητές και γονείς να βρίσκονται σε μια δικαιολογημένη σύγχυση. Προφανώς και γνωρίζει ότι οι υποδομές είναι ανεπαρκείς και το Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο δεν μπορεί να αντέξει αυτό το φόρτο. Δε λέει κουβέντα ότι ένα ποσοστό των οικογενειών δεν έχουν Η/Υ και σύνδεση στο διαδίκτυο και επομένως οι μαθητές αυτών των οικογενειών δε θα μπορέσουν να συμμετάσχουν. Γνωρίζει την κακή ποιότητα του ηλεκτρονικού εξοπλισμού στα σχολεία και αγνοεί επιδεικτικά ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό που απαιτείται στα σπίτια τους.

Σας μεταφέρω αυτούσιο το μήνυμα συναδέλφου από σχολείο της Πάτρας που βρίσκεται σε εργατοπεριοχή: «Στο σχολείο μου, 70 περίπου μαθητές στους 247 δεν έχουν mail, κι οι περισσότεροι απ' αυτούς ούτε υπολογιστή. Αλλά και σ' αυτούς που έχουν, υπάρχουν οικογένειες με δύο, τρία, ακόμα και τέσσερα παιδιά που πηγαίνουν σχολείο και πρέπει να εξυπηρετηθούν με έναν υπολογιστή. Στείλαμε κάποιο υλικό για απασχόληση των μαθητών, αλλά στα δύο τρίτα

περίπου απ' αυτούς που έχουμε. Πως νιώθουν άραγε αυτοί που δεν πήραν, που δεν έχουν υπολογιστή; Και πως νιώθουμε εμείς οι καθηγητές τους που δεν μπορούμε ν' απευθυνθούμε σε όλους; Κατά τ' άλλα, τηλε-εκπαίδευση... Για άλλη μια φορά, τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα, περίσσεψαν». Και στη συνέχεια δεύτερο μήνυμα από μίτρερα μαθητή: «Συγνώμη για το ακατάλληλο της ώρας είμαι η..... Θα ήθελα να θέσω κάποιο ερώτημα. Καλό τα παιδιά μας να έχουν μια επαφή με κάποια μαθήματα. Όμως έχετε σκεφτεί πως θα λειτουργήσει όλο αυτό που κάποιοι όπως εγώ δεν έχουν υπολογιστή. Κι επίσης όπως ξέρετε πλέον δεν υπάρχει κάποιο εισόδημα. Και αν υπάρξει το βοήθημα θα πρέπει να καλύψουμε τις πρώτες ανάγκες συνεπώς δεν θα έχουμε την πολυτέλεια του ίντερνετ. Τι θα γίνει με όλο αυτό;»

Αυτά και άλλα τόσα δείχνουν ότι οι βαρύγδουπες εξαγγελίες του υπουργείου Παιδείας αποδεικνύονται κενό γράμμα. Η πολιτική των ελλείψεων, των περικοπών στη δημόσια εκπαίδευση και η σταδιακή μετατροπή της από κοινωνικό αγαθό σε εμπορεύσιμο προϊόν είναι εδώ. Παράλληλα το υπουργείο ευχαριστεί θερμά για την ευγενική παροχή τους

του αμφιθέατρου

πρακτικών που έχουν επικριθεί για τη δυνατότητά τους να προσφέρουν ποιοτικά μαθησιακά αποτελέσματα. Επιπλέον, το «δασκαλοκεντρικό» πρότυπο που κυριαρχεί σ' αυτές τις περιπτώσεις, εμποδώνει αυταρχικά πρότυπα κοινωνικών σχέσεων, που απέχουν από τους διακηρυγμένους στόχους των επίσημων κειμένων που αναφέρονται σε θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής. Η προηγούμενη επισήμανση ξαναφέρει στην επικαιρότητα παλαι-

ότερες συζητήσεις για τη «λογική» που ενσωματώνουν οι τεχνολογίες αιχμής. Δηλαδή, τον σχεδιασμό τους στην κατεύθυνση ενός μονόδρομου συστήματος διεύθυνσης και επικοινωνίας, όπου η προβαλλόμενη δυνατότητα συμμετοχής και αλληλεπίδρασης περιορίζεται σε επιμέρους παρατηρήσεις και υποδείξεις, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση ουσιαστικής συμμετοχής.

Επίσης, είναι άγνωστο αν η απουσία φοιτητών από το διαδικτυακό ακρο-

ατήριο οφείλεται σε αδιαφορία, σε πιθανή κόπωση από την ανιαρή και μοναχική παρακολούθηση ενός φορτωμένου εβδομαδιαίου προγράμματος σπουδών, ή την έλλειψη αναγκαίας υποδομής. Τέλος, εκκρεμεί η δυνατότητα διδασκαλίας πλήθους εργαστηριακών μαθημάτων, που δεν είναι εφικτό να υλοποιηθούν μέσω διαδικτύου.

Οι μεγάλες κρίσεις, όπως η πρόσφατη, αποτελούν αφορμή για αναστοχασμό σε θέματα που συχνά καλύπτουν σημαντικές πτυχές της κοινωνικής ζωής. Η οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και το μέλλον της εκπαίδευσης είναι στενά συνυφασμένα με τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα και τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας. Γι' αυτό οφείλουμε να παρακολουθούμε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον την κατεύθυνση των επικείμενων αλλαγών παρά τις εγγενείς δυσκολίες να διαβλέψουμε την πορεία ενός πολιτισμού που αποτελούμε μέρος του.

(1) Ένα τέτοιο παράδειγμα στο χώρο της μαθηματικής εκπαίδευσης είναι το περιοδικό «Educational Studies in Mathematics».

(*) Ο Κώστας Ζαχάρος είναι πανεπιστημιακός (Πανεπιστήμιο Πατρών)

Πρέπει να είμαστε στην πρώτη γραμμή ενισχύοντας την παιδαγωγική και κοινωνική μας διάσταση ως δάσκαλοι. Στα σχολεία μας να προσπαθήσουμε να κυριαρχήσει η άποψη ότι λειτουργούμε μαζί με τους μαθητές σαν κοινότητα και όχι ο καθένας μόνος και όπως του έρθει. Να επικοινωνήσουμε με τους μαθητές μας ζωντανά (skype, τηλέφωνο κ.λπ.), να συζητήσουμε μαζί τους και να ακούσουμε κατ' αρχήν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αυτές τις μέρες

τις εταιρείες CISCO, Google και Microsoft για τις ψηφιακές πλατφόρμες που παρέχουν δωρεάν προς το Υπουργείο και τους εποπτευόμενους φορείς. Παρέχουν δωρεάν ή επενδύουν στην επόμενη μέρα; Άλλωστε είναι γνωστές σε όλους οι οδηγίες ΟΟΣΑ για ενίσχυση της τηλε-εκπαίδευσης στη χώρα μας καθώς και η διακηρυγμένη κυβερνητική πολιτική και σε αυτό τον τομέα (λιγότερο και επιτελικό κράτος άλλωστε) με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Η τηλε-εκπαίδευση δεν μπορεί να υποκαταστήσει το δημόσιο, δωρεάν και καθολικό ζωντανό σχολείο. Είναι ξεκάθαρο ότι πρόκειται για μια προαιρετική επικουρική-υποστηρικτική εκπαιδευτική διαδικασία, ενταγμένη

στις ανάγκες που θέτει το ιδιόμορφο έκτακτο πλαίσιο που ζούμε, ανίκανη να αντικαταστήσει το μορφωτικό και παιδαγωγικό ρόλο του σχολείου.

***

Από την άλλη μεριά εμείς οι μάχιμοι εκπαιδευτικοί της τάξης οφείλουμε να αρχίσουμε να απαντάμε στο ερώτημα του «τι κάνουμε και τι απαιτούμε» αυτή τη δύσκολη περίοδο; Για μια ακόμα φορά, το μεγάλο βάρος της υπεράσπισης του μορφωτικού αγαθού, της ψυχικής και συναισθηματικής στήριξης των μαθητών κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες, το σηκώνουμε εμείς. Πρέπει να είμαστε στην

πρώτη γραμμή ενισχύοντας την παιδαγωγική και κοινωνική μας διάσταση ως δάσκαλοι. Να αφουγκραστούμε τις αγωνίες και τις ανάγκες των μαθητών μας. Στα σχολεία μας να προσπαθήσουμε να κυριαρχήσει η άποψη ότι λειτουργούμε μαζί με τους μαθητές σαν κοινότητα και όχι ο καθένας μόνος και όπως του έρθει. Να επικοινωνήσουμε με τους μαθητές μας ζωντανά (skype, τηλέφωνο κ.λπ.), να συζητήσουμε μαζί τους και να ακούσουμε κατ' αρχήν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν αυτές τις μέρες. Να σκεφτούμε πως μπορούμε να παρέμβουμε και να βοηθήσουμε συλλογικά.

Να απαιτήσουμε από το υπουργείο να προχωρήσει άμεσα σε μέτρα ανακούφισης των μαθητών: μείωση της εξεταστέας ύλης των πανελλαδικών εξετάσεων και για τις υπόλοιπες τάξεις αναστολή για τη φετινή χρονιά παντός είδους γραπτών εξετάσεων σε όλων των τύπων σχολείων (γραπτά υποχρεωτικά διαγωνίσματα και γραπτές δοκιμασίες στο τέλος της χρονιάς). Να χρησιμοποιήσει τα κανάλια της ΕΡΤ και της Βουλής για προβολή εκπαιδευτικού υλικού. Να παρέχει δωρεάν και άμεσα σε όλους τους μαθητές και εκπαιδευτικούς τον αναγκαίο εξοπλισμό (υπολογιστή, διαδίκτυο).

*Ο Χρήστος Σιάχος είναι μέλος του Δ.Σ. της Α' ΕΛΜΕ Αχαΐας

γνώμη

Τα παιδιά δεν... παίζει

■ ΤΗΣ ΤΑΣΙΑΣ ΛΙΟΝΤΟΥ*

Το κλείσιμο των σχολείων δεν έσκασε σαν βόμβα και, για να είμαστε και ειλικρινείς, δεν δυσaráστησε και κανέναν. Ίσα ίσα που απάλλαξε από περισσό άγχος. Η Γ' Λυκείου απέκτησε ξαφνικά το χρόνο που χρειαζόταν για τις επαναλήψεις της, η Α' και η Β' σταμάτησε να διαβάζει για τα διαγωνίσματα του δεύτερου τετραμήνου και εξασφάλισε τον απαιτούμενο χρόνο για ανελέητο σερφάρισμα και για τον πολυπόθητο ύπνο. Οι καθηγητές, για να μην βγάζουμε την ουρά μας απ' έξω, γλίτωσαν το διόρθωμα, την προετοιμασία για τη γιορτή της 25ης, την παρέλαση, τη γραφειοκρατία. Τις πρώτες μέρες ξεχύθηκε η πιστοποιηκάρια στα καφέ και τις πλατείες. Το είδε αυτό το υπουργείο και έσπευσε να αγοράσει λογισμικά και προγράμματα για να μας δείξει αφενός την ετοιμότητά του, αφετέρου ότι είναι εύκολο, πολύ εύκολο, να αντικατασταθεί αυτό που συμβαίνει στις τάξεις και, γιατί όχι, ίσως κατάφερε να καθηλώσει το μαθητόκοσμο. Και πάρε Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο, και πάρε Webex, σύγχρονη, ασύγχρονη. Και κάντε εγγραφές, και πάρτε κωδικούς, και φορτώστε τις κυψέλες.

Ευτυχώς, όμως, οι καθηγητές είναι πάνω από όλα «καλοί» μαθητές και τόσα χρόνια έχουν μάθει καλά το «μάθημά» τους. Ξέρουν καλά, λοιπόν, ότι το μάννα δεν θα πέσει εξ' ουρανού και ότι για άλλη μια φορά είναι μόνοι τους στην προσπάθεια να στηρίξουν τα παιδιά τους.

Ξεκίνησε, λοιπόν, ο καθένας να ψάχνει τρόπους να ξανασυνδέσει το νήμα με την τάξη του, με όποιον τρόπο ο καθένας είχε εύκολο, με τηλέφωνα, με μείλ, με μηνύματα. Από τις πρώτες επαφές αντιλαμβανόσυν ότι, όταν οι μαθητές σου βρέθηκαν μέσα στους τέσσερις τοίχους, δεν πανηγύριζαν πια για το κλείσιμο, ούτε ζούσαν ευτυχισμένοι στους παραδείσους της τεχνολογίας. Αγωνιούσαν αν είναι όλοι οι δάσκαλοι τους καλά, ρωτούσαν για τις οικογένειες τους, και ας μην τις ξέρουν, μιλούσαν με αγωνία για τους παπούδες τους που δεν ακούν, για τους γονείς τους που πάνε στη δουλειά και είναι εκτεθειμένοι. Ήθελαν να σου πουν ότι τώρα διαβάζουν άρθρα, όπως τους έλεγε να κάνουν και σε έγγραφα, και μαθαίνουν ότι χάνονται άνθρωποι αβοήθητοι, ότι υπάρχουν κράτη που βάζουν πάνω από τον άνθρωπο το κέρδος και δεν παίρνουν τα μέτρα που πρέπει. Ένωθε τον φόβο και την αγωνία τους και καταλάβαινες ότι ξαφνικά μεγάλωσαν. Χαίρονταν που τους πήρες τηλέφωνο, γιατί έχουν περάσει μαζί σου ένα-δύο ή και τρία χρόνια, με τις γκρίνιες, με τις καλές και τις κακές στιγμές. Καταλάβαινες ότι τώρα τα Αρχαία, η Ιστορία και η Έκθεση είναι το όχημα για να τους πεις ότι πρέπει να συνεχίσουν, ότι πρέπει να παλέψουν, ότι έχουν βάλει στόχους και ότι δεν είναι μόνοι σε αυτό. Τους έβαλες δουλειά να κάνουν για να είσαι σε συνεχή επαφή μαζί τους. Και όταν, πριν κλείσουν, σου έλεγαν «ευχαριστώ, κυρία, που με πήρατε», ήθελες να φωνάξεις: Εγώ ευχαριστώ.

* Η Τασία Λιόντου είναι φιλόλογος στο Λύκειο Ασπροπύργου

03 ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Διαμαρτυρία του καθηγητή Γ. Κοντογιώργη προς το Facebook

Κύριοι του Facebook,

Το βράδυ της 22 προς 23 Μαρτίου (2020) διαπίστωσα ότι «κατέβηκε» απροειδοποίητα το σύνολο των δημοσιεύσεών μου στις δύο «σελίδες» και στα δύο προφίλ που διατηρώ στο Facebook (<https://www.facebook.com/georges.contogeorgis.9> <https://www.facebook.com/g.contogeorgis/> <https://www.facebook.com/george.contogeorgis/> <https://www.facebook.com/GeorgesContogeorgis/>)

Την επομένη 23/3 το πρωί δοκίμασα να δημοσιεύσω εκ νέου δύο εκ των τελευταίων δημοσιεύσεών μου και μου δόθηκε η απάντηση ότι «η δημοσίευσή μου δεν κοινοποιήθηκε επειδή ο σύνδεσμος παραβιάζει τους όρους της κοινότητας». Το αξιοσημείωτο μάλιστα στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι ουδέποτε μέχρι σήμερα απαγορεύτηκε έστω και μία ανάρτησή μου στο Facebook, καθώς και ότι δεν «κατέβηκε» κάποια συγκεκριμένη ανάρτησή μου, αλλά το σύνολο σχεδόν των αναρτήσεών μου από την αρχή της παρουσίας μου στο Facebook. Εντούτοις το βράδυ της ίδιας ημέρας φίλοι μου οι οποίοι κινητοποιήθηκαν σχετικά με ενημέρωσαν ότι απροειδοποίητα και πάλι επανήλθαν όλες οι δημοσιεύσεις μου στο σύνολο των σελίδων/προφίλ μου στο Facebook.

Επειδή δεν δύναμαι να διανοηθώ ότι ένας ακαδημαϊκός της διεθνούς αναγνωρισιμότητας της οποίας απολαμβάνω, με δημόσια θεσμική παρουσία στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και στον κόσμο, με το μεγαλύτερο μέρος των δημοσιεύσεών του να αναφέρεται στο έργο μεγάλων διανοητών όπως ο Αριστοτέλης, ο Πλάτων, ο Θουκυδίδης και πάμπολλοι άλλοι, υπεβλήθη σε λογοκρισία –και μαζί του οι μεγάλοι αυτοί στοχαστές– από ένα έγκυρο διεθνές μέσο κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, σας υποβάλλω την παράκληση να με ενημερώσετε λεπτομερώς για το συμβάν, καθώς και για το μήνυμα που μου απεστάλη την 23/3, όταν προσπάθησα να αναρτήσω δύο πρόσφατες δημοσιεύσεις μου, ότι «η δημοσίευσή μου δεν κοινοποιήθηκε επειδή ο σύνδεσμος παραβιάζει τους όρους της κοινότητας». Στην περίπτωση δε που το μήνυμα αυτό δεν ήταν αποτέλεσμα κάποιου σφάλματος ή δυσλειτουργίας, παρακαλώ να μου γνωστοποιηθεί με σαφήνεια, ποιο δημοσίευσμά μου, ή ποια ανάρτησή μου παραβίασε όρο της κοινότητας, ποιος ακριβώς όρος της κοινότητας παραβιάστηκε και γιατί.

Υ.Γ.1: Σας επισυνάπτω σύντομη βιογραφία μου για την ενημέρωσή σας

Με τιμή

Γεώργιος Κοντογιώργης

Ομ. Καθηγητής, Πρώην Πρύτανης

Διευθυντής Ερευνών CNRS France, Ακαδημαϊκός

Υ.Γ.2: Την επιστολή αυτή την δημοσιεύω εδώ καθώς κατέστη αδύνατον να βρω τον τρόπο να τη στείλω σε αρμοδίους του Facebook

«Τοπία της Ενέργειας»

Επιμέλεια: Βάννα Σφακιανάκη
vannasfakianaki@gmail.com

«Ενεργειακή μετάβαση» με την οικονομία στο επίκεντρο

Στην από 28.11.2018 ανακοίνωσή της με θέμα «Καθαρός πλανήτης για όλους», (1) η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να καταρτίσουν Εθνικά Σχέδια για την Ενέργεια και το Κλίμα. Στην ανακοίνωση αυτή μπορεί να μη γίνεται αναφορά στο περιβαλλοντικό αποτύπωμα του σχεδιασμού για την ενέργεια, αναφέρονται όμως λεπτομερώς τα κέρδη από μια αναδιαρθρωμένη αγορά ενέργειας. Για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο η συμφωνία του Παρισιού «αποτελεί στοιχείο –κλειδί για τον εκσυγχρονισμό της ευρωπαϊκής βιομηχανίας και οικονομίας». Στην ανακοίνωση αναφέρεται: «Η επιδίωξη της Ε.Ε. να επιτύχει τους ποσοτικούς στόχους που έχει θέσει για το 2020 σχετικά με την ενέργεια και το κλίμα έχει ήδη δημιουργήσει νέους βιομηχανικούς κλάδους και νέες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη, καθώς και αυξημένη τεχνολογική καινοτομία, μειώνοντας το κόστος της τεχνολογίας». Αναφέρεται επίσης ότι από το 1990 έως το 2016 το ΑΕΠ στην Ευρωπαϊκή Ένωση αυξήθηκε κατά 54 %, η δε μετάβαση που περιγράφεται έως το 2050 αφορά σε επενδύσεις «520-575 δισ. ευρώ ετησίως για να επιτευχθεί ο στόχος για μια οικονομία μηδενικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου». «Υπεύθυνες για τις περισσότερες από τις επενδύσεις αυτές θα είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά». «Η οικονομία της Ε.Ε. αναμένεται να υπερδιπλασιαστεί έως το 2050 σε σύγκριση με το 1990» και «οι πράσινες θέσεις εργασίας υπολογίζονται σε 4 εκατομμύρια στην Ε.Ε.».

Θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να δοθούν στοιχεία για το πώς κατανομούνται όλα αυτά ανά κράτος-μέλος αν και πάλι αυτό θα ήταν παραπλανητικό. Κι αυτό γιατί με τους δείκτες ανάπτυξης δεν αναδεικνύονται ούτε οι ανισότητες που προκαλούνται από την άσκηση μιας πολιτικής συσσώρευσης που ευνοεί όλο και περισσότερο ολιγοπωλιακές καταστάσεις, ούτε το περιβαλλοντικό και το κοινωνικό κόστος που συντελούν στην όλο και μεγαλύτερη εξάρτηση κρατών της περιφέρειας από τα «ανεπτυγμένα» κράτη του κέντρου, αλλά και στην όξυνση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των κρατών του κέντρου.

Το αναγνωρίζει η ίδια η Ε.Ε. όταν λέει ότι «Οι προκλήσεις αυτές ενδέχεται να αυξήσουν τις κοινωνικές και περιφερειακές ανισότητες στην Ε.Ε. και να παρεμποδίσουν τις προσπάθειες απαλλαγής από τις ανθρακούχες εκπομπές.».

Η παραδοχή που γίνεται για «κίνδυνο» εμφάνισης ενεργειακής φτώχειας και ανάγκη άσκησης κοινωνικής πολιτικής είναι ενδεικτική, αλλά όχι και αρκετή για να περιγράψει όλα τα παραπάνω, ειδικά για τη χώρα μας που έχει χάσει τα τελευταία χρόνια το 25% του ΑΕΠ.

Ωστόσο αυτό που προέχει είναι: «να μπορέσει η Ε.Ε. να επωφεληθεί από τη μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας τόσο στο εσωτερικό της όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο» και προϋπόθεση αποτελούν «Οι ανοικτές αγορές,

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΛΙΜΑ (ΕΣΕΚ)

ΤΟΜΕΙΣ	Σύνολο εκτιμώμενων επενδύσεων (δισ) 2020-2030
ΑΠΕ για ηλεκτροπαραγωγή	9,0
Υποδομές ηλεκτρικού συστήματος	5,5
Νέες θερμικές μονάδες ηλεκτροπαραγωγής & κεντρικές μονάδες αποθήκευσης	1,3
Έργα ανάπτυξης δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας	3,5
Διασυνοριακοί αγωγοί φυσικού αερίου	2,2
Δίκτυα και αποθήκευση φυσικού αερίου	2,0
Έρευνα και Καινοτομία	0,8
Ενεργειακή απόδοση	11,0
Επενδύσεις τομέα Διυλιστηρίων	1,5
Κλιματική αλλαγή-διαχείριση πλημμυρών-δάση	2,0
Κυκλική οικονομία-ανακύκλωση	5,0
ΣΥΝΟΛΟ	43,8

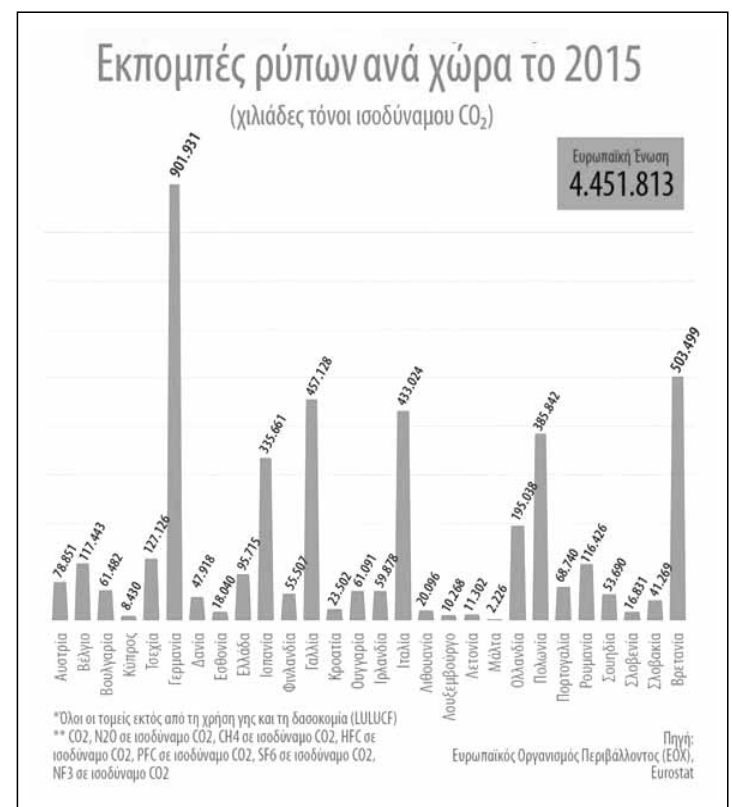
η παγκοσμιοποίηση και η πολυμερής προσέγγιση».

Σε τέτοιες συνθήκες η ελληνική κυβέρνηση καταρτίζει το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα ως άμεση προτεραιότητα, στο ιλιγγιώδες ύψος των 43,8 δισ ευρώ, δηλώνοντας ότι το Σχέδιο αυτό θα υπερβεί τους στόχους της Ε.Ε. και μάλιστα πριν από το 2030.

Για να αντιληφθούμε το ποια θα είναι η συμβολή της χώρας μας στην καταπολέμηση της «κλιματικής κρίσης», που είναι το κυρίαρχο επιχείρημα για την πολιτική αυτή, να πούμε ότι η χώρα μας ευθύνεται για το 2,15% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου της Ε.Ε.

Είναι προφανές ότι το μοναδικό κριτήριο είναι η προτεραιότητα των «επενδύσεων» και η βεβαιότητα ότι αυτές θα χρηματοδοτηθούν. Με ακόμα χειρότερους όρους από αυτούς που χρηματοδοτήθηκαν μέχρι σήμερα όλα τα Κοινωνικά Πλαίσια Στήριξης, δηλαδή την επιστροφή του μεγαλύτερου ποσοστού των πόρων στην κεντρική Ευρώπη, αφού οι περισσότερες από τις «επενδύσεις» θα γίνουν από ιδιωτικές επιχειρήσεις και νοικοκυριά. Μήπως σήμερα που συνειδητοποιούμε ότι η υγεία θα πρέπει να μείνει «εκτός αγορών», είναι ευκαιρία να σκεφτούμε ότι το ίδιο ισχύει και για άλλα κοινωνικά αγαθά όπως είναι η ενέργεια; Με την κοινωνία και το περιβάλλον στο επίκεντρο!

(1) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0773&from=en>

04 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

► **Ιφιγένεια Τέκου, συγγραφέας**

Δεξί Κίτρινο λουστρίνι

■ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΑ ΣΤΟΦΟΡΟ

Με μια πολύ ενδιαφέρουσα και αρκετά άγνωστη πτυχή της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας καταπιάνεται στο νέο της μυθιστόρημα η Ιφιγένεια Τέκου. Το «*Δεξί κίτρινο λουστρίνι*», που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ψυχογιός, διαδραματίζεται στην Κάλυμνο κατά την εποχή της Ιταλοκρατίας, αλλά και στη νότια Γαλλία, όπου βρέθηκαν πολλοί Δωδεκανήσιοι –κυρίως Καλύμνιοι– δουλεύοντας σκληρά στις αλυκές της περιοχής του Καμάργκ. Κεντρικά πρόσωπα δυο φίλες, η Θεμελίνα και η Χριστίνα που ενηλικιώνονται μέσα στις πιο δύσκολες συνθήκες. Γίνονται μάρτυρες του αποτρόπαιου εγκλήματος ενός φασίστα Ιταλού αξιωματούχου, ζουν την απώλεια αγαπημένων προσώπων και χάνουν η μία την άλλη μέσα στη δίνη των γεγονότων.

Συναρπαστική αφήγηση και σασπένς σε ένα μυθιστόρημα που σέβεται τα γεγονότα και την ιστορία, αναδεικνύει τη σημασία της Αντίστασης, στέκεται στους εργατικούς

αγώνες, παρουσιάζει τους ανθρώπους της δουλειάς και του μεροκάματου, παρουσιάζει με γλαφυρό τρόπο τους τόπους, τους ανθρώπους και την εποχή. Από τη σκληρή ζωή των σφουγγαράδων, ως τους εργάτες των αλυκών, στους ανθρώπους που αγωνίζονται συλλογικά για μια καλύτερη ζωή.

Μέσα από την εξαιρετική γραφή, αξιοποιεί και την Καλύμνικη ντοπιολαλιά. Ως προς την ουσία, δίνει ένα σαφές μήνυμα πως κανένας αγώνας δεν είναι μάταιος. Οι χαρακτήρες παρουσιάζονται μέσα από τις αντιφάσεις τους. Ακόμα και το «τέρας»-Ιταλός αξιωματούχος που κακοποιεί παιδιά με τον πιο βάνουσο τρόπο. Ακόμη και οι «καλοί» έχουν τη σκοτεινή τους πλευρά.

Ο έρωτας και κυρίως η φιλία έχουν το μεγαλύτερο μερίδιο στην ιστορία, όπου και πάλι η συγγραφέας αποφεύγει τις ευκολίες. Είναι ένα μυθιστόρημα που δύσκολα αφήνεις από τα χέρια σου...

► **Τι είναι αυτό που σε έκανε να μεταφέρεις τη δράση του βιβλίου σου αρχικά στην περίοδο της Ιταλοκρατίας στην Κάλυμνο;**

Η αλήθεια είναι πως δεν ήταν ο πρωταρχικός μου στόχος να ασχοληθώ με την ιταλική κατοχή στην Κάλυμνο, απλά έτυχε το θέμα που με ενδιέφερε κι είχε να κάνει με τη μετανάστευση των Καλύμνιων στον γαλλικό νότο, να συμπίπτει χρονικά με την πολυετή Ιταλοκρατία στα Δωδεκάνησα οπότε ασφαλώς και προσπάθησα να αποδώσω όσο πιο πιστά γίνεται τις συνθήκες που επικρατούσαν τότε. Περνώντας αρκετές ώρες μέσα στη βιβλιοθήκη, έμαθα κάποιες άγνωστες σε μένα μέχρι εκείνη τη στιγμή πτυχές της σημαντικής αυτής ιστορικής περιόδου και γ' αυτό το λόγο πραγματικά χάρηκα όλη τη διαδρομή.

► **Οι ηρωίδες σου κινούνται σε διαφορετικές χώρες και περιβάλλοντα, ζουν κρίσιμες στιγμές της ιστορίας... Δεν σε δυσκόλεψε η αποτύπωση της εποχής και των τόπων;**

Πράγματι η ιστορία των δύο βασικών ηρωίδων μου, της Θεμελίνας και της Χριστίνας, ξεκινά από την Κάλυμνο το 1934 όταν το νησί βρισκόταν υπό ιταλική κατοχή και συνεχίζεται στον γαλλικό νότο αλλά και στο Παρίσι την περίοδο που επικρατεί μια γενικότερη αμφισβήτηση του εργασιακού καθεστώτος (1936). Με διαδηλώσεις και απεργίες, οι εργάτες των δύο εργοστασίων στο Σαλέν ντε Ζιρό στην Καμάργκ, θα απαιτήσουν λιγότερες ώρες εργασίας την εβδομάδα και θα υψώσουν τη φωνή και το ανάστημά τους μέσω των συνδικάτων επιτυγχάνοντας τη συμφωνία του Matignon που περιλάμβανε αυξήσεις, συλλογικές συμβάσεις εργασίας,

δικαίωμα συνδικαλισμού και εκπροσώπηση του προσωπικού των επιχειρήσεων. Έπειτα ξέσπασε ο Β' Π.Π. και σε αυτό το κομμάτι ασχολήθηκα κυρίως με τις βίαιες μαζώξεις των Εβραίων και τη διαβίωσή τους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Δύσκολη πράγματι η αποτύπωση τόσο σημαντικών ιστορικών γεγονότων. Χρειάστηκε να συμβουλευτώ αρκετά βιβλία της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, όμως αυτό είναι και το συναρπαστικό για έναν δημιουργό· ότι διαρκώς μαθαίνει.

► **Ποια θεωρείς ότι είναι η «καρδιά» του μυθιστορήματός σου;**

Αυθόρμητα και χωρίς πολλή σκέψη θα έλεγα

ότι «καρδιά» του μυθιστορήματος είναι η φιλία, όπως αυτή που δένει τη Θεμελίνα και τη Χριστίνα ή τη Νομική με τη Σεβαστή οι οποίες γίνονται μια γροθιά στα δύσκολα, όμως θα πω την αγάπη γιατί περικλείει και τη φιλία ως συναίσθημα και κατά κάποιον τρόπο απορρέει από αυτή. Η αγάπη λοιπόν κάνει τον κόσμο να γυρίζει στο μυθιστόρημά μου κι έχει πολλές μορφές. Είναι η αγάπη του ξεριζωμένου για τον τόπο του, των σφουγγαράδων για τη θάλασσα, η αγάπη που ωθεί τους Καλύμνιους να συμπαραστέκονται ο ένας στον άλλο σαν μέλη της ίδιας οικογένειας, η αγάπη με την οποία θα έπρεπε η χώρα υποδοχής να συμπεριφερθεί στους κατατρεγμένους νησιώτες, η αγάπη που δεν πήρε ο Ιταλός διοικητής όταν ήταν παιδί και η απουσία της τον αποκτήνωσε, η αγάπη των γονιών που έλειπε στα μικρά Εβραίοπουλα τα οποία κρύβονταν σε σπίτια φιλοξενίας για να γλιτώσουν το ανηλεές κυνηγητό από τους Ναζί και τέλος η ερωτική αγάπη που γεννιέται εν καιρώ πολέμου.

► **Με ποια από τις δυο βασικές ηρωίδες θεωρείς πως είσαι πιο κοντά και γιατί;**

Νομίζω ότι από την πρώτη κιόλας στιγμή ένιωσα πιο κοντά στην προσωπικότητα της Θεμελίνας και όταν το βιβλίο είχε πια ολοκληρωθεί τότε συνειδητοποίησα πως ασυναίσθητα της είχα δανείσει κάποια στοιχεία του χαρακτήρα μου. Κυρίως όσον αφορά τις αντιφάσεις που παρουσιάζει. Για παράδειγμα, ενώ στις πρώτες σελίδες του βιβλίου εμφανίζεται άτολμη και δειλή, στην πορεία αποδεικνύεται πως κρύβει μεγάλη δύναμη και κουράγιο μέσα της τα οποία ενεργοποιούνται όταν θα κληθεί να βοηθήσει τους συνανθρώπους της ρισκάροντας ακόμα και τη ζωή της.

«Η αγάπη λοιπόν κάνει τον κόσμο να γυρίζει στο μυθιστόρημά μου κι έχει πολλές μορφές»

► **Αυτά που πιστεύαμε πως έχουμε αφήσει πίσω μας, δυστυχώς τα τελευταία χρόνια φαίνεται να ξαναζωντανεύουν στην Ευρώπη και στη χώρα μας. Οι συγγραφείς έχουν άραγε μια παραπάνω ευθύνη για να φανεί το πρόσωπο του τέρατος;**

Δυστυχώς η ξενοφοβία, αλλά και γενικότερα η μη ανοχή σε οτιδήποτε και οποιονδήποτε διαφέρει από εμάς, δεν αποτελεί φαινόμενο της σύγχρονης καθημερινότητας. Ο σπόρος προϋπήρχε και από ό,τι φάνηκε εκ των υστέρων καμία μόρφωση, παιδεία και κανένας πολιτισμός δεν στάθηκαν αρκετά και ικανά να τον ξεριζώσουν στις μετέπειτα δεκαετίες. Ξέρουμε όλοι πώς αντιμετώπισαν πολλοί Έλληνες τους πρόσφυγες από τη Σμύρνη μετά την καταστροφή και πώς τους Κωνσταντινουπολίτες πρόσφυγες που ήρθαν στην Ελλάδα μετά τα Σεπτεμβριανά του 1955 ή με τις απελάσεις περίπου δέκα χρόνια αργότερα.

Γνωρίζου με επίσης πόσοι Έλληνες αναγκάστηκαν να αναζητήσουν μια καλύτερη τύχη στην Αμερική με τους ντόπιους να τους αποκαλούν βρωμοέλληνες.

Αλλά και στη Γαλλία, όπως αναφέρω στο βιβλίο μου, οι Έλληνες κατηγορήθηκαν από τους γηγενείς ότι τους «κλέβουν» το ψωμί μέσα από το στόμα παίρνοντας τις δουλειές τους. Φυσικά κανείς δεν παραδέχτηκε ποτέ το αυτονόητο, ότι δηλαδή κανένας Γάλλος δεν θα πήγαινε να εργαστεί στις αλυκές όπου επικρατούσαν ανθυγιεινές συνθήκες και τα αφεντικά απειλούσαν του εργάτες με το λεγόμενο μπατόν. Ο συγγραφέας από την πλευρά του οφείλει να παρουσιάσει τα ιστορικά γεγονότα όσο πιο πιστά και αμερόληπτα μπορεί. Η ευθύνη του απέναντι στον αναγνώστη είναι μεγάλη και γ' αυτό είναι απαραίτητο να κρατά τις ισορροπίες.

04 πολιτισμός

■ της Ιφιγένειας
Καλαντζή*

☞ Μετατοπίζοντας την ευθύνη της εξάπλωσης του Covid-19 στην κοινωνία, ο κρατικός μηχανισμός δεν διστάζει να καταλύσει βίαια ό,τι ως τώρα γνωρίζαμε, επιβεβαιώνοντας τα πιο μακάβρια κινηματογραφικά σενάρια επιστημονικής φαντασίας, με το 20% του πληθυσμού παγκοσμίως να ζει υπό περιορισμό ή κάποια μορφή καραντίνας, εξαιτίας της αυξητικής ανόδου κρουσμάτων. Καθώς ο κλοιός των απαγορεύσεων σφίγγει ολοένα και στη χώρα μας, με στέρηση της ελευθερίας κινήσεων, πολλοί ανακάλεσαν την ταινία επιστημονικής φαντασίας «Δώδεκα Πίθηκοι» (1995) του 8οάρη, σήμερα, Τέρι Γκίλιαμ, που αποτελεί το κύριο θέμα αυτής της ανάλυσης.

☞ Μετά τον αποδεκατισμό της ανθρωπότητας από κάποιο θανατηφόρο ιό, το 1997, οι λιγιστοί επιζήσαντες βρέθηκαν να επιβιώνουν σε υπόγεια, σε μόνιμη καραντίνα. Λίγες δεκαετίες μετά, σε μια στρατοκρατούμενη πλέον κοινωνία, οι επιστήμονες προετοιμάζουν την επάνοδο των ανθρώπων στην επιφάνεια, πειραματιζόμενοι με χωροχρονικά ταξίδια. Ανάμεσά στους φυλακισμένους που στελεχώνουν ως αναλώσιμα πειραματόζωα τις επικίνδυνες αποστολές, επιλέγεται ο κατάδικος Τζέιμς Κολ (Μπρους Γουίλις), για να συλλέξει στοιχεία πίσω στο 1996, για την οργάνωση «Δώδεκα Πίθηκοι», που συσχετίζεται με την επιδημία. Στέλνεται όμως κατά λάθος στο 1990, όπου οι προειδοποιήσεις του για την πανδημία που πλησιάζει παρερμηνεύονται ως παραλήρημα και οδηγείται σε ψυχιατρικό άσυλο. Εκεί, συναντά την όμορφη ψυχίατρο Κάθριν Ράιλι (Μάντελεν Στόου) και τον νεαρό τρόφιμο Τζέφρι Κόινς (Μπρατ Πιτ), καρτουниστική φιγού-

ρα σε υπερδιέγερση, με νευρωτικές κινήσεις, παρανοϊκό βλέμμα και λογοδιάρροια. Ο Κολ επιστρέφει στο μέλλον, για να ταξιδέψει ακόμη μια φορά πίσω στο παρελθόν, λίγες βδομάδες πριν ξεσπάσει η πανδημία, όπου επιχειρεί να ξαναβρεί την Κάθριν και να λύσει το μυστήριο των «Δώδεκα Πίθηκων». Στην επιστημονική της διάλεξη με θέμα «Η τρέλα και τα προφητικά οράματα», η Κάθριν αναφέρεται και στο μύθο της Κασσάνδρας, που ήταν καταδικασμένη να μην γίνονται πιστευτές οι προφητείες της, ενώ ο Κολ, ως καταραμένη φιγούρα που γνωρίζει καλά ότι οι μέρες της αφθονίας είναι πλέον μετρημένες, μονολογεί αντίστοιχα «το μόνο που βλέπω είναι νεκρούς ανθρώπους».

☞ Βασική επιρροή του Γκίλιαμ στους «Δώδεκα Πίθηκους» το ασπρόμαυρο πειραματικό 28λεπτο «Σταθμός Αποχαιρετισμού» («La jetée»/1962) του Κρις Μαρκέρ (1921-2012), αποτελείται από εναλλασσόμενες φωτογραφίες, ήχους και μουσική. Ο εκτός κάδρου αφηγητής διηγείται την ιστορία ενός άντρα που σηματοδεύτηκε από μια εικόνα της παιδικής του ηλικίας, στη μεγάλη πίστα του αεροδρομίου Ορλύ στο Παρίσι, λίγο πριν ξεσπάσει ο Γ΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Όσοι επέζησαν, επιβίωσαν υπογείως λόγω της ραδιενέργειας. Κάνοντας έκκληση σε παρελθόν και μέλλον για να σώσουν το παρόν, μια ομάδα επιστημόνων διεξάγει

πειράματα με ταξίδια στο χρόνο, επιλέγοντας έναν κρατούμενο ανάμεσα σε χίλιους, επειδή ήταν ικανός να συγκεντρωθεί σε μια εικόνα του παρελθόντος. Ήταν το πρόσωπο μιας γυναίκας που καρφώθηκε ανεξίτηλα στη μνήμη του, σε όλη τη διάρκεια του πολέμου. Μέσα από ανάκατες εικόνες και θραύσματα μνήμης, σε ένα κόσμο δίχως ημερομηνίες, ο ήρωας συναντά τη γυναίκα και ζει μαζί της αποσπασματικές στιγμές, σε μια εποχή που ακόμα υπήρχαν πάρκα και κήποι για περιπάτους.

Γνήσιο τέκνο της εποχής του υπαρχισμού, ο Μαρκέρ περιγράφοντας ένα γεγονός εγκλωβισμένο σε μια ατέρμονη χρονική περιδίηση, όπου η λυπημένη έκφραση μιας γυναίκας στην τραγική στιγμή θανάτου του άντρα που αγάπησε, έγινε η παιδική ανάμνηση του ήρωα, που συνειδητοποιεί ότι μικρός είχε δει τον ίδιο το θάνατό του, εκφράζει έναν υπαρξιακό στοχασμό για τη σχέση ιστορίας, μνήμης και έρωτα, στον προδιαγεγραμμένο χρόνο της ανθρωπίνης ύπαρξης, μέσα από ένα χωροχρονικό παράδοξο που επιβεβαιώνει πως κανείς δεν μπορεί να δραπετευτεί από το χρόνο.

☞ Ακολουθώντας αυτή τη σκέψη, στην εποχή της πλασματικής ευτυχίας ενός ακατάσχετου καταναλωτισμού, που ματαίωσε το επαναστατικό όραμα, ο Τέρι Γκίλιαμ, ανατρεπτικό τέκνο της εποχής των εξεγέρσεων στα χρόνια του '60 και του '70 -τελευταίο ανάχωμα της

συλλογικής διάθεσης για ανατροπή- θέλησε εξίσου να μιλήσει για την υπαρξιακή και φιλοσοφική πορεία της ανθρωπότητας, μέσα από τις ταινίες επιστημονικής φαντασίας. Μια δεκαετία μετά το δυστοπικό «Μπραζίλ» (1985), λίγα χρόνια μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και στην κορύφωση του υπερκαταναλωτισμού, σκηνοθετεί τους «Δώδεκα Πίθηκους», επιστρατεύοντας παραδείγματα από την παγκόσμια παρακαταθήκη τέχνης και πολιτισμού. Πλαισιωμένη από καλλιτεχνική αύρα, με αναφορές στον κόσμο της τέχνης, η Κάθριν παρακολουθεί το 1990 κάποια διάλεξη, όπου στο φόντο διακρίνεται πίνακας της ιταλικής αναγέννησης, ενώ το 1996, στη δική της διάλεξη, όπου συσχετίζει παραμιλητά ψυχασθένειας με εσχολογικές προφητείες σε εποχές συμφοράς, η αναφορά στη βουβωνική πανώλη του Μεσαίωνα συνοδεύεται από την προβολή διαφάνειας με τον πίνακα «Ο Θρίαμβος του Θανάτου» (1562) του Ολλανδού Πήτερ Μπρύνγκελ του Πρεσβύτερου, που βρίσκεται στο μουσείο Πράδο της Μαδρίτης - τραγική συγκυρία σήμερα.

Καλλιτεχνική φύση με ταλέντο στη ζωγραφική, ο αρχικά σκισσογράφος Γκίλιαμ τοποθετεί συχνά σε πρώτο πλάνο αγάλματα ή αρχιτεκτονικά διακοσμητικά στοιχεία. Το περίφημο γλυπτό «Το φιλί» (Ροντέν/1882) διακρίνεται καθώς η κάμερα εισέρχεται στην αίθουσα

που υπογράφει βιβλία η Κάθριν, υποδηλώνοντας ενδεχομένως, το νόημα των στίχων του Βιργίλιου, πως ο έρωτας νικάει τα πάντα, ενώ στα πλάνο του ζωολογικού κήπου της Φιλαδέλφειας δεσπόζει το γλυπτό μιας πληγωμένης λέαινας, που απαθανάτιστηκε αργότερα και στον «Διχασμένο» (Μ. Νάιτ Σιάμαλαν/2016). Αλλά και στη σκηνή όπου ο Κολ συλλέγει δείγματα από έντομα στο χιονισμένο αστικό τοπίο μιας άλλοτε πολυσύχναστης μεγαλούπολης, τα χορταριασμένα κτίρια περιέχουν μπαρόκ στοιχεία, ενώ μοιραία η εικόνα εγκατάλειψης ανακαλεί συνειρμικά τις σημερινές αδειανές μητροπόλεις.

Το εκλεπτυσμένο περιβάλλον της Κάθριν προσδιορίζεται μέσα από την τέχνη, ενώ η αναφορά στην επιστήμη συντελείται μέσα από το ντελιριακό λόγο του Τζέφρι, αντανακλώντας εύστοχα και τις σκέψεις του Γκίλιαμ, που προέρχεται από τους αιρετικούς Μόντι Πάιθονς. Ο Τζέφρι αναφέρεται και στον Αυστρο-Ουγγαρέζο γιατρό Ίγκνατς Ζέμελβάις (1818-1865), ο οποίος μίλησε για τα «αόρατα» μικρόβια, τονίζοντας πως πρέπει να πλένουμε τα χέρια μας. Στηλιτεύοντας τον προπαγανδιστικό ρόλο της τηλεόρασης που διαμορφώνει υποταγμένες συνειδήσεις, ο Τζέφρι, ανάμεσα σε αποχαυνωμένους μπρος στην οθόνη τρόφιμους, αναφωνεί: «βλέπεις, ακούς, γονατίζεις, προσεύχεσαι και μετά... διαφημίσεις! μας κατάντησαν να μην παράγουμε τίποτα, όμως μας έκαναν καταναλωτές!», ενώ αλλού σχολιάζει: «τρέλος σημαίνει η πλειοψηφία κυβερνά». Στις σεναριακές ατάκες συνοψίζονται αιχμηροί σχολιασμοί όπως «Όταν σύνθημα του σύγχρονου ανθρώπου έγινε το "πάμε για ψώνια", ίσως αξίζει στην

Τρέλος ή προφήτης;

Για την ταινία *Οι Δώδεκα Πίθηκοι* (1995), του Τέρι Γκίλιαμ

πολιτισμός 04

ανθρωπότητα να αφανιστεί», ενώ η Κάθριν μονολογεί: «Η ψυχιατρική είναι η σύγχρονη μορφή θρησκείας. Οι ψυχίατροι αποφασίζουν τι είναι σωστό-λάθος, ποιος είναι τρελός και ονομάζουμε αλήθεια αυτό που όλοι έχουμε αποδεχτεί».

Η είσοδος του πρωταγωνιστή σε ένα εγκαταλελειμμένο πολυκατάστημα στο μέλλον, όπου η δέσμη φωτός του φακού αποκαλύπτει ένα αραχνιασμένο γλυπτό φτερωτού αγγέλου, μαρτυρά μαζί με ένα υπόκωφα χριστουγεννιάτικο χορωδιακό, πως τα πάντα πάγωσαν στην εμπορική κορύφωση των Χριστουγέννων, εικόνα που ανακαλεί και το αραχνιασμένο γαμήλιο δείπνο της Μις Χάβισαμ, από το βικτωριανό μυθιστόρημα «Μεγάλες Προσδοκίες» (Κάρολος Ντίκενς/1861).

Ήδη από το «Μπραζίλ», ο Γκίλιαμ δημιουργεί εφιαλτικές εικόνες με εικαστική επιμέλεια, περιγράφοντας οργουελικά απολυταρχικά κοινωνικά συστήματα καταστολής. Στους «Δώδεκα Πίθηκους», σκιαγραφείται με μελανά χρώματα ο ανθρώπινος πολιτισμός του μέλλοντος, απεικονίζοντας τον Κολ κρατούμενο σε στενάχωρο συρμάτινο κελί.

Όπως στις μηχανολογικές πατέντες αυτοσχέδιων εφευρέσεων, στα σκίτσα του Αργεντινίου σχεδιαστή Γκιγιέρμο Μορντίγιο (1932-2019), ο Γκίλιαμ χρησιμοποιεί βραχιόνες και γρανάζια για τις φουτουριστικές τεχνολογικές επινοήσεις, στο ενθουσιώδες πνεύμα της ισχύος των μηχανών που χάραξε η ρώσικη πρωτοπορία στο σινεμά, όπου επιστήμη και τεχνολογία αποτελούσαν τα λαμπρά εργαλεία του ανθρωποκεντρικού σοσιαλιστικού μοντέλου. Ακολουθώντας αισθητική κόμικς, συχνά στις ταινίες του Γκίλιαμ οι επιστήμονες φορούν γυαλιά με μεγεθυντικούς φακούς όπως και στο εφιαλτικά φουτουριστικό «Ντελικατέσεν» (Ζαν-Πιερ Ζενέ, Μαρκ Καρό/1991), απ' όπου ο Γκίλιαμ έχει δανειστεί την ομάδα ορκισμένων φιλόζωνων ακτιβιστών στους «Δώδεκα Πίθηκους».

Στις μελλοντολογικές ταινίες του Γκίλιαμ κυκλοφορούν ρομποτοειδείς κατασκευές παρακολούθησης, με οθόνες και κάμερες, ενώ τα καθίσματα ανάκρισης με μηχανισμό ανύψωσης μοιάζουν με ηλεκτρικές καρέκλες που δένουν χειροπόδαρα. Η σκηνογραφική και ενδυματολογική επιμέλεια στον Γκίλιαμ ακολουθεί την εικονογραφία προοδευτικών σχεδιαστών κόμικς επιστημονικής φαντασίας του '70, που καθιέρωσαν την αισθητική υπόγειας επιβίωσης

μετά από ραδιενέργεια, όπως ο Ρον Κομπ. Νάιλον, λατέξ και πλαστικό αποδίδουν τη μελλοντολογική αισθητική του ψυχοπολεμικού κλίματος απειλής πυρηνικού ολέθρου, όπως η ολόσωμη στολή λατέξ του Κολ, κάτω από άλλες, με εξωτερικό περίβλημα διαφανές πλαστικό. Στα χνάρια των εξπρεσιονιστικών εικαστικών προτάσεων της σκηνοθετικής διάνοιας του Όρσον Γουέλς, ο Γκίλιαμ μεταχειρίζεται ως σήμα κατατεθέν κεκλιμένα πλάνα, ευρυγώνιους φακούς και έντονες γωνίες λήψης. Οι σκηνές στο ψυχιατρείο, στους «Δώδεκα Πίθηκους», αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από κεκλιμένα πλάνα που εκφράζουν την υποκειμενική αίσθηση παραζάλης από ψυχοφάρμακα του πρωταγωνιστή. Χαρακτηριστικές είναι και οι σκηνές της βίαιης απολύμανσης του Κολ, όπου όρθιος και γυμνός, με γυρισμένη πλάτη, ανοιχτά πόδια και χέρια στον τοίχο, τον ξεπλένουν από απόσταση με μάνικα και ταβανόβουρτσες. Οι σκηνές κακομεταχείρισης στο ψυχιατρείο φέρουν στοιχεία από το «Shock Corridor» (Σάμιουελ Φούλερ/1963) και τη «Φωλιά του Κούκου» (Μίλος Φόρμαν/1975), ενώ η σκηνή με τον Τζέφρι να αναπηδά στα κρεβάτια, με πούπουλα να αιωρούνται γύρω του, παραπέμπει στον μαξιλαιοπόλεμο του ορφανοτροφείου στο «Διαγωγή Μηδέν» (Ζαν Βιγκό/1933). Αντίστοιχα, η ατάκα-λογοπαίγνιο «όχι άλλες πιθηκοδουλειές» δημιουργεί συνειρμό με τον αγγλόφωνο τίτλο της κωμωδίας «Monkey

business» (Χάουαρντ Χωκς/1952). Το καταζητούμενο πρωταγωνιστικό ζευγάρι των «Δώδεκα Πιθήκων» βρίσκει καταφύγιο στη σκοτεινή αίθουσα ενός κινηματογράφου, όπου παίζονται οι ταινίες του Χίτσκοκ «Πουλιά» (1963) και «Δεσμώτης του Ιλίγγου» (1958), με το αναγνωρίσιμο απόσπασμα, όπου η Κιμ Νόβακ υποδεικνύει στον Τζέιμς Στιούαρτ πάνω στον κομμένο κορμό δέντρου, την κοντινή απόσταση των σημείων γέννησης και θανάτου της, ως τραγικό σχόλιο της υπόστασης του έρωτα στον πεπερασμένο ανθρώπινο χρόνο. Σκηνή που βρίσκεται σε αντιστοιχία με την τελευταία συνάντηση του ήρωα με την κοπέλα, στο «Σταθμό Αποχαιρετισμού» του Μαρκέρ, σ' ένα μουσείο φυσικής ιστορίας, γεμάτο παρελθοντικά λείψανα, όπου συναντιούνται παρελθόν, παρόν και μέλλον. Στους «Δώδεκα Πίθηκους», η αλλαγή εμφάνισης της Κάθριν, με ξανθά μαλλιά, γυαλιά ηλίου και καπαρντίνα, παραπέμπει στο θηλυκό στερεότυπο των χιτσκοκικών ταινιών και γενικότερα των φιλμ νουάρ. Ως άλλος μικρός Αντουάν από τα «Τετρακόσια χτυπήματα» (Τρυφώ/1959), ο Κολ ομολογεί πως δεν έχει ξαναδεί θάλασσα, στο άκουσμα της ραδιοφωνικής τουριστικής διαφήμισης για τον επίγειο παράδεισο των Φλόριντα Κήζ, με τις ειδυλικές παραλίες στην τηλεοπτική τους διαφήμιση να παραπέμπουν στο εξωτικό φόντο της εικονικής πραγματικότητας στο «Θεώρημα μηδέν» (2013).

Οι «Δώδεκα Πίθηκοι» ανοίγουν με το απορημένο βλέμμα ενός πρασινομάτικου αγοριού, που βλέπει σε ένα αεροδρόμιο να σωριάζεται ένας άντρας που πυροβολήθηκε, ενώ η υπόκρουση της θλιμμένης μελωδίας με σόλο βιολί του Πολ Μπακμάστερ (1946-2017), συνθέτη της πρωτότυπης μουσικής, αποτελεί το μουσικό θέμα του ονείρου που στοιχειώνει τον Κολ και γίνεται το οπτικό μοτίβο που εξελίσσεται σταδιακά, διατρέχοντας την ταινία, πάντα σε αργή κίνηση.

Το μουσικό μοτίβο, με το ρυθμικό μπαντονεόν της εισαγωγής της σουίτας «Punta del Este» (1982) του Άστορ Πιατσόλα, επαναλαμβάνεται ως μελωδία που συνοδεύει κάθε αναφορά στην οργάνωση των Δώδεκα Πιθήκων. Αντιθέτως, στα πλάνα μετάβασης του Κολ και της Κάθριν στο αυτοκίνητο, στο 1996, ακούγονται ροκ επιτυχίες από το ραδιόφωνο, που ανακαλούν την ξενοιασιά ενός μεταπολεμικού καταναλωτικού παρελθόντος, όπως «Blueberry Hill» (Φατς Ντόμινο/1956) και «What a Wonderful World» (Λούις Άρμστρονγκ, 1967). Φτάνοντας στη Φιλαδέλφεια, η βροντερή φωνή του Τομ Γουέιτς στο «The earth died screaming» (1992), υπογραμμίζει τη φράση του Κολ «Με θεωρείς τρελό, αλλά θα με πιστέψεις σ' ένα μήνα, όταν αρχίσουν να πεθαίνουν. Στην αρχή θα νομίσουν ότι είναι ένας αλλόκοτος πυρετός, μετά θα το ανακαλύψουν». Το χωροχρονικό παράδοξο της ταινίας του Μαρκέρ ακολουθείται και

στην ταινία του Γκίλιαμ, με το παρελθόν πότε να είναι μέλλον και πότε παρόν, ενώ το μέλλον εμποτίζει με επικίνδυνες ιδέες το παρελθόν, που στο μέλλον θεωρούνταν ως εμμονές του παρελθόντος. Εύστοχα παρουσιάζονται και οι θρησκόληπτοι ψευδοπροφήτες, που διαλαλούν τη συντέλεια του κόσμου, ως άνθρωποι απ' το μέλλον, όπως ο Κολ, που έζησε τον εφιάλτη του μέλλοντος και εγκλωβίστηκε στο παρελθόν, λίγο πριν την καταστροφή.

Ο ζωικός κόσμος στην ταινία του Μαρκέρ δεσπόζει βαλσαμωμένος στις προθήκες του μουσείου φυσικής ιστορίας, ενώ στους «Δώδεκα Πίθηκους», η ομώνυμη ακτιβιστική φιλοζωική οργάνωση προκαλεί κυκλοφοριακό κομφούζιο στους αυτοκινητόδρομους, απελευθερώνοντας τα ζώα ενός ζωολογικού κήπου, διαμαρτυρούμενη για τα βασανιστήρια στα πειραματόζωα. Η συμβολική παρουσία του πίθηκου παραπέμπει στην δαρβινική θεωρία της καταγωγής του ανθρώπινου είδους, ενώ η ατάκα του Τζέφρι στο ψυχιατρείο «είμαστε όλοι μαιμούδες» υπονοεί πως και οι άνθρωποι γίνονται πειραματόζωα, στα χέρια εξουσιαστικών ελίτ.

Στο «Μπραζίλ», ο πρωταγωνιστής εγκλωβισμένος σε ένα απολυταρχικό παρόν, δραπετεύει στα όνειρά του πετώντας στα σύννεφα, ως άλλος φτερωτός Ίκαρος. Στο «Θεώρημα μηδέν», ο φαλακρός πρωταγωνιστής που κατοικεί σε καθεδρικό ναό και πάσχει από αγοραφοβία, συνδιαλέγεται με τη μορφή ενός μοναχικού Νοσφεράτου του μέλλοντος. Στους «Δώδεκα Πίθηκους», ο αλυσοδεμένος χειροπόδαρα σε βαθύ κάθισμα αιμόφυρτος Κολ στο ψυχιατρείο του 1990, ανακαλεί τη φιγούρα του ψυχικά διαταραγμένου Ρένφιλντ, πιστού υπηρέτη του Δράκουλα (Μπραμ Στόκερ/1897), που διαισθανόμενος την άφιξη του Αφέντη του, την διαλαλούσε, ενώ έτρωγε αρουραίους και έντομα, όπως καταπίνει μια αράχνη και ο Κολ, που ως άλλος Ρένφιλντ, στο γεμάτο από βικτωριανές και γοθθικές αναφορές κινηματογραφικό σύμπαν του Τέρι Γκίλιαμ, γίνεται ο καταραμένος προφήτης στην εποχή της συντριβής κάθε επαναστατικού οράματος και προσπαθεί μάταια, σαν άλλη Κασσάνδρα, να προειδοποιήσει για την αναπόφευκτη καταστροφή.

Στους «Δώδεκα Πίθηκους», στο γεμάτο από βικτωριανές και γοθθικές αναφορές κινηματογραφικό σύμπαν του Τέρι Γκίλιαμ, ο αλυσοδεμένος χειροπόδαρα σε βαθύ κάθισμα αιμόφυρτος Κολ γίνεται ο καταραμένος προφήτης στην εποχή της συντριβής κάθε επαναστατικού οράματος και προσπαθεί μάταια, σαν άλλη Κασσάνδρα, να προειδοποιήσει για την αναπόφευκτη καταστροφή

*Η Ιφιγένεια Καλαντζή είναι θεωρητικός-κριτικός κινηματογράφου, ifigenia.kalantzi@gmail.com

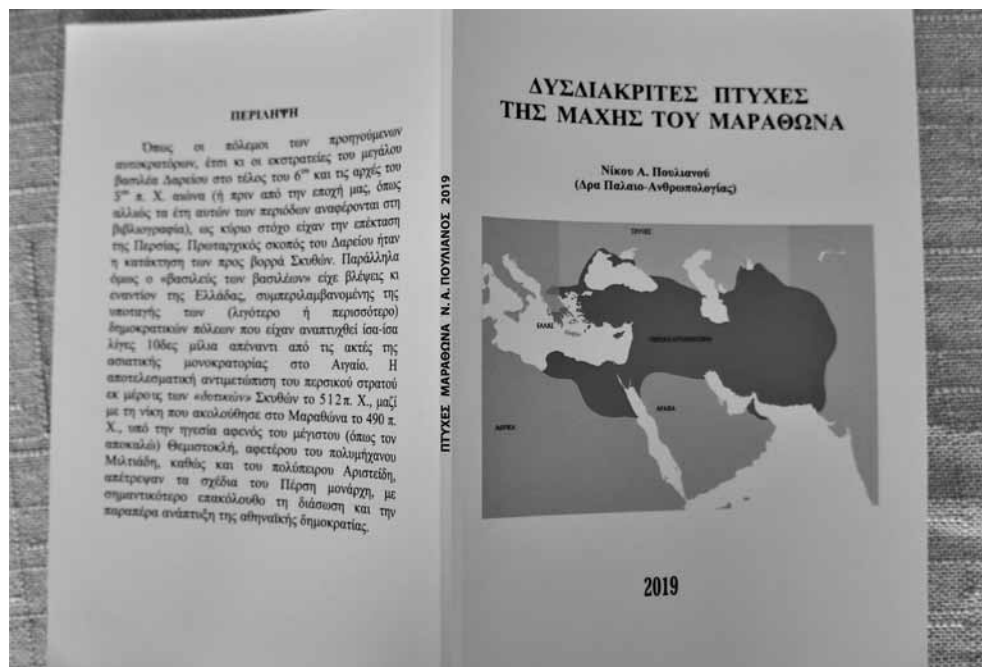
04 πολιτισμός & βαρβαρότητα ■ ΤΟΥ Ηρόστρατου

Τι έγινε πραγματικά στη Μάχη του Μαραθώνα;

Σε συνθήκες εγκλεισμού, έχω αρχίσει με ακόμη μεγαλύτερη ζέση τα ταξίδια στην Ιστορία. Έτσι –χωρίς να φεύγω από το σπίτι– περιπλανιέμαι στον χώρο και στον χρόνο. Ένα σύντομο, περιεκτικό και πολύ ενδιαφέρον βιβλίο που διάβασα είναι η εργασία του Δρα Παλαιο-Ανθρωπολογίας Νίκου Α. Πουλιανού με τον τίτλο «Δυσδιάκριτες πτυχές της Μάχης του Μαραθώνα.»

Η εργασία αυτή αποτελεί προϊόν πολύχρονης έρευνας. Η πρώτη δημοσίευση του Δρα Πουλιανού αφορούσε στην αναζήτηση των οστών των πεσόντων Μαραθωνομάχων (2014), ενώ η έρευνά του συνεχίστηκε το ίδιο έτος με «Τα μύχια στρατηγικά σχέδια του Δαρείου». Το 2019 παρουσίασε την εισήγησή του με θέμα «Η Μάχη του Μαραθώνα τη ψηφιακή επίσης αρωγή» στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψηφιοποίησης Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Τα συμπεράσματα του συγγραφέα έρχονται να κλονίσουν πολλές από τις βεβαιότητες αλλά και τους μύθους που συνδέονται με μια από τις πιο σημαντικές μάχες όλων των εποχών. Προσωπικά γνώρισα πολλές άγνωστες πτυχές του Μιλτιάδη, ο οποίος πολύ πριν τη μάχη αυτή υπήρξε πολέμιος – φόβος και τρόμος των Περσών. Ωστόσο στον Μαραθώνα ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα πως υπερτονίστηκε ο ρόλος του, ενώ αμφισβητεί ακόμη και το

αν υπήρξε αρχιστράτηγος των Αθηναίων. Όπως σημειώνει δεν είχε καθιερωθεί ακόμη η εκ περιτροπής ανάληψη της αρχηγίας κι έτσι αρχιστράτηγος –σύμφωνα με αυτά τα στοιχεία– ήταν καθ' όλη την περίοδο ο Καλλιμαχός.

Ο συγγραφέας δίνει μεγαλύτερη έμφαση στην προσωπικότητα του Θεμιστοκλή, θεωρώντας πως η συμβολή του στη νίκη των Αθηναίων έχει υποτιμηθεί.

Ως επώνυμος άρχων πιστεύεται πως είχε συμβάλει στην αθώωση του Μιλτιάδη σε προηγούμενη δίκη όπου τον είχαν απαπέμψει οι Αθηναίοι, ενώ και στη διάρκεια της μάχης του Μαραθώνα είχε συμβολή στο στρατηγικό σχέδιο.

Όσο για την περίφημη ισοψηφία/διαφωνία των στρατηγών για το αν έπρεπε τη συγκεκριμένη στιγμή να επιτεθούν οι Αθηναίοι στους Πέρσες, σημειώνει ότι η απόφαση

αυτή επιβλήθηκε από τα ίδια τα γεγονότα και πως δεν υπήρχε άλλη λύση, καθώς μέρος του στόλου και μεγάλο τμήμα του ιππικού είχαν αποχωρήσει από το πεδίο της μάχης τη δεδομένη στιγμή.

Τα άλλα θέματα που καταπιάνεται ο συγγραφέας αφορούν στον αριθμό των πολεμιστών των δυο πλευρών – με δεδομένη τη δύναμη των Αθηναίων που στηρίχθηκαν και από τους Πλαταιείς, αλλά με αμφισβητούμενη τη διόγκωση των στρατευμάτων των Περσών.

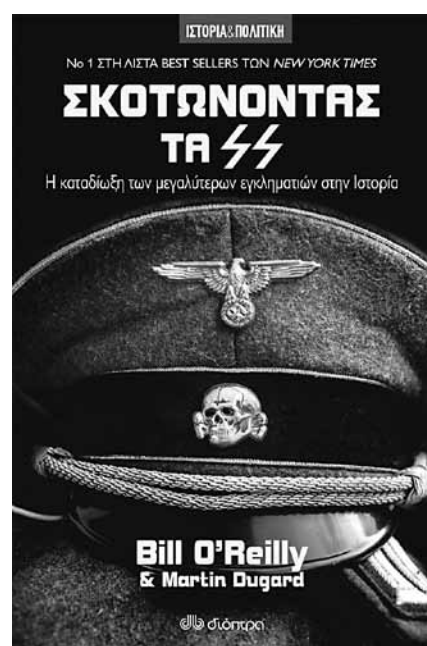
Επίσης δίνει τη δική του ερμηνεία για την αποτυχία του περσικού στόλου και ιππικού να χτυπήσουν την Αθήνα στα νώτα.

Πίσω από την υπερτίμηση του ρόλου του Μιλτιάδη από τον Ηρόδοτο ο συγγραφέας διακρίνει πολιτικές σκοπιμότητες. «Π.χ. η παρασιώπηση του πραγματικού ρόλου που είχε διαδραματίσει ο Θεμιστοκλής, πρέπει να οφείλεται στην παρέμβαση αμφότερων των κατοπινών πολιτικών αντιπάλων της Αθήνας: Αφενός του πολύ πλούσιου γιου του Μιλτιάδη, Κίμωνα (510-450 π.Χ.) κι αφετέρου του ξακουστού Περικλή (495-429 π.Χ.)», γράφει χαρακτηριστικά και εξηγεί σε ποια συγκυρία ο Ηρόδοτος συνέγραψε την Ιστορία του σχετικά με τη Μάχη του Μαραθώνα.

Δεν ήταν φυσικά η μόνη αιτία. Μεγάλη σημασία έδωσε ο Ηρόδοτος και στον αντίκτυπο που θα είχαν τα όσα έγραφε στους Πέρσες. Και για τη μεγάλη αυτή αυτοκρατορία ο Μιλτιάδης, όπως αναφέραμε ήδη, είχε αποκτήσει διαστάσεις φοβήτρου, με τη δράση του στην εκστρατεία του Δαρείου πέραν του Δούναβη, αλλά και τη συμβολή του στην επανάσταση των Ιώνων.

Ενδιαφέροντα και τα όσα αναφέρονται σχετικά με το περίφημο επίγραμμα του Σιμωνίδη το οποίο θεωρεί ότι έπαιξε αρνητικό ρόλο στη στάση των άλλων πόλεων έναντι των Αθηναίων. Αξιοσημείωτο ότι μεταξύ των υποψηφίων να γράψουν το συγκεκριμένο επίγραμμα ήταν και ο Αισχύλος, ο οποίος είχε πολεμήσει και στη μάχη του Μαραθώνα. Ποια να είναι άραγε η ιστορική αλήθεια; Κι είναι πράγματι οι ολιγαρχικοί που θέλησαν μέσω του Μιλτιάδη να καρπωθούν μια νίκη των δημοκρατικών της Αθήνας;

Όπως κι αν έχουν τα πράγματα είναι ενδιαφέρον να εγκαταλείψουμε τις βεβαιότητες και να αναζητούμε τα πραγματικά γεγονότα, πίσω από τον μύθο...

Σκοτώνοντας τα S.S.

Με τον τίτλο «Σκοτώνοντας τα S.S. – Η καταδίωξη των μεγαλύτερων εγκληματιών στην Ιστορία», κυκλοφόρησε η πολύ ενδιαφέρουσα δημοσιογραφική/ιστορική έρευνα των Bill O' Reilly και Martin Dugard από τις εκδόσεις Διόπτρα.

Βεβαίως το «σκοτώνοντας» τα S.S., όπως γράφουν και οι ίδιοι οι συγγραφείς αναφέρεται σε ένα ελάχιστο ποσοστό εγκληματιών πολέμου οι οποίοι είτε καταδικάστηκαν σε θάνατο από διάφορα δικαστήρια, είτε εκτελέστηκαν κυρίως από ομάδες Ισραηλινών πρακτόρων.

Η πλειονότητα, όχι μόνο κατάφερε να διαφύγει αξιοποιώντας ένα δίκτυο το οποίο είχε δημιουργηθεί εγκαίρως από τους Ναζί, αλλά είχε και τη στήριξη μυστικών υπηρεσιών όπως η CIA, αλλά και φορέων όπως ο Ερυθρός Σταυρός (!) και το Βατικανό, όπως καταδεικνύουν οι ίδιοι οι συγγραφείς.

Μερικοί εγκληματίες πολέμου αναρριχήθηκαν σε υψηλά αξιώματα ακόμη και στη Δυτική Γερμανία, ενώ η πιο ανατριχιαστική περίπτωση είναι η «αξιοποίηση» του διαβόητου Ότο Σκορτσέι (εκτελεστή, σωτήρα του Μουσολίνι μεταξύ άλλων) από τη Μοσάντ για την εξόντωση Ναζί επιστημόνων που συνεργάστηκαν με την Αίγυπτο. Το βιβλίο με τεκμηριωμένο τρόπο αναφέρεται σε γνωστές και άγνωστες υποθέσεις καταδίωξης που άλλοτε κατέληξαν στη σύλληψη, την εκτέλεση ή την απαγωγή των εγκληματιών πολέμου και άλλοτε σε αποτυχία και αδιέξοδο.

Δυνατή γραφή και σασπένς, με κινηματογραφικές εναλλαγές των υποθέσεων, με παράλληλη δράση σε ένα βιβλίο που σε κάνει να θες να ερευνήσεις περισσότερο τα πράγματα, αλλά δείχνει στην ουσία και το πώς φθάσαμε στην Ευρώπη όπου τον τόνο δίνει η Γερμανία...

www.ertopen.com

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΦΩΝΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

EPT open

106.7 FM

Δύναμη και αδυναμίες του φωτός

■ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΣΧΙΖΑ

Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, ο επικεφαλής των αστυνομικών δυνάμεων της Αθήνας ονόματι Μπαϊρακτάρης, συνήθιζε να υποβάλει τους «κουτσαβάκηδες» που έκαναν «τσαμπουκάδες» για ψύλλου πήδημα, σε μια ταπεινωτική διαπόμπευση, αφού προηγουμένως τους «κακοφόρμιζε» κόβοντας το μισό μουστάκι τους ή το ένα μανίκι... Η κύρωση ήταν τόσο εξευτελιστική, ώστε πολλοί για να την αποφύγουν προέβαιναν σε ομολογίες εγκλημάτων που ουδέποτε είχαν διαπράξει ή ουδέποτε είχαν γίνει!

Την ιστορία του Μπαϊρακτάρη ανακάλεσα διαβάζοντας τις απόψεις του «αρχιτέκτονα των φωτισμών» Geri Hof σχετικά με την περίφημη γερμανική ταινία «Οι ζωές των άλλων». Ο Χοφ υποστήριξε ότι η ταινία με θέμα την ανατολικογερμανική υπηρεσία πληροφοριών, τη διαβόητη «Στάζι», ήταν εκτός πραγματικότητας, δεδομένου ότι η «Στάζι» θα «βουλευόταν» ευχαρίστως με μια τέτοια κινηματογραφική ομολογία, εάν ήταν δυνατό έτσι να γλυτώσει από μεγαλύτερες αποκαλύψεις...

Η βολή του «φωτοαρχιτέκτονα» Χοφ εναντίον του πολιτικού «σκοταδιού», που επιχειρεί να κρυφτεί πίσω από το «ημίφως» κάποιων περιορισμένων αποκαλύψεων, φαίνεται πραγματικά διεγερτική. Γιατί μας παραπέμπει στο γενικότερο παιχνίδι του φωτός και του σκότους, καταρχάς στο πολιτικό και στη συνέχεια στο αστικό τοπίο, που είναι το κατεξοχήν «γήπεδο» του Ανατολικογερμανού δημιουργού.

Το βράδυ ως γνωστόν είναι συνήθως χρόνος-μετά-την-εργασία, δοσμένος κατά το μεγαλύτερο μέρος του στην αναψυχή και στην ανάκτηση δυνάμεων από τη βιοπάλη της ημέρας. Στατιστικά, το βράδυ ως θέαμα έλκει περισσότερο την προσοχή, αφενός από την προχωρημένη νύχτα με την παράδοση στον ύπνο, και αφετέρου από την ημέρα, στη διάρκεια της οποίας κυριαρχεί η «οπτική» της απασχόλησης και του βιοτικού αγώνα.

Ο «φωτοαρχιτέκτονας» που έρχεται να αναμορφώσει μια τυχούσα πόλη στις βραδινές ώρες, μπορεί να της προσδίδει νέες φαντασιολογικές διαστάσεις και να λειτουργεί ως κακός αγωγός της πλήξης και της ρουτίνας από τα ίδια και τα ίδια αστικά σκηνικά. Στην περίπτωση όμως μιας πόλης όπως η Αθήνα, η «περιβολή του φωτός» γίνεται ταυτόχρονα και στοιχείο συγκάλυψης. Ο φωτισμός του νυχτερινού τοπίου επιχειρεί να μας αποσπάσει από τις δυσμορφίες και δυσλειτουργίες του αστικού χώρου, από τους βανδαλισμούς επί των επιφανειών, από κάποια «κιτσοειδή» κτίρια που ορθώνουν το βλακώδες παράστημά τους. Η πρακτική της φωταγωγημένης Ακρόπολης, στην οποία συμμετείχε ο Χοφ, επιχειρεί να μας αποσπάσει από το χάλι διαφόρων

κοντινών συνοικιών – κι αυτό λέγεται και είναι αντιπερισπασμός...

Τι πρέπει να γίνει λοιπόν; Να καταργήσουμε την αρχιτεκτονική του φωτός για να γίνει έκδηλη η ασυναρτησία του αθηναϊκού τοπίου και να μας εξωθήσει σε ένα «οικοαντάρτικο πόλης»; Όχι βέβαια. Αυτό που χρειάζεται ως συμπλήρωμα και πλαίσιο μιας μερικής αρχιτεκτονικής, είναι μια αρχιτεκτονική ολιστική, μια συνεκτίμηση όλων των στοιχείων του προβλήματος του αστικού χώρου: Της μορφής και της λειτουργικότητάς του και μάλιστα σε 24ωρη βάση, και μάλιστα σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της πόλης. Χωρίς αποκλεισμούς.

Το φως στην υπηρεσία του σκοταδισμού...

Δεν χωράει αμφιβολία ότι η διαχείριση του φωτός είναι μια μεγάλη δυνατότητα και ένα θέμα για γενικότερο προβληματισμό. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι το φως γενικά και οποτεδήποτε, είναι εκ ταυτότητος καλό. Στα «Ονειρα» του σκηνοθέτη Ακίρα Κουροσάβα ένας γερο-χωριάτης ερωτάται από κάποιον τουρίστα γιατί δεν υπάρχει ηλεκτρικό ρεύμα στο χωριό του, κι εκείνος απαντά ερωτώντας: «Τι να το κάνουμε;» Και όταν ο τουρίστας απαντά στην ερώτηση-απάντηση του χωρικού, «μα για να βλέπετε στο σκοτάδι της νύχτας!», ο χωρικός ανταπαντά: «Και γιατί πρέπει να βλέπεις και στο σκοτάδι; Η νύχτα δεν πρέπει να είναι σκοτεινή;» (1)

Ο τουρίστας μάλλον δεν προσλαμβάνει το μάθημα «οικοτουριστικής ορθότητας» που του δίνεται, κι εμείς μπορούμε να θεωρούμε το όλο επεισόδιο σαν μια χαριτωμένη υπερβολή. Κάποιοι μάλιστα μπορούν να προβάλουν την αίγλη του Παρισιού ως «πόλης του φωτός», λόγω της πρωτιάς του στον δημόσιο ηλεκτροφωτισμό από τα τέλη του 19ου αιώνα, για να αναγνωρίσουν όλοι οι «αγροίκοι» και «σκεπτικιστές» την αξία του βραδινού φωτισμού. Έλα όμως που η

υπερκατανάλωση και άστοχη χρήση των φωτισμών, εκτός από ενεργειακή σπάταλη, παίρνει μέχρι και τις διαστάσεις ενός οπτικού βανδαλισμού. Οι φωτοχυσίες που καταναλάζουν το γκαζόν(!) κάποιων εξοχικών ή που ενίοτε κάνουν τις φωτεινές δέσμες να μοιάζουν με ανακριτική μεθόδευση της Γκεστάπο, δεν είναι ασυνήθιστες. Όταν μάλιστα και οι «Δήμοι παίζει», τότε εμφανίζονται κρούσματα όπως αυτό που περιέγραφε κάποτε ο Γιώργος Ντούρος: «Η ανατολική πλευρά του Υμηττού απέκτησε πρόσφατα ένα μεγάλο φωτεινό σίγμα τελικό [S]. Με άλλα λόγια ηλεκτροδοτήθηκε από τον Δήμο ο δρόμος που οδηγεί στο σπήλαιο Παιανίας(Κουτούκι). Κι έτσι φωτίζονται ολονυχτίς τα βράχια και τα πουνράρια «στο πλαίσιο της ανάπτυξης των ορεινών όγκων» ή μάλλον «στο πλαίσιο της πολιτικής για την εξοικονόμηση ενέργειας»... Μετά τη δύση του ηλίου, δεκάδες λάμπες ισχύος αναρίθμητων βατ, φωτίζουν το πουθενά: Έτσι, χάριν εργολαβίας. Παράγοντας ένα φωτεινό σίγμα, που καταργεί το φυσικό σκοτάδι της νύχτας στο βουνό και επιβάλλει το φως του περιβαλλοντικού σκοταδισμού...»(2)

Το φως, η σκίαση, το αυτονόητο...

Το σκοτάδι έχει κι αυτό την αξία του, τον δικό του χώρο και χρόνο, κι ακόμη έχει τους υποστηρικτές του. Στο αγγλικό περιοδικό Resurgence ο John Daniel υπεραμύνεται του σκοταδιού (3) υπενθυμίζοντας τον ριζοσπάστη Αμερικανό ποιητή του 19ου αιώνα Γουόλτ Γουίτμαν, που τραγούδησε τις πνευματικές ομορφιές της νύχτας και «το μυστικό παιχνίδι των σκιών που συν-πλέκονται και συν-στρέφονται σαν να ήταν ζωντανές υπάρξεις». Ο σκηνοθέτης Αλέξης Δαμιανός έβρισκε πως τα φώτα που είχαν τοποθετήσει οι τοπικοί παράγοντες κατά μήκος της ημιέρμης παραλίας των Βασιλικών στη Βόρεια Εύβοια, όξυναν

μάλλον παρά διασκέδαζαν το αίσθημα της μελαγχολίας και της έμφοβης κενότητας, που υπέβαλε τα βράδια ο χώρος. Σήμερα πλέον, με την περίσσεια του τεχνητού φωτός, μπορούμε να μιλάμε όχι μόνο για την αισθητική αναμόρφωση ή τη «λειτουργική φωταγωγή» κάποιων περιοχών για λόγους ασφάλειας, κυκλοφορίας, εξυπηρέτησης ορισμένων καταστημάτων κλπ., αλλά επίσης μπορούμε να μιλάμε για την κακοδιαχείριση του φωτός, για τη «φωτορύπανση» σε ευρεία έννοια. Στον δικτυακό τόπο www.greekarchitects.gr ο Θεόδωρος Κοντορήγας (4) αναφέρεται στην τυχαία διάχυση του φωτός πέρα από τα επιθυμητά όρια, στη «θάμβωση», ακόμη και στην αδυναμία της παρακολούθησης ενός «ελεύθερου φώτων» νυχτερινού ουρανού στον περιστατικό χώρο. Το αναλυτικό κείμενό του σχετίζεται πρωτίστως με τη διαχείριση του τεχνητού και ενεργειοβόρου φωτισμού, όμως υπάρχουν αφετηρίες για μια γενικότερη διαχείριση του φωτός, τεχνητού και φυσικού. «Ο φυσικός φωτισμός αλλάζει χρώμα, κατεύθυνση, καθαρότητα και ένταση κατά τη διάρκεια της ημέρας αλλά και των εποχών του χρόνου και λαμβάνεται σοβαρά υπόψη σε κάθε αρχιτεκτονική δημιουργία και αποτελεί σημαντική πηγή έμπνευσης για τους μελετητές φωτισμού» (5), γράφει ο Θ.Κ. . Ανεξάρτητα από το κατά πόσο αυτό το εδάφιο έχει διαπιστωτικό ή δεοντολογικό χαρακτήρα, σίγουρο είναι ότι εκθέτει μια συλλογιστική που οδηγεί ακόμη και στη διαχείριση της «σκίασης»: Αυτής της αυτονόητης απαίτησης του ορθού λόγου σε ένα εκτυφλωτικό καλοκαιρινό φως.

Με δεδομένη λοιπόν τη δυναμική του φωτός, καλούμαστε να χρησιμοποιήσουμε το φως χωρίς να απεμπολήσουμε τις «αξίες χρήσης» που μας προσφέρει το αγνό-φυσικό σκοτάδι! Να υποστηρίξουμε τους καλαίσθητους αστικούς φωτισμούς, χωρίς να επαναπαυθούμε σ' αυτούς. Να αντισταθούμε στο «θάμβος» κυριολεκτικά αλλά και μεταφορικά λόγου χάρη να μην παραμυθιαζόμαστε από πολιτικούς και μιντιοκράτορες, που αποβλέπουν στο να εντυπωσιάζουν και να θαμπώνουν παρά να διαφωτίζουν με τον λόγο τους...

Σημειώσεις

- 1) Οικοτοπία, «Ασκήσεις οικοτουριστικής ορθότητας», τεύχος 21, Απρίλιος 2002
- 2) Οικοτοπία, «Χάριν εργολαβίας», Ιανουάριος 2003, τεύχος 24
- 3) John Daniel, περιοδικό Resurgence, Δεκέμβριος 2002, «Γράφοντας το βράδυ: Αγκαλιάζοντας τη σκοτεινιά και όλα όσα αυτή φωτίζει»
- 4) Θ. Κοντορήγας, «Φωτορύπανση και ποιότητα φωτισμού εξωτερικών χώρων», 6/2/2007
- 5) Θ. Κοντορήγας, «Χρώμα στο σύγχρονο νυχτερινό αστικό περιβάλλον», 29.10.2006, www.greekarchitects.gr

ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ ΙΔΕΩΝ

Περιπεράς: **Στέλιος Ελληνιάδης**
defimag@otenet.gr
elliniadis.wordpress.com

Το εθνικό απελευθερωτικό κίνημα είχε πολλούς εχθρούς μέσα στη χώρα, με κυριότερους αναμφισβήτητα τους Γερμανούς. Αλλά και οι άλλοι εχθροί που είχαν πολύ μικρότερους ρόλους θα αποδεικνυόταν πριν ακόμα λήξει η κατοχή ότι σε βάθος χρόνου οι ρόλοι τους θα αναβαθμίζονταν. Και θα αναβαθμίζονταν υπό το βάρος του ξένου παράγοντα που ερχόταν πάλι από το εξωτερικό με σκοπό να αντικαταστήσει τους αποχωρούντες Γερμανούς. Κι αυτός ο ξένος παράγοντας ήταν μια ολόκληρη αυτοκρατορία που ήταν αποφασισμένη να υποτάξει τη χώρα και το λαό της στις επιταγές και τα συμφέροντά της. Μια αυτοκρατορία που είχε επικεφαλής έναν από τους πιο γνήσιους, πιο δαιμόνιους και πιο σκληρούς εκπροσώπους της. Έναν ηγέτη που είχε βγει μέσα από τα σπλάχνα των κλειστών κέντρων και μηχανισμών που αποτελούσαν τον πυρήνα της εξουσίας. Ένα τέκνο της ολιγαριθμής βρετανικής αριστοκρατίας που είχε υποτάξει το μεγαλύτερο μέρος της ανθρωπότητας για να το εκμεταλλεύεται προς όφελός της. Μιας αριστοκρατίας συμπαγούς και αδιαπέραστης που είχε διαμορφωθεί μέσα από αιώνες πολέμων, επιδρομών, λεηλασιών και γενοκτονιών, χωρίς αναστολές, οίκτο και επιείκεια για τα θύματά της. Κανένας από τους βιογράφους του δεν έχει την παραμικρή επιφύλαξη για την απόλυτη ταύτισή του με την τάξη που ανήκε και την αυτοκρατορία που υπηρετούσε. Γι' αυτό, μελετώντας κανείς τον συγκεκριμένο ηγέτη, αντιλαμβάνεται διαυγέστερα την πολιτική που εφαρμόστηκε εκ μέρους του για λογαριασμό της αυτοκρατορίας στην Ελλάδα. Δεν είναι τυχαίο ότι ο πολιτικός που άφησε μόνο συντρίμμια απ' όπου πέρασε και αίμα και πόνος με όποιον λαό ασχολήθηκε, αποτελεί για την τάξη του τη μέγιστη μορφή του εικοστού αιώνα. Αυτός είναι ο Ουίνστον Τσόρτσιλ.

Γι' αυτό, μία σύντομη και ενδεικτική αναφορά σε αποκρουστικές ενέργειες του Τσόρτσιλ σε παγκόσμια κλίμακα βοηθάει να κατανοήσει κανείς τις ρίζες, το σκεπτικό και τα κίνητρα της βρετανικής πολιτικής στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1940.

Φιλελεύθερος ιμπεριαλιστής

Ξεχωρίζαν τον Τσόρτσιλ ως τον πιο εκλεκτό τους εκπρόσωπο, εκφραστή και εκτελεστή των συμφερόντων τους, γι' αυτό και συνεχώς τον επανέφεραν στο επίκεντρο της πολιτικής τους εξουσίας παρά τις κατά καιρούς διαφωνίες τους σε ζητήματα τακτικής και παρά τα μεγάλα λάθη, τις αστοχίες, τις παλινωδίες, τις ακρότητες και τις αποτυχίες του. Στο τελικό άθροισμα, κανένας άλλος δεν μπορούσε να τον ξεπεράσει σε αφοσίωση στο σύστημα και στις «οικογένειες» που το απάρτιζαν, στην αταλάντευτη στάση του απέναντι στους αντιπάλους της αυτοκρατορίας, στην απανθρωπιά που επιδείκνυε απέναντι στους «κατώτερους», στην πολυ-

Ουίνστον Τσόρτσιλ: Η προσωποποίηση

πραγμοσύνη, την επινοητικότητα και την ευελιξία στη διαχείριση των διεθνών και εσωτερικών υποθέσεων, αλλά και στην παραπλάνηση και εξαπάτηση ακόμα και των συμμάχων όταν αυτό εξυπηρετούσε τις επιδιώξεις της αυτοκρατορίας. Ούτε ηθικές αναστολές, ούτε ιδεολογικές γραμμές, ούτε φιλοσοφικές θεωρίες δεν έβαζαν φραγμό στις σκέψεις και τις πράξεις του. Η αυτοκρατορία ήταν ο θεός του, αξία που δικαιολογούσε κάθε αγριότητα, κάθε απανθρωπιά, κάθε ατιμία, κάθε έγκλημα. Όχι πως ήταν μόνος του σ' αυτή την «αποστολή», αλλά ήταν ο πιο ικανός ανάμεσα στους ομοίους του. Όλος ο ρατσισμός, η λευκή άρια αγγλική ανωτερότητα ως αρχή, κανόνας, δικαιολογία και κάλυψη του επεκτατισμού, του πολέμου, της λεηλασίας, της υποδούλωσης και της γενοκτονίας, μπορούν να προσωποποιηθούν στον Ουίνστον Τσόρτσιλ, τον «φιλελεύθερο ιμπεριαλιστή» κατά τους θαυμαστές του, τον οποίο είχε απέναντί του το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα της Ελλάδας στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1940.

Αυτή η συλλογή «στιγμιότυπων» βοηθάει ιδιαίτερα στην κατανόηση του μεγέθους της προδοσίας της εντόπιας αστικής πολιτικής τάξης και της βαρβαρότητας των εκτελεστικών της οργάνων, αλλά και των αδυναμιών, παρανοήσεων, κακών εκτιμήσεων και λαθών που διαπράχθηκαν από το μπλοκ των πατριωτικών δυνάμεων στην Ελλάδα... του Τσόρτσιλ!

Στοιχεία από ιστορικά βιβλία, μελέτες, άρθρα και εγκυκλοπαίδειες, συνθέτουν σε δύο τμήματα ένα μωσαϊκό από απόψεις και πράξεις που σκιαγραφούν σε αδρές γραμμές το αποικιοκρατικό προφίλ του Τσόρτσιλ, τόσο στην παγκόσμια διάστασή του όσο και στην ελληνική.

1. Ο Τσόρτσιλ για τους λαούς

Για τους ιθαγενείς λαούς της Αμερικής και της Αυστραλίας

«Δεν δέχομαι ότι ο σκύλος σπιτάκι έχει το τελικό δικαίωμα στο σπιτάκι, παρόλο που μπορεί να έμεινε εκεί για πάρα πολύ καιρό. Δεν αποδέχομαι αυτό το δικαίωμα. Δεν δέχομαι, για παράδειγμα, ότι έχει γίνει κάποια μεγάλη αδικία στους Κόκκινους Ινδιάνους της Αμερικής ή στους μαύρους ανθρώπους της Αυστραλίας. Δεν παραδέχομαι ότι κάποια αδικία έγινε σ' αυτούς τους ανθρώπους από το γεγονός ότι μια δυνατότερη φυλή, μια φυλή ανώτερης βαθμίδας ή, εν πάση περιπτώσει, μια πιο εκλεπτυσμένη φυλή, για να το θέσω έτσι, ήρθε και πήρε τον τόπο τους. Δεν το αποδέχομαι αυτό. Δεν νομίζω ότι οι Κόκκινοι Ινδιάνοι είχαν οποιοδήποτε

Ο Τσόρτσιλ στην Παλαιστίνη (Jerusalem Post)

δικαίωμα να λένε ότι η Αμερικανική ήπειρος ανήκει σε εμάς και δεν πρόκειται να αφήσουμε κανέναν απ' αυτούς τους Ευρωπαίους εποίκους να έρχονται εδώ.» (σε λόγο προς τους Παλαιστίνιους, 1937).

Για την Ινδία

– Ο Τσόρτσιλ έκανε συχνά απαξιωτικά και εντελώς ρατσιστικά σχόλια για τους Ινδούς. Κάποια στιγμή είπε στον Βρετανό υπουργό Εξωτερικών για την Ινδία, Leo Amery, ότι «μισώ τους Ινδούς, είναι κτηνώδεις άνθρωποι με μια κτηνώδη θρησκεία».

– Κατά τη διάρκεια του λιμού της Βεγγάλης του 1943, με τρία εκατομμύρια νεκρούς, ο Τσόρτσιλ δήλωσε ότι έφταιγαν οι Ινδοί επειδή γεννούσαν «σαν κουνέλια» και συνέχισε να εξαγεί σιτηρά από την Ινδία στην Ευρώπη, όχι για να ταΐσει τους απλούς στρατιώτες, αλλά για να αυξήσει τα τρόφιμα που αποθηκεύονταν για την Ευρώπη και για την περίπτωση που θα γινόταν μια μελλοντική εισβολή στην Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία. Σύμφωνα με τον Ινδό ιστορικό Madhusree Mukerjee, ο Τσόρτσιλ έπαιρνε το σιτάρι και το ρύζι από την Ινδία για τις ανάγκες του πολέμου στην Ευρώπη και 170.000 τόνοι σιταριού από την Αυστραλία παρέκαμψαν την Ινδία την ώρα που οι Ινδοί πέθαιναν από την πείνα εξ αιτίας της πολιτικής που εφάρμοζε ο Τσόρτσιλ.

Οι Ινδοί οικονομολόγοι, μεταξύ των οποίων ο νομπελίστας Amartya Sen, υποστηρίζουν ότι δεν υπήρχε απολύτως καμία έλλειψη τροφίμων στην Ινδία και ότι η οικονομική πολιτική της αποικιακής κυβέρνησης προκάλεσε το λιμό, ενώ υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία ότι ο Τσόρτσιλ αρνήθηκε ενεργά να δεχτεί τρόφιμα που πρόσφεραν οι Αμερικανοί και οι Καναδοί για να αντιμετωπιστεί ο λιμός της Βεγγάλης.

Αυτή η ιμπεριαλιστική λογική δεν θα εκτλήξει πολλούς που έχουν γνώση της ιστορίας της Βρετανικής Αυτοκρατορίας. Είχαν κάνει το

ίδιο στην Ιρλανδία τη δεκαετία του 1840. – Ο Τσόρτσιλ που αποκάλεσε την Ινδία «άθλια γη» συμμετείχε στην κατάπιξη και μιας εξέγερσης στο Malakand, κοντά στα σύνορα με το Αφγανιστάν. «Τίποτα στη ζωή δεν είναι τόσο συναρπαστικό όσο το να σε πυροβολούν χωρίς να σε πετυχαίνουν» αναθυμόταν. «Οι δυνάμεις της προόδου συγκρούονται με εκείνες της αντίδρασης... Η θρησκεία του αίματος και του πολέμου είναι πρόσωπο με πρόσωπο με εκείνη της ειρήνης. Ευτυχώς η θρησκεία της ειρήνης είναι συνήθως καλύτερα οπλισμένη», κατέληγε.

Ως αξιωματικός περιγράφει ωμά την εμπειρία του στην Ινδία. Σε ένα απόσπασμα από βιβλίο του λέει: «προχωρήσαμε με σύστημα, χωριό με χωριό, και καταστρέψαμε τα σπίτια, μπαζώσαμε τα πηγάδια, ανατινάξαμε τους πύργους, κόψαμε τα μεγάλα σκιερά δέντρα, κάψαμε τις καλλιέργειες και σπάσαμε τις δεξαμενές νερού, σε τιμωρητική καταστροφή».

Την εποχή αυτή η βρετανική επικράτεια περιλάμβανε όλη τη σύγχρονη Ινδία, καθώς και το Πακιστάν, το Μπαγκλαντές και το Μιανμάρ (Βιρμανία).

– Η Ινδία ήταν το κόσμημα στο στέμμα της αυτοκρατορίας, παρέχοντας άφθονο πλούτο στο βρετανικό στέμμα. Φυσικά, πολύ λίγα από αυτά τα πλούτη τα είχαν ποτέ δει οι Ινδοί, οι οποίοι ζούσαν με διαρκή φόβο τόσο για τους στρατιώτες όσο και για τον λιμό. Εκτιμάται ότι 10 εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους στη Μεγάλη Πείνα του 1876-78 και άλλα 6 εκατομμύρια μεταξύ 1896 και 1900, τα χρόνια που ο Τσόρτσιλ ήταν εκεί. Εκτός απ' αυτό, υπήρξε σειρά σοβαρών επιδημιών, με ελονοσία, λέπρα και χολέρα.

– Ο Leopold Amery, σύγχρονος του Τσόρτσιλ, παρομοίωσε την αντίληψη του Τσόρτσιλ για τα προβλήματα της Ινδίας με την απάθεια του βασιλιά Γεωργίου Γ' για την Αμερική. Στα προσωπικά του ημερολόγια, ο Amery

«Ας ανθίσουν εκατό λουλούδια»

του βρετανικού ιμπεριαλισμού Μέρος Ζ'

Βρετανικά στρατεύματα κατοχής στο Ιράκ, 1919 (Smithsonian Magazine)

έγραψε ότι «για το θέμα της Ινδίας, ο Ουίνστον δεν είναι εντελώς στα καλά του» και ότι «δεν βλέπω μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην οπτική του Τσόρτσιλ και του Χίτλερ». – «Οι άνθρωποι μερικές φορές ρωτούν γιατί δεν εισακούστηκαν οι προειδοποιήσεις του Τσόρτσιλ για τον Χίτλερ στα τέλη της δεκαετίας του 1930», είπε ο John Charmley σε συνέντευξη στο BBC το 2015. «Η σύντομη απάντηση είναι ότι είχε χρησιμοποιήσει ακριβώς την ίδια γλώσσα για τον Γκάντι στις αρχές της δεκαετίας του 1930». Ο ιστορικός δεν έκανε λάθος. «Η αλήθεια είναι ότι ο Γκαντισμός και όλα όσα αντιπροσωπεύει θα πρέπει να πιαστούν και να συνθλιβούν», ανέφερε συνοπτικά ο Τσόρτσιλ σε ομιλία του το 1930.

Όταν ο Μαχάτμα Γκάντι ξεκίνησε την εκστρατεία του για ειρηνική αντίσταση, ο Τσόρτσιλ δήλωσε ότι «πρέπει να δεθεί από τα χέρια και τα πόδια στις πύλες του Δελχί και στη συνέχεια να καταπατηθεί από έναν τεράστιο ελέφαντα με τον νέο αντιβασιλέα καθισμένο στην πλάτη του».

«Ο Τσόρτσιλ πίστευε ότι η παραχώρηση κυριαρχίας στους Ινδούς θα οδηγούσε στην πτώση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και στο τέλος του πολιτισμού» καταλήγει ο Charmley.

Για τις «απολίτιστες φυλές»

«Είναι ο άνθρωπος που εφηύρε το Ιράκ, κλειδώνοντας μαζί τρεις συγκρουόμενους λαούς πίσω από αυθαίρετα σύνορα που αιμορραγούν από τότε. Είναι ο αποικιακός υπουργός που προσέφερε τη Γη της Υπέρ-Επαγγελίας τόσο στους Εβραίους όσο και στους Άραβες - παρόλο που φαίνεται ότι προσωπικά αισθανόταν περιφρόνηση και για τους δύο. Αποδοκίμαζε τους Παλαιστινίους ως «βάρβαρες ορδές που έτρωγαν κοπριές από καμήλες», ενώ φοβόταν ότι οι Ισραηλινοί «θεωρούν δεδομένο ότι ο τοπικός πληθυσμός θα εκκαθαριστεί για να ταιριάξει στο βόλεμά

τους», γράφει ο Johann Hari.

Μετά την εξέγερση στο Ιράκ εναντίον των Βρετανών, ο Τσόρτσιλ τάχθηκε υπέρ της χρήσης αερίων κατά των ανταρτών. «Είμαι έντονα υπέρ της χρήσης δηλητηριωδών αερίων κατά των απολίτιστων φυλών», αφοί οι Άραβες ως φυλή ανήκουν σε μια «κατώτερη εκδοχή της ανθρωπότητας». «Δεν είναι ανάγκη να χρησιμοποιήσεις μόνο τα πιο θανατηφόρα αέρια· μπορούν να χρησιμοποιηθούν αέρια που προκαλούν μεγάλη ταλαιπωρία και θα εξαπλώσουν μια ζωντανή τρομοκρατία... Δεν μπορώ να καταλάβω όλη αυτή τη σιχασιά για τη χρήση αερίων.»

Ήταν υπουργός Πολέμου και με τον όρο που καθιέρωσε ως «εναέρια αστυνόμευση» έδινε εντολές στη Βασιλική Πολεμική Αεροπορία να ισοπεδώνει τα ιρακινά χωριά! Ανάμεσα σε 6.000 και 10.000 υπολογίζονται οι νεκροί από τις επιδρομές της RAF. Η εξέγερση καταπνίγηκε, μια κυβέρνηση ανδρικήλων τοποθετήθηκε και οι Βρετανοί συνέχισαν να λεηλατούν το πετρέλαιο του Ιράκ. «Οι Άραβες και οι Κούρδοι τώρα ξέρουν τι σημαίνει πραγματικός βομβαρδισμός. Σε 45 λεπτά ένα μεγάλο χωριό μπορεί πρακτικά να πάψει να υπάρχει και το ένα τρίτο των κατοίκων του να έχει σκοτωθεί ή τραυματιστεί από τέσσερις ή πέντε μηχανές που δεν τους προσφέρουν κανένα στόχο και καμία ευκαιρία να δοξαστούν σαν πολεμιστές, χωρίς κανένα αποτελεσματικό μέσο διαφυγής.» Με αυτή τη σαφήνεια ο Άρθουρ «Βομβιστής» Χάρις, ένας από τους πιλότους του Τσόρτσιλ, περιέγραφε το 1920 την ανωτερότητα του βρετανικού πολιτισμού! (History Collection)

Η «απολίτιστη φυλή» ήταν ο τότε αποδεκτός όρος για έναν αντίπαλο που δεν είχε κράτος: το Βρετανικό Εγχειρίδιο Στρατιωτικού Δικαίου ανέφερε ότι ο νόμος του πολέμου εφαρμόζεται μόνο στη σύγκρουση «μεταξύ πολιτισμένων εθνών». Ήδη στο Εγχειρίδιο του 1914, αναφέρεται σαφώς ότι «δεν εφαρμό-

ζεται σε πολέμους με απολίτιστα κράτη και φυλές». Αντ' αυτού, ο Βρετανός διοικητής πρέπει να τηρεί τους «κανόνες της δικαιοσύνης και της ανθρωπιάς» σύμφωνα με τη δική του διακριτική ευχέρεια. (Wikipedia) Ο Τσόρτσιλ θεωρούσε ότι εκείνοι πάνω στους οποίους ηγούνταν οι Βρετανοί ήταν κάτι λίγο περισσότερο από άγριοι, οι οποίους προστατεύονταν από το να αλληλοσκοτωθούν χάρη στην πατρωνία των αποίκων. «Η ισχυρή πρωτόγονη τάση να σκοτώνει, που είναι εγγενής σε όλα τα ανθρώπινα όντα, έχει διατηρηθεί σε αυτές τις κοιλάδες με μοναδική δύναμη και σφρίγος», έγραψε στα απομνημονεύματά του για την παραμονή του στο Πακιστάν.

Ο Τσόρτσιλ πολέμησε στη μάχη του Ομπουρμάν, τον Σεπτέμβριο του 1898, όπου οι Σουδανοί, οπλισμένοι με δόρατα, σφαγιαστήκαν από τους βαριά οπλισμένους Βρετανούς. Ένας μάρτυρας περιέγραψε ως εξής το μακελειό: «Οι ιθαγενείς δεν μπορούσαν να πλησιάσουν και αρνήθηκαν να οπισθοχωρήσουν... Δεν ήταν μάχη, αλλά μια εκτέλεση... Τα πτώματα δεν ήταν σε σωρούς αλλά σκορπισμένα ομοιόμορφα σε στρέμματα και στρέμματα...»

«Οι μεμονωμένοι μουσουλμάνοι μπορεί να παρουσιάζουν υπέροχες ιδιότητες, αλλά η επιρροή της θρησκείας παραλύει την κοινωνική ανάπτυξη αυτών που την ακολουθούν. Δεν υπάρχει ισχυρότερη ανάδρομη δύναμη στον κόσμο. Μακριά από το να είναι ετοιμοθάνατος, ο μωαμεθανισμός είναι μια μαχητική και προσηλυτιστική πίστη. Έχει ήδη εξαπλωθεί σε ολόκληρη την Κεντρική Αφρική, δημιουργώντας ατρόμητους πολεμιστές σε κάθε βήμα. Και αν δεν ήταν ο χριστιανισμός στις ισχυρές αγκαλιές της επιστήμης κατά της οποίας έχει ματαίως αγωνιστεί ο μωαμεθανισμός, ο πολιτισμός της σύγχρονης Ευρώπης μπορεί να είχε πέσει, όπως έπεσε ο πολιτισμός της αρχαίας Ρώμης.»

Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2014 ο Paul Weston, πρόεδρος του Liberty GB party, συνελήφθη για πρόκληση θρησκευτικής παρενόχλησης επειδή διάβασε δημόσια τις θέσεις του Τσόρτσιλ για το Ισλάμ!

Για τους Εβραίους

Ποτισμένος αντικομμουνιστής, δεν έχει, βέβαια, τίποτα να πει για το βάρβαρο τσαρικό καθεστώς που ανέτρεψαν οι επαναστάτες στη Ρωσία, βγάζει, όμως, τον καλυμμένο αντιεβραϊσμό του αποδίδοντας στους Εβραίους που ήταν από τους πρωταγωνιστές της επανάστασης (Μαρξ, Τρότσκι, Λούξεμπουργκ κ.ά.) την «παγκόσμια συνωμοσία για την ανατροπή του πολιτισμού». Η βρετανική αριστοκρατία την οποία εκπροσωπούσε ήταν βαθιά διαποτισμένη με αντιεβραϊσμό. Ο επίσημος βιογράφος του Sir Martin Gilbert έχει γράψει ότι «μοιραζόταν τον χαμηλού

επιπέδου συνηθισμένο αντισημιτισμό της τάξης και του είδους του». Αυτό είναι ολοφάνερο και από την κατάταξη των «πολιτισμένων» που κάνει ο Τσόρτσιλ.

Ο μελετητής του Τσόρτσιλ συγγραφέας John Charmley λέει ότι σίγουρα πίστευε στη φυλετική ιεράρχηση και στην ευγονία. Σύμφωνα με την αξιολόγησή του, οι λευκοί προτεστάντες ήταν στην κορυφή, πάνω από τους λευκούς καθολικούς, ενώ οι Ινδοί ήταν πάνω από τους Αφρικανούς. Και σε δήλωσή του σχετικά με την Παλαιστίνη, τοποθετούσε τους Εβραίους πάνω από τους Άραβες, δηλαδή πολύ χαμηλότερα από τους λευκούς χριστιανούς.

Στην Αγγλία, στη δεκαετία του 1930, όταν η Βρετανική Ένωση Φασιστών διαδήλωνε κατά των Εβραίων, ο Τσόρτσιλ απέφυγε να υποστηρίξει τους αντιφασίστες. Δεν ξεχνούσε ότι χιλιάδες Εβραίοι της Γερμανίας είχαν πολεμήσει με το γερμανικό στρατό εναντίον των Βρετανών στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Εξάλλου, έγραφε το 1937 ότι «μπορεί, άθελά τους, [οι Εβραίοι] να προκαλούν τις διώξεις εναντίον τους - να είναι εν μέρει υπεύθυνοι για τον ανταγωνισμό από τον οποίο υποφέρουν. Υπάρχει η αίσθηση ότι ο Εβραίος είναι ένας αδιόρθωτος εξωγήινος, ότι η πρώτη του αφοσίωση θα είναι πάντα στη δική του φυλή».

Και, βέβαια, αυτό δεν τον εμπόδιζε καθόλου να υποστηρίξει τον Σιωνισμό τον οποίο επιδίωκε να χρησιμοποιεί για να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας. Γεωπολιτικά, ο Τσόρτσιλ έβλεπε τους Εβραίους σαν «ένα στρατηγικό πιόνι που μπορούσε να το αξιοποιεί όπου του ήταν χρήσιμο».

Συνεχίζεται

Στέλιος Ελληνιάδης

Πηγές

(Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία και αποσπάσματα με ή χωρίς εισαγωγικά)

- «Churchill: The End of Glory: A Political Biography», John Charmley, 1993, εκδ. Faber & Faber
- «Not his finest hour: The dark side of Winston Churchill», Johann Hari, 2015, The Independent
- «Churchill: Walking With Destiny, Andrew Roberts», Λονδίνο 2018, εκδ. Allen Lane
- «History Collection», Spike Media Property
- «Secret Affairs: Britain's Collusion with Radical Islam», Mark Curtis
- «The River War: An Historical Account of the Reconquest of the Soudan» (1899), Winston Churchill
- «An Era of Darkness: The British Empire in India», Shashi Tharoor, 2017, εκδ. C. Hurst & Co
- «The Empire at Bay. The Leo Amery Diaries», 1929-1945. εκδ. Hutchinson. Exit Wounds: The legacy of Indian partition, Pankaj Mishra, 2007, The New Yorker
- «Winston Churchill: Accusations of anti-Semitism, economic inexperience and the blunt refusal that led to the deaths of millions», Jenn Selby, 2015, The Independent

είπαν και έγγραφαν

Είναι η ώρα της προσφοράς!

■ Αυτό που καταλάβαμε παρακολουθώντας τις πιο πρόσφατες δηλώσεις του Υπουργού Υγείας (*) είναι ότι, δύο μήνες μετά το ξέσπασμα της πανδημίας, η κυβέρνηση δεν έχει προσθέσει ούτε μια νέα Μονάδα Εντατικής Θεραπείας στο «σύστημα», πέραν κάποιων ήδη διαθέσιμων στον ιδιωτικό τομέα και στα στρατιωτικά νοσοκομεία. Και ακόμη, ότι αναγκαία υλικά, κυρίως οι αναπνευστήρες, δεν είναι επαρκή, η κατάσταση με τις προμήθειες παραμένει εξαιρετικά θολή.

Την ίδια στιγμή, οι γιατροί στην Ισπανία «Βγάζουν αναπνευστήρες από 65χρονους για να ζήσουν οι πιο νέοι»... Απέναντι σ' αυτή την κατάσταση και με τον χρόνο να μετράει αντίστροφα, είναι η ώρα του Λαού. Να προσφέρει ό,τι μπορεί μέσα από την οργανωμένη παρουσία του και τους φορείς του. Είναι ώρα να μορφοποιηθεί η κοινωνική διαθεσιμότητα σε ένα Κίνημα προσφοράς. Είναι η (ύστατη) ώρα για να δημιουργηθεί ένα Κίνημα αναπνευστήρων, ένα Κίνημα ζωής και ανάταξης, στο οποίο οι πάντες καλούνται να συμβάλουν. Οι κάθε είδους μαχητικότητες πρέπει να επαναπροσδιοριστούν: Από την απαίτηση, στην προσφορά.

Η Αυτοδιοίκηση πρώτη. Οι μεγάλες κοινωνικές Οργανώσεις, η ΟΛΜΕ, η ΑΔΕΔΥ, η ΓΣΕΕ, οι επαγγελματικοί φορείς, τα Επιμελητήρια, οι Ομοσπονδίες, τα Πολιτιστικά Ιδρύματα, οι πάντες. Όχι μόνον οι ιδιώτες και οι επιχειρήσεις. Σ' αυτό ακριβώς το πλαίσιο αυτό ζητήσαμε την περασμένη εβδομάδα από τον Δήμαρχο Βριλησίων κ. Μανισιογιάννη, να δρομολογήσει άμεσα την προμήθεια αναπνευστήρων για λογαριασμό του ΕΟΔΥ και μέσω αυτού, για κάποιο νοσοκομείο της Αθήνας. Ζητήσαμε επίσης την παρέμβασή του, ώστε αυτή η κίνηση να συζητηθεί στο δημοτικό συμβούλιο και στην ΚΕΔΕ και να αποτελέσει αφορμή για ένα «ντόμινο» αντίστοιχων αποφάσεων σε άλλους Δήμους.

Αναμένουμε με αγωνία τις εξελίξεις.

Κίνηση Δημοτών Βριλησίων
ΔΡΑΣΗ για μια Άλλη Πόλη

(*) Βασίλης Κικίλιας, 23 Μαρτίου: «Πριν 2 μήνες το ΕΣΥ είχε 565 κλίνες ΜΕΘ, εμείς προσθέσαμε 80 από τον ιδιωτικό τομέα. (...) Έχουμε προσθέσει κλίνες από τα στρατιωτικά νοσοκομεία και ολόκληρο το ΝΙΜΙΤΣ. (...) Σε ό,τι έχει να κάνει με τις προμήθειες, προχωρήσαμε σε αγορές όλων των αναγκαίων μέσω. Όπως γνωρίζετε μάλιστα πόλεμος για την προμήθεια υλικών κάνοντας την παραλαβή τους δύσκολη. Δεν ήταν θέμα χρημάτων αλλά διαθεσιμότητας».

■ εν τέλει

Νεοφιλελευθερισμός στις μέρες του κορωνοϊού

■ του Παύλου Δερμενάκη

Ο λοςοκόσμος βιώνουν μια πρωτόγνωρη δύσκολη κατάσταση. Οι νεοφιλελεύθερες κυβερνήσεις πάσης απόχρωσης και σύνθεσης στη Δύση αναγκάζονται να κάνουν «γαργάρα» τα περι «μη αποτελεσματικού» δημόσιου τομέα στην υγεία και λαμβάνουν έκτακτα μέτρα για την ενίσχυσή του, έστω και προσωρινά.

Στην Ελλάδα η κυβέρνηση της Ν.Δ. που επί 30 χρόνια, από την εποχή του πατρός Μπτσαστάκη, έδινε μάχη για τον περιορισμό του δημόσιου τομέα της υγείας σήμερα, επί υιού Μπτσαστάκη, αναγκάζεται να αναγνωρίσει τη σημασία του σε αυτή τη μάχη. Παράλληλα σε μια φιλολαϊκή έξαρση, καθώς απαλλάχθηκε επί του παρόντος από τους περιορισμούς των πλεονασμάτων και του δημοσιονομικού συμφώνου, αποφάσισε και ορισμένα μέτρα για τη στήριξη των λαϊκών εισοδημάτων με τα περίφημα 800ρια.

Οι παραπάνω ενέργειες φυσικά δεν σημαίνουν ότι η κυβέρνηση της Ν.Δ. και ο κ. Μπτσαστάκης ειδικότερα άφησαν στην άκρη την ιδεολογία τους, τον νεοφιλελευθερισμό. Τις ιδέες τους τις κάνουν πράξη σε όποιους τομείς τους «εξυπηρετεί» η παρούσα συγκυρία και μάλιστα με τη λογική να παραμείνουν και μετά. Έτσι στο όνομα της επιβίωσης των επιχειρήσεων στην Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου (ΠΝΠ) περιλαμβάνεται διάταξη με την οποία δίνεται η δυνατότητα σε όλους ανεξαιρέτως τους εργοδότες για διάστημα έξι μηνών να απασχολούν το 50% των εργαζομένων για δύο εβδομάδες το μήνα, καταβάλλοντας φυσικά το μισό μισθό. Τα γενικά έκτακτα μέτρα που ανακοινώθηκαν αφορούν περίοδο ένα με ενάμιση μήνα με δυνατότητα παράτασης αν χρειαστεί. Όμως η παραπάνω πρωτοφανής απόφαση για τα εργασιακά θα ισχύσει για διάστημα έξι μηνών!

Η παραπάνω «φύθμιση» αποτελεί «βούτυρο στο ψωμί» των εργοδοτών. Να θυμίσουμε ότι πριν τις έκτακτες συνθήκες λόγω κορωνοϊού υπάρχουν δεκάδες χιλιάδες εργαζόμενοι που δουλεύουν περισσότερες ώρες από αυτές που προβλέπει η εικονική σύμβαση με την οποία έχουν προσληφθεί, που δουλεύουν υπερωρίες χωρίς να τις πληρώνονται, που πληρώνονται με μερικούς μήνες καθυστέρηση ή έναντι κ.λπ. Συνεπώς οι εργοδότες με «όπλο»/επιχείρημα την παραπάνω διάταξη της ΠΝΠ θα μπορούν να πιέσουν για μία ακόμα φορά τους ερ-

γαζόμενους για νέες ανατροπές στις εργασιακές σχέσεις.

Όπως ανέφερε ο υπουργός εργασίας κ. Βρούτσος «Στις επιχειρήσεις που έχουν πληγεί αλλά λειτουργούν δώσαμε εργαλεία να αξιολογήσουν το προσωπικό τους και σε ένα τμήμα να αναστείλουν τη

σύμβαση εργασίας τους, ενώ στους άλλους δώσαμε το εργαλείο της ευελιξίας. Να χρησιμοποιήσουν το προσωπικό τους κατά 50% με μισές αποδοχές για να ζήσουν οι επιχειρήσεις». Στην πράξη αυτά σημαίνουν ότι οι επιχειρηματίες έχουν τη δυνατότητα να προχωρούν σε αναστολή των συμβάσεων εργασίας αφού μπορούν κατά το δοκούν να προχωρήσουν, για έξι μήνες τουλάχιστον, σε μειώσεις μισθών κατά 50% βάζοντας τους εργαζόμενους σε μερική αργία, να επιβάλουν μετακινήσεις μεταξύ επιχειρήσεων του ίδιου ομίλου χωρίς καμία διασφάλιση των εργασιακών δικαιωμάτων και να κάνουν «λάστιχο» το χρόνο και το χώρο εργασίας ανάλογα με τα εκάστοτε συμφέροντά τους.

Ήδη προετοιμάζεται το έδαφος για την παράταση των ρυθμίσεων και για ακόμα ενδεχόμενα χειρότερα αντεργατικά μέτρα καθώς η κυβέρνηση δηλώνει ότι τα μέτρα θα παραμείνουν όσο χρειάζεται για να «ορθοποδήσουν» η οικονομία και οι επιχειρήσεις από την παρούσα κρίση. Λαμβάνοντας υπόψη τις διάφορες εκτιμήσεις για το άμεσο μέλλον, με όσα αναφέρουν οι διεθνείς οίκοι για την παγκόσμια οικονομία αλλά και η ίδια η κυβέρνηση για την Ελλάδα για σημαντική μείωση του ΑΕΠ το 2020 και... «βλέπουμε», συμπεραίνουμε ότι τα μέτρα αυτά ήρθαν για να μείνουν με τη μία ή την άλλη μορφή για να οδηγήσουν σε έναν ακόμα κύκλο περαιτέρω ελαστικοποίησης των εργασιακών σχέσεων σε συνέχεια των μνημονίων.

Όσον αφορά το επίδομα των 800 ευρώ που διαφημίζει η κυβέρνηση ως μέτρο στήριξης των εργαζομένων εξαιρεί χιλιάδες που απασχολούνται με ευέλικτες μορφές απασχόλησης ενώ παράλληλα θεσπίζονται διάφοροι «κόφτες» με σκοπό να περιοριστεί δραστηρικά ο τελικός αριθμός των δικαιούχων και φυσικά η συνολική δαπάνη. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, ενώ αρχικά η κυβέρνηση «διαφήμιζε» ότι στο επίδομα των 800 ευρώ συμπεριλαμβάνονται και οι νέοι άνεργοι λόγω της πανδημίας τελικά με νεώτερες ερμηνείες βρέθηκαν εκτός εάν δικαιούνται να λάβουν επίδομα ανεργίας.